

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE FİNANS PİYASASI İÇ DENETİMİNDE ÇİFT
BAŞLILIK – İÇ KONTROL VE İÇ DENETİM UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halil ULUTAŞ

200015623

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gencay KARAKAYA
İstanbul, 2022

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sosyal Bilimler-İşletme Yüksek Lisans programı öğrencisi Halil ULUTAŞ'ın "**Türkiye Finans Piyasası İç Denetiminde Çift Başlılık – İç Kontrol Ve İç Denetim Uygulaması**" başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulutarih vesayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI, ADI SOYADI

İMZA

TEZ DANIŞMANI :

JÜRİ ÜYESİ :

JÜRİ ÜYESİ :

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığıım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Halil ULUTAŞ

ÖZET

Kişi ve kurumların, piyasaların ve araçların çeşitli amaçlarla bir araya geldiği oluşumu ifade eden finansal sistemde tasarruflar yatırıma dönüşmektedir. Finansal piyasalar ise finansal varlıkların alım satımının gerçekleştiği piyasalar olarak ifade edilmekte ve çeşitli kriterler kapsamında sınıflandırılmaktadır. Finansal piyasalar, fon arz ve talep edenler, finansal araçlar ve kurumlar, hukuki ve kurumsal düzenlemelerden oluşmaktadır.

Finansal piyasalar yönetimin ana unsurlarından olan ve farklı amaçlar doğrultusunda yapılan denetimlere tabi tutulmaktadır. Finansal kurumlarda yapılan iç denetim, işletme faaliyetlerinin belirlenmiş olan politikalara, planlara, programlara ve yasalara uygunluğunun incelenmesini ifade etmektedir.

Denetim ve kontrol birbirinden farklı kavramlardır. Bir kurumun amaçlarına ulaşmasını sağlayan politika ve prosedürlerin bütününe ifade eden iç kontrol sistemi yönetimin fonksiyonlarından biridir. İç kontrole ilişkin ulusal ve küresel düzenlemeler mevcuttur.

Örgüt içerisinde iç denetim ve iç kontrol kavramlarının iki başlılığa neden olup olmadığına dair yapılan mülakat çalışmasında yönetsel bir sorun oluşmadığı ancak görev alanında kesişme yaşandığı sonucuna varılmıştır. Öte yandan bu kavramların net bir şekilde tanımlanarak birbirinden ayırt edilmesi ve farklılıklarının açıkça ortaya konulmasının faydalı olacağı kanısına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Piyasalar, İç kontrol, İç denetim

ABSTRACT

Savings turn into investments in the financial system, which refers to the formation of individuals and institutions, markets and vehicles for various purposes. Financial markets are expressed as markets where the trading of financial assets takes place and are classified within the scope of various criteria. Financial markets consist of fund supply and demanders, financial instruments and institutions, legal and institutional regulations.

Financial markets are subject to audits that are the main elements of management and are carried out for different purposes. Internal audit of financial institutions refers to the examination of the compliance of business activities with the established policies, plans, programs and laws.

Control and control are different concepts. The internal control system, which refers to the whole of the policies and procedures that enable an institution to achieve its objectives, is one of the functions of management. There are national and global regulations regarding internal control.

In the interview study on whether the concepts of internal audit and internal control in the organization caused two-headedness, it was concluded that there was no managerial problem but that there was an intersection in the field of duty. On the other hand, it has been concluded that it would be useful to clearly define these concepts, distinguish them from each other and to make their differences clear.

Keyword: Financial markets, Internal control, Internal audit,

İÇİNDEKİLER

ÖZET	1
ABSTRACT	5
İÇİNDEKİLER	6
TABLO LİSTESİ	10
ŞEKİL LİSTESİ	11
KISALTMALAR	12
GİRİŞ	13
BİRİNCİ BÖLÜM	14
FİNANSAL PİYASA KAVRAMI VE FİNANSAL KURUMLAR	14
1.1. Finansal Sistem ve Bileşenleri	14
1.2. Türkiye’de Finansal Piyasa	16
1.3. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması.....	16
1.3.1. Vadesine Göre Finansal Piyasalar.....	17
1.3.1.1. Para Piyasası	17
1.3.1.2. Sermaye Piyasası	18
1.3.2. Örgütlenmelerine Göre Finansal Piyasalar	18
1.3.2.1. Borsalar	18
1.3.2.2. Tezgahüstü Piyasalar	19
1.3.3. Varlığın İhraç Şekline Göre Piyasalar.....	20
1.3.3.1. Birincil Piyasalar.....	20
1.3.3.2. İkincil Piyasalar	20
1.3.4. Ödemelerin Peşin Ya da Vadeli Yapılmasına Göre Piyasalar	21
1.3.4.1. Spot Piyasalar	21
1.3.4.2. Vadeli İşlem Piyasaları	21
1.4. Finansal Kurumlar	22

1.4.1.	Kredi Kuruluşları	23
1.4.1.1.	Mevduat Bankaları.....	23
1.4.1.2.	Katılım Bankaları.....	24
1.4.2.	Finansal Kuruluşlar	24
1.4.2.1.	Sigortacılık Kuruluşları.....	25
1.4.2.2.	Sermaye Piyasası Kuruluşları	26
1.4.2.3.	Finansal Holding Şirketleri.....	29
1.4.3.	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	30
İKİNCİ BÖLÜM.....		33
FİNANSAL PİYASALARDA İÇ DENETİM, İÇ KONTROL VE TEFTİŞ SİSTEMİ.....		33
2.1.	Finansal Piyasalarda Denetim	33
2.1.1.	Denetim Kavramı	33
2.1.2.	Denetim Türleri.....	34
2.1.2.1.	Amaçlarına Göre Denetim	34
2.1.2.1.1.	Mali Tablolar Denetimi.....	34
2.1.2.1.2.	Uygunluk Denetimi.....	34
2.1.2.1.3.	Performans Denetimi	35
2.1.2.2.	Denetçinin Statüsüne Göre Denetim.....	35
2.1.2.2.1.	Bağımsız Denetim.....	35
2.1.2.2.2.	Kamusal Denetim.....	36
2.1.2.2.3.	İç Denetim.....	36
2.1.3.	İç Denetim Kavramı	36
2.1.4.	İç Denetimin Amacı ve Kapsamı	39
2.1.5.	Türkiye’de Finansal Piyasaları Düzenleyen ve Denetleyen Kamu Kurumları.....	41
2.1.5.1.	Merkez Bankası	41

2.1.5.2.	BDDK	43
2.1.5.3.	SPK	44
2.1.5.4.	TMSF	46
2.2.	İç Kontrol Sistemi	47
2.2.1.	İç Kontrol Sistemi ve Önemi.....	47
2.2.2.	İç Kontrol Sisteminin Özellikleri	49
2.2.3.	İç Kontrol Sisteminin Amaçları	50
2.2.4.	İç Kontrol Sisteminin Unsurları	51
2.2.4.1.	Kontrol Ortamı.....	51
2.2.4.2.	Risk Değerleme.....	52
2.2.4.3.	Kontrol Faaliyetleri.....	53
2.2.4.4.	Bilgi ve İletişim	53
2.2.4.5.	İzleme.....	54
2.2.5.	İç Kontrole İlişkin Düzenlemeler.....	55
2.2.5.1.	IIA Tarafından Yapılan Düzenlemeler	55
2.2.5.2.	SEC Tarafından Yapılan Düzenlemeler	56
2.2.5.3.	INTOSIA Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	57
2.2.5.4.	IFAC Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	57
2.2.5.5.	AICPA Düzenlemeleri.....	58
2.2.5.6.	Basel II Düzenlemeleri	58
2.2.5.7.	SPK Düzenlemeleri.....	59
2.2.5.8.	BDDK Düzenlemeleri.....	60
2.2.5.9.	5018 Kapsamında Yapılan Düzenlemeler	61
2.2.5.10.	Teni TTK Kapsamında Yapılan Düzenlemeler	61
2.2.6.	İç Kontrol Modelleri	62
2.2.6.1.	COSO Modeli	62
2.2.6.2.	eSAC Modeli	63

2.2.6.3.	COBİT Modeli.....	63
2.2.6.4.	SysTrust Modeli.....	64
2.3.	İç Denetim ve İç Kontrol İlişkisi.....	64
2.4.	Teftiş Kavramı ve Denetimle İlişkisi	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		69
TÜRKİYE FİNANS PİYASASI İÇ DENETİMİNDE ÇİFT BAŞLILIK: İÇ KONTROL VE İÇ DENETİM UYGULAMASI		69
3.1.	Araştırmanın Amacı	69
3.2.	Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Yöntemi	69
3.3.	Araştırma Bulguları	69
3.4.	Sorular, Cevaplar, Genel Değerlendirmeler	70
SONUÇ.....		86
KAYNAKÇA		88

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılım ve Yatırım Bankaları Arasındaki Farklar	31
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Finansal Sitemin Yapısı	15
Şekil 2: Finansal Piyasalar	17

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	: Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
C.	: Cilt
CICA	: Kanadalı Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü
COSO	: The Committe of Sponsoring Organization
eSAC	: Electronic Systems Assurance and Control
IIA	: Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
INTOSAI	: Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Teşkilatı
ISACA	: Information Systems and Control Association
ISACF	: Systems Audit and Control Foundadition
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SEC	: Amerika Sermaye Piyasası
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu

GİRİŞ

Finansal sistemler, modern ekonomilerin en büyük gereksinimlerinden olan fon transferlerinin gerçekleştiği sistemlerdir. Dolayısıyla finansal sistemin etkin çalışması ekonomik sistemin başarısı üzerinde oldukça etkilidir. Fon arz edenlerle talep edenlerin bir araya geldiği finansal piyasalar fonun arz-talep vadesine, örgütlenmesine, varlığın ihraç şekline ve ödemelerin peşin veya vadeli yapılmasına göre sınıflandırılmaktadır.

Tüm kurumlar için yönetimin esas unsurlarında olan denetim, kurumun önceden belirlemiş olduğu plan ve programlar ile ulaşılmak istenen sonuç arasındaki tutarlılığı ortaya çıkarmak ve gerekli uygunluğu sağlamak için gerçekleştirilen yönetsel tedbirleri ifade etmektedir. Dolayısıyla denetim, belli konularda ne düzeyde sapmaların olduğunu ilgili yerlere bildirilmesini ve bu kapsamda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır.

Denetim geçmiş ve mevcut faaliyetleri etkinliğinin belirlenen amaçlar doğrultusunda değerlendirmektedir. Kontrol ise işlem ve kayıtlarla eş zamanlı olarak yapılmakta ve süreklilik arz etmektedir. İç kontrol, amaç ve hedefleri gerçekleştirmek üzere örgütün belirlediği politikalar ve uygulanan usul ve yöntemleri kapsamaktadır. İç kontrol ilk olarak ABD’de bulunan COSO tarafından ortaya çıkarılmıştır. İç denetim, iç kontrol sisteminin bir fonksiyonudur ve sistemin etkinliğini ölçmektedir. İç denetim, işletme içerisinde iç kontrol sisteminin işler vaziyette olduğuna, faaliyetlerin verimli, ekonomik ve kurallara uygun gerçekleştirildiğine dair örgüte ve örgüt dışına güvence vermektedir.

İç denetim ve iç kontrol kavramları birbirinden farklı ancak tamamlayıcı özelliktedir. İç kontrolün etkinliği iç denetimle tespit edilmektedir.

Yapılan bu çalışmanın birinci bölümünde, finansal piyasa kavramı ve türleri detaylı olarak incelenmiştir. İkinci bölümde, finansal piyasalarda denetim, iç kontrol ve teftiş kavramları ile aralarında farklar ve ilişkiler detaylandırılmış. Ayrıca bunlara ilişkin ulusal ve küresel çaplı düzenlemelere yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise konuya ilişkin yapılan mülakat sorularına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASA KAVRAMI VE FİNANSAL KURUMLAR

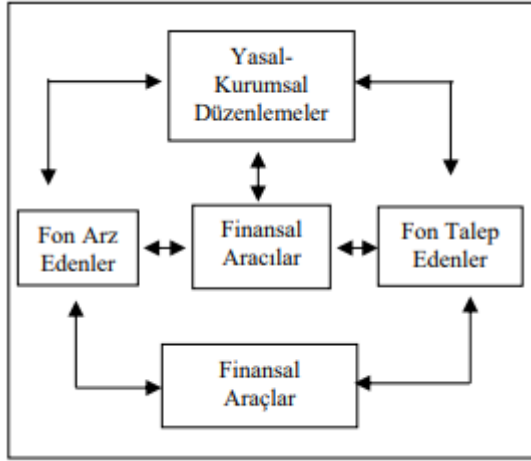
1.1. Finansal Sistem ve Bileşenleri

Finansal sistem, kişi ve kurumların, piyasaların, araçların ve örgütlerin birlikte birtakım işlemleri gerçekleştirmek için bir araya gelmeleri ile oluşan bir bütünü ifade etmektedir. Tasarruflar finansal sistem sayesinde yatırımlara dönüştürülür. Paranın ve farklı düzeylerde paranın işlevini gerçekleştiren finansal araçların üretildiği ve ekonomik sisteme dahil edildiği finansal sistem, ekonominin mikro ve makro belirleyicisi konumundadır (Afşar, 2007, s. 188)

Finansal sistem, çağdaş ekonomilerde en çok ihtiyaç duyulan fon transfer sürecinin gerçekleştiği alan olması nedeniyle ekonomik sistemin en önemli alt sistemi olarak görülmektedir. Finansal sistemin etkinliği genel olarak ekonomik sistemin başarısını etkilemektedir (Karabulut & Solak, 2012).

Finansal sistem sayesinde aracılık maliyetleriyle beraber yatırım maliyetleri azalmaktadır. Finans piyasalarındaki gelişmeyle beraber finansal faaliyetlerde bulunan kurumlar arasındaki rekabet artar, faizler düşer ve böylece borçlanma maliyeti de azalır. Finansal sistemin verimliliği, aracılık maliyetlerini azaltması sonucunda yatırımların daha yüksek getiri sağlayan alanlara yönlendirilmesini sağlamasına bağlıdır (Öztürk, Barışık, & Darıcı, 2010, s. 98).

Finansal sistemin unsurları fon arz ve talep edenler, finansal araç ve kurumlar, hukuki ve kurumsal düzenlemelerdir. Fon akışını gerçekleştirmeyi amaçlayan sistemde, fon arz ve talep edenler devlet, işletmeler ve kişilerdir. Finansal araçlar fon transferi için taraflar arasında aracılık yapar ve bu işlemin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlar. Bu araçlar ise bankalar, finansal kiralama, faktöring, finansman kuruluşları ve yüksek tutarlı fon transferi ve yönetimini gerçekleştiren sosyal güvenlik kuruluşları, sigorta kuruluşları, yatırım fonları ve ortaklıklardır. Finansal sistem, belirli kişi ve kurumların, piyasaların, araçların ve örgütlerin, bir takım finansal işlemleri gerçekleştirmek için bir araya gelmeleriyle oluşmaktadır (Selimler & Kale, 2018, s. 275).

Şekil 1: Finansal Sistemin Yapısı

Kaynak: (Afşar, Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, 2007, s. 188).

Finansal araçlar finansal sistemin önemli bir unsurudur. Bu araçların en önemli fonksiyonu işlem maliyetlerini azaltmasıdır. Zira işlem maliyetlerinin azaltılması ile ödünç alanlar ve küçük yatırımcıların finansal sisteme dahil olmasının önü açılmaktadır. Aracı kurumların diğer bir işlev ise sistem içerisinde yer alan kişilere bilgi aktarmasıdır. Bu işlev tam anlamıyla yerine getirilmediği takdirde asimetrik bilgi sorunu ortaya çıkacak ve kaynakların optimal bir şekilde dağılımı engellenerek sistemin etkinliği zarar görecektir (Uslu, 2002, s. 110-111).

Finansal araçlar, finansal piyasalarda tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olan yatırımcıların işlemlerine destek olan, zaman hassasiyeti ve güvenilirlik ihtiyacına cevap veren finans ve kredi kurumlarıdır. Fon arz edenlerle fon talep eden tarafları buluşturan, fon transferini sağlayan finansal aracı kurumlar, güçlü ve kurumsal bir yapı ile sermayeye sahip olmalı, taraflar arasındaki zaman ve miktar konusundaki sorunları çözebilmeli, bilgi ve zaman gibi işlem maliyetlerini mümkün olan en düşük düzeye indirebilmelidir (Yıldırım, 2020, s. 78).

Finansal araçların çeşitliliği en az finansal kurumların çeşitliliği kadar önemlidir. Finansal araçlar para ve sermaye piyasasında işlem gören araçlar olarak sınıflandırılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin kullandığı bazı finansal araçlar ülkemizde de kullanılmaktadır. Ancak bu araç çeşitliliğinin yetersiz olması ve az sayıda kurumun bunları sağlaması finansal gelişmenin tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir (Yetiz, 2008, s. 72).

Finansal sistemin temel fonksiyonu olan kaynakların etkin dağılımını ve fon transferini sağlamaktır. Diğer işlevleri ise (TCMB, 2015, s. 2);

- Risk dağıtımını ve risk yönetimini sağlamak,
- Varlıkları hızlı ve kolayca ödeme aracına dönüştürmek,
- Finansal varlık getirilerine ilişkin beklentiler hakkında bilgi toplamak ve dağıtmaktır.

1.2. Türkiye’de Finansal Piyasa

Piyasa kavramı ekonomik açıdan, alım satım işlemlerinin yapıldığı ve tarafların iletişim içinde olduğu yer olarak tanımlanabilir. Bir piyasanın varlığından söz edebilmek için alıcı, satıcı ve satım konusu mal mevcut olmalıdır. Piyasa, arz ve talebin bir araya geldiği belirli bir yerde ortaya çıkmaktadır. Ülke içerisinde yer alan ve orada yapılan işlemleri kapsıyorsa iç piyasa, ülke dışında yapılan işlemler söz konusu ise uluslararası piyasa olarak adlandırılmaktadır (Rodoplu, 1996, s. 63).

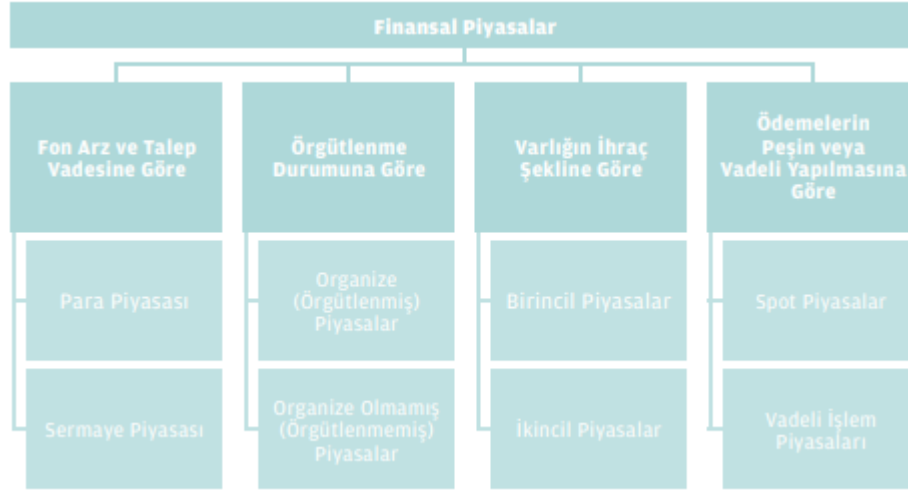
Türkiye’de finansal sistemin geçmişine bakıldığında 1923-1980 döneminde devlet düzenleyici-denetleyici olarak aktif bir şekilde rol almıştır. Diğer taraftan yabancı finans kurumlarının ülkeye girişinin yasaklanması, yurtdışında finansal faaliyetlere ve yabancı aktif miktarına kısıtlamalar getirilmiş olması nedeniyle sistemin dışa kapalı olduğu söylenebilir (TCMB, 2014, s. 3).

Osmanlı döneminde, kamu destekli işletmecilik faaliyetleri ve inanç kaynaklı sebeplerden ötürü finansal sistemin gelişmesi Avrupa’nın gerisinde kalmıştır. Cumhuriyetle beraber özel sektörün desteklenmesi öngörülmüştür. İkinci dünya savaşı sonrasında ekonomik entegrasyonlara yönelme olsa da başarıya ulaşamamıştır. 1980’lerde Özal hükümeti ile küresel entegrasyon hız kazanmış ve günümüzde ilerleyişini hala sürdürmektedir (Karabulut & Solak, 2012, s. 1083).

24 Ocak 1980 kararları, finansal sistemde serbestliği sağlamayı amaçlamış ve piyasaya yerli ve yabancı bankaların giriş yapması kolaylaştırılmıştır. Ayrıca bankacılık sektörünün yabancı piyasalardan fon sağlaması ve bankaların yabancı para ile işlem yapmaları serbest bırakılmıştır (TCMB, 2014, s. 3).

1.3. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması

Finansal piyasalar için çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu çalışmada yapılacak sınıflandırma aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Şekil 2: Finansal Piyasalar

Kaynak: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/dc3570d0-3eeb-4393-9c4d-75d7e066c5f2/TCMB_KITAPCIK_2014.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-dc3570d0-3eeb-4393-9c4d-75d7e066c5f2-m5lk2Kv#:~:text=Finansal%20sistemin%20temel%20unsurlar%C4%B1%20ise,olumsuz%20y%C3%B6nde%20etkilenmesine%20neden%20olabilmektedir. (Erişim tarihi: 01.11.2021).

1.3.1. Vadesine Göre Finansal Piyasalar

Finansal piyasalarda fon arz ve talep eden ekonomik birimlerin yatırım kararları üzerinde en etkili olan faktör zamandır. Bu çerçevede borçlanma piyasası vadesine göre kısa vadeli fon arz ve talep edenler para piyasalarında, uzun vadeli olanlar ise sermaye piyasalarına başvurmaktadır (Yılmaz, 2018, s. 7).

1.3.1.1. Para Piyasası

Para piyasası, kısa vadeli fon arz ve talebinin bir araya geldiği piyasalardır. En önemli özelliği fonların kısa vadeli olması ve genelde bu süre bir yılı geçmemektedir. İşletmeler para piyasasından temin ettikleri fonları dönen varlıklarının finansmanında kullanmaktadırlar (Sağlam, s. 84)

Vadesi bir yıldan az olan çek, bono gibi finansal varlıkların yer aldığı para piyasalarına kişiler mevduat hesabı açma, menkul değer alma gibi yöntemlerle dahil olmaktadır. Bu piyasalarda, riskler aracı kurumlara ait olduğundan finansal risk oranı düşüktür (TCMB, 2015, s. 3).

1.3.1.2. Sermaye Piyasası

Ekonomik sistemin başarılı bir şekilde işleyebilmesi için talep edilen fonların temin edilmesi ve sermaye piyasasının gelişip derinleşmesi gerekmektedir. Güçlü bir sermaye piyasasına sahip ülkelerin ekonomik sistemleri de aynı şekilde sağlıklı bir işleyişe sahiptir. Sermaye piyasasında orta ve uzun vadeli fon arz ve talebi bir araya gelir. Fon arz edenler, talep edenlere belirli hukuki hak ve teminatlar sağlayan menkul kıymet olarak adlandırılan kıymetli evraklar karşılığında fon arz ederler (Bağcı, 2020, s. 34).

Sermaye piyasalarının iktisadi olarak en önemli fonksiyonlarında biri, sektörlerle likidite ve bilgi temin etmesi, fiyat oluşumunun etkin bir şekilde çalışmasına yardımcı olmasıdır. Buna göre, piyasa dengesini belirleyen arz talep faktörlerinin doğru bilgi kapsamında bir araya gelmesi, ekonomideki kaynakların etkin dağılımında etkili olduğundan önemli bir konudur (Ersoy E. , 2012, s. 70).

Sermaye piyasası araçları, menkul kıymetler, türev araçlar ve yatırım sözleşmeleri gibi Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından belirlenen sermaye araçlarıdır. Menkul kıymetler; paylar, pay benzeri diğer kıymetler, bu paylara ilişkin depo sertifikaları ile borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile bu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarıdır. Ortaklık hakkı sağlayan menkul kıymetlere paylar, alacak hakkı sağlayan menkul kıymetlere ise tahviller örnek olarak verilebilir (www.vakifyatirim.com.tr).

1.3.2. Örgütlenmelerine Göre Finansal Piyasalar

Finansal piyasalar örgütlenme durumuna göre örgütlenmiş (borsa) ve örgütlenmemiş (tezgahüstü) piyasalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır

1.3.2.1. Borsalar

Borsa, hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet, kıymetli maden, tarımsal ürünler ve döviz ticareti yapanların bir araya geldiği yerdir. İş konusuna göre menkul kıymetler borsası, ticaret borsası, opsiyon borsası gibi sınıflara ayrılmaktadır. Pek çok ülkede menkul kıymetler borsaları bireysel yatırımcılar açısından oldukça önemli bir yatırım alanıdır (Yalta, 2020, s. 54). 33

Borsaların organizasyonu ve borsada yapılan işlemler hukuki bir yapıya dayanmaktadır. Borsalar bulunduğu ülkenin sermaye piyasası yetkililerinin ya da kendilerinin belirlemiş olduğu hukuki düzenlemelere tabidirler (Ersoy & Ünlü, 2016, s. 147).

Organize olmuş piyasalar, merkezi bir organizasyon kapsamında, tarafların işlemlerini otorite tarafından belirlenen kurallar ve özellikler çerçevesinde ve fiziksel bir ortamda gerçekleştirdikleri yerlerdir. Ülkemizde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) bu piyasalara örnek verilebilir. Farklı pazarların meydana getirdiği Borsada işlemler SPK tarafından düzenlenen tebliğler ve söz konusu borsanın hazırlamış olduğu yönetmelikler çerçevesinde yapılmaktadır (Kaygısız, 2008, s. 3).

Borsalar, risk yönetimine ve riskin transferine ilişkin şeffaf ve belirli kurallar çerçevesinde, rekabet koşullarında işlem yapabilme imkanı sunmaktadır. Borsada işlem gören sözleşmelerin büyüklüğü, sözleşme konusu malın kalitesi, sözleşmenin vadesi ve son işlem günü, teslim tarihi ve şartları, minimum fiyat değişimi, maksimum günlük fiyat değişimi, işlem günleri ve saatleri standarttır. Burada yalnızca fiyat konusunda pazarlık yapılabilir. Yapılacak sözleşme, borsanın belirlemiş olduğu detaylar çerçevesinde şekillenmektedir (Ersoy & Ünlü, 2016, s. 147).

1.3.2.2. Tezgahüstü Piyasalar

Tezgahüstü (organize olamamış) piyasalar merkezi ve organize olmayan ve işlemlerin taraflar arasında yapılan karşılıklı anlaşmalar ile gerçekleştirildiği piyasalardır (Kaygısız, 2008, s. 3).

Tezgahüstü piyasalarda resmi bir yapı ve üyelik kuralları mevcut değildir. Bu piyasalarda taraflar, karşı tarafa ilişkin riski oranını düşürmek için sermaye yapısı güçlü aracıları tercih etmektedirler. İkili ilişkiler şeklinde ve gayri resmi ortamlarda gerçekleşen işlemlerin fiziki olarak herhangi bir merkezi yoktur. Kaldıraç etkisi, kredi

miktarı, bireysel veya toplu risk için bir sınırlandırma uygulanmamakta ve risk yönetimi merkezi olarak gerçekleştirilmemektedir. Operasyonel olarak da merkeziyetçilik yoktur dahası merkezi bir takas kurumu bulunmamaktadır. Taraflar pozisyonlarına ilişkin rapor sunmadıklarından işlemlerin hangi aracı kuruluşta toplandığı ya da risk düzeyi hakkında bilgi yoktur ve bu yüzden şeffaflık kavramı sınırlı düzeydedir. Düzenleme kapsamında bakıldığında ise ulusal hukuki sistemin, düzenlemelerin ve piyasa gözetimini etkisinde kaldığı görülmektedir. Bu piyasaların en önemli sorunu bilgi ve kamuyu aydınlatma konularında ortaya çıkmaktadır (Uyar F. , 2004, s. 3).

1.3.3. Varlığın İhraç Şekline Göre Piyasalar

Finansal piyasalarda kullanılan araçların ilk defa ihraç edilmesiyle oluşan piyasalar birincil piyasalar, tekrardan alım satım yapılan piyasalar ise ikincil piyasalar olarak adlandırılmaktadır.

1.3.3.1. Birincil Piyasalar

Birincil piyasalar, finansal aracı piyasaya sunan kuruluştan başlayarak taşınır varlıkların aracılar vasıtasıyla toptan satışının gerçekleşmesini sağlar. Başka bir ifade ile sermaye piyasasında alıcı ile taşınır değeri çıkaran gerçek veya tüzel kişinin doğrudan bir araya geldikleri piyasalardır. Dolayısıyla birincil piyasalar, anonim ortaklıklar kurulurken ya da sermaye artırımına giderken veya yatırım için çıkarılan pay senetleri ve tahvillerin satıldığı piyasalardır. Sonuç olarak pay senetleri ve tahviller ilk kez birincil piyasalara sunulmaktadır (Rodoplu, 1996, s. 66).

1.3.3.2. İkincil Piyasalar

Menkul kıymetlerin alım satımının yapıldığı ikincil piyasalarda iki çeşit piyasa mevcuttur. Bunlardan ilki menkul kıymetler borsalarıdır. Borsalar, fiziksel olarak bir mekanda yer alan ve borsa üyelerinin katıldığı, belli kurallar içerisinde menkul kıymet alım satım işlemlerinin gerçekleştirildiği yerlerdir. Borsalarda yalnızca borsaya kote edilen kıymetler işlem görmektedir. Borsalar alım satım yapılan varlıkların sürekli el değiştirmesini ve güven unsurunun gelişmesini sağlar (Devlet Planlama Teşkilatı, 1989, s. 5).

Birincil piyasada ilk defa ihraç edilecek araçlar (menkul değerler) satılırken, ikincil piyasada ise daha önce ihraç edilmiş menkul değerlerin alım satımı yapılmaktadır. Buna göre tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesi işlemi birincil piyasada yapılmaktadır. İkincil piyasa likidite ve pazarlanabilme işlevini gerçekleştiremediği takdirde birincil piyasa bu durumdan doğrudan etkilenmekte ve finansal piyasaların fonksiyonlarında duraklama gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle, birincil piyasanın sağlıklı bir şekilde işlemesi ikincil piyasanın işleyişine bağlıdır (a.g.e., s.4).

1.3.4. Ödemelerin Peşin Ya da Vadeli Yapılmasına Göre Piyasalar

Finansal ürünlerin kısa vadede elde edilmek istenmesi durumunda spot piyasalara, gelecek bir zaman diliminde edinilmek istenmesi halinde ise vadeli piyasalara başvurulmaktadır.

1.3.4.1. Spot Piyasalar

Spot piyasalar, varlığın tesliminin ve ödemesinin eş zamanlı gerçekleştiği piyasalardır. Başka bir ifadeyle bu piyasalarda, varlığı arz eden ve talep eden tarafların bir araya gelerek varlığın teslimi ve ödemesi aynı anda yapılmaktadır (Korkmaz, Çevik, & Uygurtürk, 2017, s. 738).

1.3.4.2. Vadeli İşlem Piyasaları

Vadeli işlem piyasaları, daha önce fiyatı, miktarı ve vadesi belirlenmiş varlığın teslimatının ve ödemesinin yapıldığı piyasalardır. Bu piyasalarda işlem konusu varlığın niteliği, alım satım koşulları ve tarafların kararlaştırdığı vade, işlemin başlangıcında, teslimat ve ödeme ise vade içerisinde veya sonunda yapılmaktadır. Vadeli işlem piyasalarına ileri tarihte gerçekleştirilen sözleşmeler olan forward, futures, opsiyon ve swap örnek olarak verilebilir (Korkmaz, Çevik, & Uygurtürk, s. 738).

Ekonomide yaşanan dalgalanmalar, yatırımcıların, üreticilerin ve elinde mal bulunanların bazı risklerle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Bu yüzden söz konusu kişi ve kurumlar kendilerini muhtemel risklere karşı koruyabilmek için vadeli işlem piyasalarını tercih ederek riski en aza indirmektedirler (Gülkaya & Adanacıoğlu, 2016, s. 77).

Vadeli işlem piyasası ile spot piyasalar arasındaki farklar şu şekildedir (VOB, 2012, s. 13):

- Spot piyasalar somut -döviz, buğday gibi- malların alım satımının gerçekleştiği, para ve mal takasının eş zamanlı ya da kısa bir süre içerisinde yapıldığı piyasalardır. Vadeli işlem piyasalarında ise sözleşmeye konu malın -döviz, bono, buğday- ileri bir tarihte teslimi gerçekleşir.

- Spot piyasalarda o an için geçerli olan fiyat üzerinden alım satım yapılmaktadır. Vadeli piyasalarda ise taraflar, kalitesi, miktarı, vadesi ve teslim yeri belirlenmiş olan ürünü alıp satmaktadır. Vadeli işlem sözleşmelerinde değişken tek faktör fiyattır. Onun dışında teslim süresi istenilen zamanda gerçekleştirilebilir.

- Spot piyasalarda işlemler taraflar arasında, vadeli piyasalarda ise taraflar ile takas kurumu arasında gerçekleşmektedir. Vadeli işlem piyasalarında taraflar takas kurumuna teminat yatırmak mecburiyetindedir. Söz konusu bu uygulama sayesinde vadeli işlem borsalarında taraflardan birinin edimini yerine getirmeme ihtimali yoktur.

1.4. Finansal Kurumlar

Finansal sistemin işleyişi ve etkinliği üzerinde en önemli etkiye sahip unsur finansal araçlar olan finansal kurumlardır. Söz konusu bu kurumların finansal açıdan güçlü ve güvenilir olması finansal sistemin temel dayanağını oluşturmaktadır. Bu kurumların hangileri olduğu, görevleri ve sistemdeki etkileri finansal istikrar açısından oldukça önemlidir (Tiryaki, 2012, s. 29).

Aracı kurumlar ekonomik sistemdeki ödeme mekanizmasının çalışmasını sağlarken, tasarruflarını arttırmak isteyen kişi veya kurumlara tasarruf araçları sunarak servet birikmesine katkı sağlarlar. İşletmeler aracı kurumların sunmuş olduğu risk azaltıcı araçları satın alarak riski yönetmeyi, devletler de mevcut araçları ile finansal piyasaları etkileyerek ekonomik büyümeyi ve istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır (Yılmaz, 2018, s. 10).

Firmaların büyüklükleri, teknolojik ilerlemeler, politik, kültürel ve tarihi farklılıkları finansal kurumların ülkelere ve zamana göre değişiklik göstermesine neden olmaktadır. Finansal kurumların sunmuş olduğu hizmetler ülkelere ve zamana göre

farklılık gösterse de finansal sistemin esas işlevi fon akımını kolaylaştırmaktır. Finansal kurumların diğer başlıca fonksiyonları şunlardır (Coşkun, 2003, s. 89):

- Ekonomik kaynakların zaman, sınır ve sektörler arasında geçişini sağlamak,
- Kredi sağlamak,
- Ödemelerde kolaylık sağlamak,
- Para yaratma imkanı sağlamak,
- Risk transferini gerçekleştirmek,
- Likidite sağlamak,
- İşlem, bilgi ve araştırma maliyetlerinin azaltılmasını sağlamak.

1.4.1. Kredi Kuruluşları

1.4.1.1. Mevduat Bankaları

5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre “*kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri*” mevduat bankaları olarak ifade edilmiştir. Sermayesinin tamamı devlet adına hazineye ya da başka kamu tüzel kişilerine ait olan bankalar kamu sermayeli, sermayesi yabancı uyruklu kişi veya kurumlara ait olanlar yabancı sermayeli bankalardır. Sermayesi özel kişi veya kurumlara ait olan ve kamunun herhangi bir payı olmayanlar ise özel sermayeli bankalar olarak ifade edilmektedir (Arabacı, 2018, s. 28).

Bankalar, gerçek ve tüzel kişilerden sağladıkları tasarrufları gelir sağlayan işlere kredi olarak kanalize eden, ödemelerde aracılık işlevi gören, para transferi, senet tahsilatı, emanet kabulü gibi birtakım hizmetler sunan kurumlardır. Günümüzde firmaların ve piyasa araçlarının çeşitli ve karmaşık yapıları nedeniyle çağdaş bankacılık seçkin ve etkin bir konuma ulaşmıştır. Bankalar kısaca mevduat toplayarak kredi sağlayan finansal kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik ve ticari ilişkiler açısından oldukça önemli bir yere sahip olan bankalar, sermaye, para ve kredi ile ilgili tüm işlemleri yapmakta ve düzenlemektedir (Gümüş, 2014, s. 38).

1.4.1.2. Katılım Bankaları

5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre katılım bankaları için yapılan tanım “*özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini*” şeklindedir.

Katılım bankaları, finans piyasasında yer alan, reel ekonomiye finansman sağlayan ve bankacılık hizmetleri veren kurumlardır. Bu bankacılık anlayışında, İslami hukuk sistemi esas alınmış, Kur'an ve sünnet gibi İslami kaynaklar çerçevesinde ilkeler belirlenmiştir. Faizsiz çalışma sistemleri ve risk paylaşımı anlayışı nedeniyle geleneksel bankalardan farklıdırlar (Parlakkaya & Çürük, 2011, s. 397-398).

Katılım bankaları ile mevduat bankaları işlevleri açısından benzerlik göstermektedir. İki bankacılık türünde de kişilerden ya da kuruluşlardan toplanan tasarruflar tüccar, sanayici ve tüketicilerin kullanımına sunulmaktadır. Dolayısıyla fon talep edenlerle arz edenler arasında aracılık görevini yerine getirmektedir. Katılım bankaları dış ticaret, teminat mektubu, çek, senet ve kredi kartı gibi bankacılık işlemlerini de yapmaktadır. Ancak mevduat ve katılım bankalarının fon temin etme ve kullandırma yöntemleri birbirinden farklılık göstermektedir. Mevduat bankalarında fon faizle toplanmakta ve faiz karşılığında yatırımcılara verilmektedir. Ancak katılım bankaları kara ve zarara ortak katılım esasıyla fon toplamakta ve ticaret, ortaklık, kiralama gibi uygulamalarla fon kullandırılmaktadır. Bu bankalarda faiz, belirsizlik, aşırı risk ve spekülasyon yasağı, mal ve hizmet alımında paranın fatura karşılığında satıcıya ödenmesi, finansmanın muhakkak bir mal ya da hizmet karşılığında sağlanması gibi kurallar geçerlidir (TKKB, s. 3-4).

Geleneksel bankaların ekonomiye kazandıramadığı tasarrufları, katılım bankaları doğrudan para ve sermaye kazandırarak, tasarrufları arttırmakta ve de bu fonların ekonomik sistem içerisinde daha etkin kullanılmasını sağlamaktadır (Özulucan & Deran, 2009, s. 89).

1.4.2. Finansal Kuruluşlar

5411 sayılı Bankacılık Kanununda yer alan tanıma göre “*Finansal kuruluş: Kredi kuruluşları dışında kalan ve sigortacılık, bireysel emeklilik veya sermaye piyasası*

faaliyetlerinde bulunmak veya bu Kanunda yer alan faaliyet konularından en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ile kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holding şirketlerini” ifade etmektedir. Bu kuruluşlar çalışmanın devamında detaylandırılmaktadır.

1.4.2.1. Sigortacılık Kuruluşları

Sigortacılık, risk kabul süreçlerinden hasar yönetimine kadar emek-yoğun bir sektördür. Fakat yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber tüketici beklentilerindeki değişimler ile hizmet anlayışındaki farklılaşma ve kar marjının daralması gibi nedenlerle bu geleneksel sektörün yeniliğe ihtiyacı vardır. Dolayısıyla sigortacılık sektöründe sabit maliyetlerin yönetilmesi, hasar önleme sistemlerinin etkin hale getirilmesi, kalifiye iş gücünün sektöre girmesinin sağlanması için teknoloji kaldıraç olarak kullanılmalıdır (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018, s. 91).

Sigorta şirketleri finansal aracılık açısından değerlendirildiğinde, müşterilerine çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Bu işletmelerin gelecekte belli olmayan bir zamanda ödeme taahhüdünde bulunması hizmetlerinin başında gelmektedir. Gelecekte ortaya çıkma ihtimali olan zarara karşı tazminat taahhüdünde bulunan sigorta şirketleri böylece poliçe satarak prim üretimi gerçekleştirmekte müşteriler ise zararın sigorta şirketinden aldıkları poliçe karşılığında tazmin edileceği teminatını almaktadırlar. Bu şekilde faaliyette bulunan şirketler toplamış oldukları fonu reel ekonomiye kazandırarak katma değer sürecine dahil olmaktadır (Çelik & Kaplan, 2007, s. 71).

Sigortacılık sektörü, riski bölüştürmesi ve azaltması nedeniyle finansal sistem ve reel ekonomide önemli bir yere sahiptir. Bankacılık ve sermaye piyasaları ile beraber finans sektörünün önemli aktörlerinden olan sigortacılık sektörü de küresel anlamda oldukça büyük fonlara sahiptir. Bu yüzden bölgesel ve global gelişmelere paralel olarak sigortacılık sektörünün ekonomideki payı hızla artış göstermektedir (Ömürbek & Altın, 2008, s. 107).

Sigorta şirketleri toplamış oldukları fonları olası risklere karşı teminat olarak bulundururken diğer taraftan bir kısmını ise sermaye piyasasına kanalize ederek yatırımcıların kullanımına sunmaktadır. Bu aracılık hizmeti özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırım açığının kapatılmasında etkili olmaktadır. Böylece büyük kaynaklar gerektiren altyapı projeleri gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca söz konusu ülkelerde

bulunan küçük ve orta düzeyli işletmeler sigorta şirketleri sayesinde risk ve belirsizliklere karşı güvence sağlamaktadır. Oluşan bu güven ortamı işletmeleri üretim artışına, yeniliğe ve ticarete yönlendireceğinden sigortacılık piyasasının bir üretim faktörü olduğu da ifade edilebilir (Turgutlu, Kök, & Kasman, 2007, s. 87).

1.4.2.2. Sermaye Piyasası Kuruluşları

Sermaye Piyasası Kanununun 35. maddesinde sermaye piyasası kurumları şu şekilde sıralanmaktadır (Sermaye Piyasası Kanunu, 2012):

- Yatırım kuruluşları: Sermaye Piyasası Kanununa göre sermaye piyasasında faaliyette bulunmak için yetki belgesi alan banka ve aracı kurumlar yatırım kuruluşları olarak adlandırılmaktadır (TSPAKB, 2012, s. 67).

- Kolektif yatırım kuruluşları: Tasarruf sahipleri ihracatçı işletmelerden, aracı kuruluşlardan veya menkul kıymet borsalarından menkul kıymet olarak tasarruflarını değerlendirmektedirler. Fakat menkul kıymetlere yatırım yapabilmek için bilgi ve uzmanlık gerekmektedir. Diğer taraftan bireysel tasarruflar genellikle gereken tutara ulaşamadığından ana para ya da portföy getirisi için risk söz konusudur. Bu yüzden kolektif yatırım kuruluşları olan yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları ortaya çıkarılmıştır. Bu kuruluşlar, hukuki yapılarına göre ayrı ve bağımsız bir tüzel kişilik olarak kurulursa yatırım ortaklığı, bir tüzel kişilik sözleşme kapsamında kurmuş ise yatırım fonu olarak adlandırılır. Çalışma şekli ve sağladıkları hizmet açısından farklılık gösteren bu yapıların amaç ve ekonomik işlevleri benzerdir (www.spk.gov.tr).

- Sermaye piyasasında faaliyette bulunacak bağımsız denetim, değerlendirme kuruluşları: Sermaye piyasalarında kamunun bilgilendirilmesi ve yatırımcının korunması ilkeleri çerçevesinde bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları ile bunların sorumlulukları, sermaye piyasası araçları ve bunları ihraç edenler için önemli olduğundan bu konu ayrıca düzenlenmiştir (Sermaye Piyasası Kurulu, 2019, s. 18). Bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin Sermaye Piyasası Kanununun 62. Maddesinde yer alan ifade şu şekildedir (2012); *“Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşlarından bu Kanun uyarınca bağımsız denetim faaliyetinde bulunacaklardan istenilecek ilave şartlar Kurul tarafından belirlenir ve bu şartları haiz bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin*

liste kamuoyuna açıklanır. Kurul, listede yer alan bağımsız denetim kuruluşlarının bu Kanun kapsamındaki bağımsız denetim faaliyetlerine ilişkin yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmaları neticesinde standart ve mevzuata aykırılıkları tespit edilenleri listeden çıkarmaya yetkilidir. Kurul, yapacağı kalite kontrol ve denetim çalışmalarının sonuçlarını Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumuna bildirir”.

- Portföy yönetim şirketleri: Yatırım fonlarını, emeklilik yatırım fonlarını ve yatırım ortaklıklarını yönetmektedir. Bu şirketler ayrıca gerçek ve tüzel yatırımcılara portföy yönetimi konusunda hizmet vermektedir. Portföy şirketleri yönettikleri yatırım fonunun türüne göre faaliyetleri sınırlandırılmış ve sınırlandırılmamış şeklinde sınıflandırılmaktadır. Faaliyetleri sınırlandırılmış olan şirketler sadece gayrimenkul yatırım fonu ya da girişim sermayesi fonu yönetimini gerçekleştirmektedirler (Salttürk, 2021, s. 19).

- İpotek finansmanı kuruluşları: Sermaye Piyasası Kanununda (2012), ipotek finansmanı kuruluşları *“konut ve varlık finansmanı kapsamında, türleri ve nitelikleri Kurulca belirlenen varlıkların devralınması, devredilmesi, devralınan varlıkların yönetimi ve varlıkların teminat olarak alınması ve Kurulca uygun görülen diğer faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla kurulan anonim ortaklıklardır.”* şeklinde tanımlanmaktadır

- Konut finansmanı ve varlık finansmanı fonları: Kanununda konut finansmanı *“konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kredi kullandırılması, konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanması, sahip oldukları konutların teminatı altında tüketicilere kredi kullandırılması ve bu kredilerin yeniden finansmanı amacıyla kredi kullandırılmasıdır. Konut finansmanı kuruluşları, konut finansmanı fonları ve ipotek finansmanı kuruluşlarının bu kredilere ve alacaklara dayalı veya bunların teminatı altındaki işlemleri de bu kapsamdadır.”* şeklinde tanımlanmıştır (Sermaye Piyasası Kanunu, 2012).

- Varlık kiralama şirketleri: Kanununda varlık kiralama şirketleri, münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulan anonim ortaklıklar olarak ifade edilmektedir. SPK tarafından uygun görüş verilen esas sözleşmede yer alan faaliyetler haricinde herhangi bir ticari faaliyetle uğraşılmayacağı gibi varlıkları ve hakları üzerinde esas sözleşmede izin verilenler dışında, üçüncü kişiler lehine aynı hak tesis edemez ve

bunları kira sertifikası sahiplerinin menfaatlerine aykırı bir şekilde kiralayamaz ya da devredemez (Gürsoy, 2016, s. 30).

- Merkezi takas kuruluşları: İlgili Kanununda bu kuruluşlar için yapılan tanım şu şekildedir (2012): “*Merkezî takas kuruluşları, borsalarda ve teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören sermaye piyasası araçlarının teslimi, bedellerinin ödenmesi ve bu işlemlere ilişkin teminat yükümlülüklerinin ifası ile ilgili işlemleri yürüten anonim ortaklık şeklindeki özel hukuk tüzel kişiliğini haiz kurumlardır. Merkezî takas kuruluşlarının kuruluşuna Kurulun teklifi üzerine ilgili Bakan tarafından izin verilir. Bu kuruluşların faaliyete geçmesi Kurulun iznine tabidir...*”

- Merkezi saklama kuruluşları: Kanunun (2012) ilgili maddesinde, “*Merkezî saklama kuruluşları, sermaye piyasası araçlarının merkezî saklanması ve bunlara ilişkin hakların kullanımı hizmetlerini veren anonim ortaklık şeklindeki özel hukuk tüzel kişiliğini haiz kurumlardır. Merkezî saklama kuruluşlarının kuruluşuna Kurulun uygun görüşü üzerine ilgili Bakan tarafından izin verilir, bu kuruluşların faaliyete geçmesi ise Kurul iznine tabidir. Bu kuruluşların sermayesine, kâr dağıtımına, bu Kanun kapsamındaki faaliyetleri ile faaliyetlerinin geçici ve sürekli durdurulmasına, denetimine, gözetimine, finansal raporlama standartlarına, finansal raporlarının bağımsız denetimine ve diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliğine ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir*” şeklinde bir tanım yapılmıştır

- Veri depolama kuruluşları: İlgili Kanuna göre, sistematik riskin gözetimi ve finansal istikrarın sürdürülmesi için SPK, sermaye piyasasındaki faaliyetlere ilişkin olarak bu faaliyetleri gerçekleştirenlerden, keyfiyet hakkında bilgilerin, Kurulun belirlemiş olduğu usul ve içerikler çerçevesinde doğrudan kendisine ya da yetkilendirilmiş bir veri depolama kuruluşuna bildirilmesini talep edebilir. Bu kuruluşların toplamış oldukları bilgilerin kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere üçüncü kişilerle paylaşılabilmesi için Kurulun onayına ihtiyaç vardır (muratyayinlari.com).

- Kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumları: Kanunda yer yer alan “*kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumların*” ifadesinden mevcut kurumlar değil finansal ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda kurulabilecek ve Kanunda belirtilen hizmetleri gerçekleştirecek kuruluşlar olarak değerlendirilmelidir (spl.com.tr, 2019, s. 2).

1.4.2.3. Finansal Holding Şirketleri

Türkiye’de anonim şirket olarak kurulan ve bağlı ortaklıklarından en az biri kredi kuruluşu olan bir ana ortaklık aşağıda belirtilen şartları yerine getirdiği takdirde finansal holding kapsamına girmektedir. Bu şartlar ise şu şekildedir (Sayım, s. 3):

- Bağlı ortaklıklarının yarısından fazlasının kredi ve/veya finansal kuruluş olması,
- Ödenmiş sermayesinin yüzde ellisinden fazlasının bahsi geçen ortaklıklara tahsis edilmiş olması,
- Son üç hesap dönemi sonunda kredi kuruluşları ile finansal kuruluşlardan meydana gelen ortaklıklarının aktif toplam ortalamasının, ana ortaklık ve bağlı ortaklıklarının ayrı ayrı aktiflerinin toplamının ortalamasına oranının yüzde kırk ya da daha fazla olması,
- Son üç hesap dönemi sonunda bankalardan ve finansal kiralama, faktöring ve finansman şirketlerinden oluşan bağlı ortaklıkların aktif toplamı ortalamasının, kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlardan oluşan bağlı ortaklıklarına ait aktif toplam ortalamasının oranının yüzde on veya daha fazla olması şartlarının beraber sağlanması.

Finansal holding şirketleri farklı şekillerde ortaya çıkan finansal grupları oluşturan yapılardan biridir. Finansal grup, holding bünyesinde banka, sigorta, menkul kıymetler gibi finansal alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Finansal holding şirketleri, banka, sigorta şirketi ve menkul kıymet şirketleri üzerinde sevk, idare ve denetim olanaklarını etkin bir biçimde kullanabilecek özellikte hisse senedi olan şirketlerdir (Cengiz, 2003, s. 8).

Finansal holding şirketi ortaklıklarının şirketin sermayesinde nitelikli paya sahip olması ve banka ortaklıklarında gereken nitelikleri barındırması gerekmektedir. Bu şirketler, kurumsal yönetime ilişkin süreç ve yapılarını, bankaların kurumsal yönetim prensipleri ile ilgili yönetmelikte yer alan usul ve esaslar doğrultusunda belirlemelidir. Finansal holding şirketlerinin yönetim organlarının oluşum şartları, bankalarinki ile aynıdır (Balkan, 2020, s. 13).

Finansal holding şirketi olmak için banka holding şirketinin, banka holding şirketi kontrolündeki fon kuruluşlarının iyi sermaye yapısına sahip olması ve bunun sürdürülmesi gerekmektedir. Ayrıca banka holding şirketinin kontrolünde olan fon

kuruluşlarının iyi bir yönetim yapısının olması ve bunun sürdürülmesi ve finansal holding şirketi için başvurunun yapılmış olması gerekmektedir (Sunay, 2012, s. 126).

1.4.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankaları ve bankacılığının öncelikli amacı gelişmekte olan ülkelerdeki mali ve teknik açığı kapatmak üzere yatırım ve projelere destek sağlamaktır. Ekonominin ve sanayinin gelişmesi için kaynak sağlayan bu kurumlar, stratejik yatırım alanlarını belirlemekte, bu alanlarda çalışmalarını sürdüren kuruluşların kapasitelerini arttırmalarını, yenilikçi projeler geliştirmelerini veya yeni yatırımlarda bulunmalarını teknik ve finansal olarak desteklemektedir. Ulusal ve uluslararası piyasalardan temin ettikleri kaynakları ülkenin refah düzeyini arttırmak için kullanmaktadırlar (Karahanoğlu, 2015, s. 1239).

Kalkınma ve yatırım bankaları, hukuki ve mali açıdan benzerlik göstermektedir. Ancak kuruluş ve finansal piyasalara bakış açıları noktasında farklılaşmaktadırlar. Kalkınma bankacılığı, özellikle sanayileşme için gerekli finansmanın sağlanamadığı gelişmekte olan ülkelerde faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu ülkelerde sermaye piyasaları az gelişmiş olduğundan uzun vadeli kaynaklar kalkınma bankaları tarafından sağlanmaktadır ayrıca bu bankalar sayesinde sermaye piyasaları oluşmaya başlamaktadır. Yatırım bankaları ise sermaye piyasası gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hizmet sunmaktadır. Tahvil ve hisse senetleri çıkarılmasında, mevcut servetin transferinde, menkul kıymetlerin idaresinde ve sermayenin yaratılmasında yatırım bankaları aracı kurum olarak yer almaktadır. Bu bankalar genelde mevduat kabul etmezler, ticari bankalar ile kalkınma bankalarının işlevleri haricinde kalan alanlarda çalışmalarını sürdürmektedirler (Koç, Bağcı, & Işık, 2016, s. 208).

Kalkınma ve yatırım bankaları arasındaki farklar aşağıda yer alan tabloda özetlenmiştir.

Kalkınma	Yatırım
Devlet tarafından ve devlet desteği ile kurulur	Genellikle özel sektör tarafından kurulur.
Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösterir.	Sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelerde faaliyet gösterir.
Karlılık ikinci plandadır.	Karlılık ön plandadır.
İşletmelere orta ve uzun vadeli kredi verir.	İşletmelere doğrudan doğruya kredi vermek yerine, onların hisse senedi veya tahvil çıkarmak yoluyla sermaye piyasasından uzun vadeli kaynak sağlamalarını kolaylaştırır.
İşlevleri ekonomi ve teknoloji üzerinde yoğunlaşır.	İşlevleri esas olarak işletme ağırlıklıdır.
Kaynakları, daha çok bankaların öz sermayeleri, yönetimi kendilerine bırakılan fonlar ve alınan iç ve dış krediler oluşur.	Kaynakları, genellikle sermaye piyasasından sağlar.
Özellikle imalat sanayini finanse eder.	Sermaye piyasasında aracılık yapar

Tablo 1: Katılım ve Yatırım Bankaları Arasındaki Farklar

Kaynak: (Arabacı, 2018), s. 30.

Kalkınma bankalarının fonksiyonları (Fadıllıoğlu, 1993, s. 4):

- Sanayi sektörüne uzun vadeli kaynak temin etmek,
- Yurtiçi kaynakları sanayi sektörüne yönlendirmek,
- Sermaye piyasasının gelişmesine destek olmak,
- Girişimcilere proje düzeyinde teknik destek sağlamak,
- Ülke içinde yatırım olanakları ve alanları üzerine araştırmalar yapmak,
- Yeni yatırım alanlarına öncülük etmek,
- Kalkınma planlarının uygulanmasını kolaylaştırmak ve hedeflere ulaşılmasına destek olmak.

Menkul kıymetler aracılığıyla uzun vadeli fon sağlamayı amaçlayan kurumlarla tasarruflarını bu menkul kıymetlere yatırmayı düşünen gerçek ve/veya tüzel kişiler arasında aracılık görevi üstlenen yatırım bankaları, ekonomide güçlü finansal varlıkların oluşturulmasında ve güven ortamının geliştirilmesinde oldukça etkili olduğundan sermaye piyasalarının gelişmesini sağlayan en önemli aracı

kurumlardandırlar. Bu kurumların başlıca fonksiyonları şunlardır (Şenel & Şekeroğlu, 2019, s. 567):

- Sermaye piyasasının gelişmesini sağlamak,
- İlk defa ihraç edilen menkul kıymetlerin halka arzını ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak,
- Menkul kıymetlere yatırım yapacak yatırımcıların menfaatlerini korumak.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALARDA İÇ DENETİM, İÇ KONTROL VE TEFTİŞ SİSTEMİ

2.1. Finansal Piyasalarda Denetim

2.1.1. Denetim Kavramı

Denetim, yönetimin planlama, örgütlenme, yöneltme ve koordinasyon-eşgüdümleme fonksiyonlarından sonra gelir ve genel olarak bu fonksiyonların birleşmesiyle ortaya çıkan sonuç üzerinde değerlendirme yapılması ve yeni stratejilerin, politikaların, yönetim anlayışının belirlenmesi açısından hem yönetime geribildirim sağlayan hem de örgütün daha dinamik bir yapıya kavuşmasına yardım eden önemli bir yönetim kontrol aracıdır. Dolayısıyla denetimin yönetimin sorumluluğunda olan bir fonksiyon olduğu söylenebilir (Aslan, 2010, s. 64).

Hem kamu hem de özel kesim için yönetimin ana öğelerinden olan denetim, örgütün performansı ile önceden yapılan plan ve programlar çerçevesinde ulaşılmak istenen sonuç arasındaki farklılığı ortaya çıkarmak ve bu ikisi arasındaki uygunluğu sağlamak üzere yapılan tüm yönetsel tedbirlerdir. Denetim, kurumun amaçları doğrultusunda işlerlik kazanmasını sağlayan, çalışan davranışları üzerinde etkili olan ve bir geribildirim sistemine sahip bir süreçtir. Bu kapsamda denetim süreci, standartların belirlenmesi, performans ölçümü ve söz konusu standartlarla karşılaştırılması ve aradaki uyumsuzlukların değerlendirilmesi işlemlerini içermelidir. Daha genel bir ifade ile denetim, stratejik konulardaki standart sapmaların, raporlanması ve gerekli önlemlerin alınması sürecidir (Ertekin, 2004, s. 57).

Denetim yönetimin en önemli işlevlerindedir. Denetimin aksaması halinde planlar ve sonuçlar arasındaki fark artacak ve belli hedeflerle yola çıkan örgüt yolundan saparak kısa sürede entropiye uğrayarak dağılma sürecine girecektir (Fidan, 2014, s. 1).

Denetiminin süreklilik sağlama, önleme ve sınırlama, düzeltme ve denetim sonucuna göre reform yapma, organların eşgüdümlü çalışmasını sağlama, verimlilik ve etkililiği sağlama, bazı kararlarda isabet sağlamak, olumlu gelişime destek olmak, denetime tabi

birimler arasındaki uygulama farklılıklarını belirleyerek tedbir almak ve uygulamadaki sorunların ortaya çıkarılması gibi amaçları bulunmaktadır (Bozkurt P. , 2013, s. 58).

2.1.2. Denetim Türleri

Denetim için çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada en çok kabul gören amaçlarına ve denetçinin statüsüne göre denetim türlerine yer verilecektir.

2.1.2.1.Amaçlarına Göre Denetim

Amaçlarına göre dağıtım için farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Çalışmada bunlardan en yaygın olan mali tablolar denetimi, uygunluk denetimi ve performans denetimi şeklindeki sınıflandırma incelenecektir. Performans denetimi geleneksel denetim yaklaşımı kapsamında olmasa da kamu yönetimindeki değişimin denetim anlayışında yarattığı etki nedeniyle günümüzde oldukça sık kullanılmaktadır (Arslan M. C., 2014, s. 44).

2.1.2.1.1. Mali Tablolar Denetimi

Mali raporlardaki bilgilerin, denetime tabi tutulan birimin varlık ve yükümlülüklerinin gerçek değeri ve finansman kaynakları ile varlıklarının yönetimi ile bütçe ödenekleri arasındaki uyumun araştırılmasıdır. Bu denetim türünde amaç, örgütün doğru bilgi verip vermediğini incelemek, güven ortamı oluşturarak yatırımcıların örgüte ilişkin doğru bilgilere ulaşmasını ve böylece isabetli yatırım karar vermelerini sağlamaktır (Çatıkkaş, 2017, s. 28).

Mali tablolar denetimi sektörlere ya da kurumlara göre zorunlu veya ihtiyari olabilmektedir. Fakat her iki durumda da bağımsız ve kurum dışından kişiler tarafından yapılmalıdır. Bu yüzden bağımsız dış denetim olarak da adlandırılmaktadır (Başpınar, 2004, s. 39).

2.1.2.1.2. Uygunluk Denetimi

Denetime tabi örgütler, işletme yönetimi ve devlet otoritesi tarafından belirlenen bazı kurallara uymak zorundadırlar. Bu örgütlerin söz konusu kurallar çerçevesinde hareket edip etmediğini incelemek üzere bağımsız denetim kurumları, kamu denetçileri ya da

örgütün iç denetçileri tarafından denetim “uygunluk denetimi” olarak adlandırılmaktadır (Özdemir, 2000, s. 51).

İşletmeler faaliyetlerini gerçekleştirmek ve amaçlarına ulaşmak için kendileri ya da hükümet tarafından belirlenen bazı ilkelere başvurmaktadırlar. Faaliyetlerin değerlendirilmesinde söz konusu bu ilkelere ne derece uyulduğun tespit etmek denetimin temel dayanağını oluşturmaktadır (Arslan M. C., 2014, s. 45).

2.1.2.1.3. Performans Denetimi

Performans denetimi, daha önce belirlenen planlar ve esaslar doğrultusunda, yapılan faaliyetlerin öngörülen hedeflerle ne düzeyde paralellik gösterdiği ve çalışanların belirlenmiş kriterler çerçevesinde görevlerini ne derece yerine getirdiklerini, nitelik ve nicelik olarak ölçmeyi ifade etmektedir (Kuluçlu, 2006, s. 19).

Performans denetimi, işletme kaynaklarının verimlilik, ekonomiklik, etkinlik ve etkililik açısından denetlenmesidir. Bu denetimin faaliyet bazında gerçekleştirildiği takdirde faaliyet denetimi olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2010, s. 76).

Bu denetimin esas amacı yöneticilere ve örgüt dışındaki kişilere faaliyetler hakkında tarafsız bilgiler sunmaktır. Kurumun faaliyetleri objektif olarak ölçülmekte ve sonuçların yeterliliği değerlendirilerek daha başarılı sonuçlara ulaşabilmek için ne gibi imkanlar geliştirilebileceği araştırılmaktadır (Başpınar, 2004, s. 38).

2.1.2.2. Denetçinin Statüsüne Göre Denetim

2.1.2.2.1. Bağımsız Denetim

Profesyonel denetim hizmeti sağlayan, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan ya da bir denetim şirketi bünyesinde çalışan denetçiler tarafından, herhangi bir örgütün talebi doğrultusunda ve denetim sözleşmesi çerçevesinde, söz konusu örgütün mali tablolarının denetiminin, uygunluk ve performans denetiminin yapılması işlemine bağımsız denetim denilmektedir. Bu denetim türünde esas amaç mali denetimi gerçekleştirmektedir (Arslan M. C., 2014, s. 48).

2.1.2.2.2. Kamusal Denetim

Kamu kuruluşlarının kanunlarla belirlenmiş düzenleme yapma ve kural koyma yetkisine dayanarak kamu personeli ve kamu yararına denetim yapan kişiler olan kamu denetçilerinin yapmış olduğu denetimlere kamusal denetim denilmektedir. Diğer bir tanımla kamu ve özel sektörde yer alan kuruluşların kamu tarafından görevlendirilen ve yetkilendirilen personel vasıtasıyla incelenmesidir (Kahyaoğlu, 2016, s. 228).

2.1.2.2.3. İç Denetim

İç denetim, işletme faaliyetlerinde belirlenen politikalara, planlara, programlara ve kanunlara ne düzeyde uygun hareket edildiğini ve iç kontrol sisteminin amaçları doğrultusunda işleyip işlemediğini tespit etmektedir. İşletmenin iç kontrol sisteminin etkinliğini ölçen iç denetim bir iç kontrol fonksiyonudur. İç kontrol sisteminin etkinliğinin ölçülmesi, iç denetimin uygunluk denetimi kısmını oluşturmaktadır (Arslan M. C., 2014, s. 52).

İç denetim kavramı çalışmanın devamında detaylandırılacağı için burada kısaca değinilmiştir.

2.1.3. İç Denetim Kavramı

1990'lerden itibaren küreselleşmenin yaygınlaşması, sermayenin serbest dolaşımı, uluslararası yatırımların artması, işlemlerin çeşitlenmesi, karmaşıklaşması, iletişim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler, etkinlik ve verimliliğin önem kazanması, finansal raporlamalarda hilelerin yapılması, iflaslar ve büyük işletme zararları ve dünyada ticari düzenlemeler, iç denetimi daha önemli hale getirmiş ve birçok ülkede yapılan düzenlemelerle zorunlu kılmıştır (Yurtsever, 2015, s. 90).

Günümüzde örgütlenmelerin yaygın olması ve birden fazla sektörde faaliyette bulunulması sonucunda birtakım sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Yaşanan bu sorunların tespit edilmesinde ve giderilmesinde iç denetim önemli bir rol oynamaktadır. İşletme içerisinde etkin bir denetim sisteminin kurulması, uzun ve kısa vadeli hedeflere ulaşılmasında, varlıkların verimsiz kullanımının önüne geçilmesinde, hilelerin önceden ortaya çıkarılarak engellenmesinde ve güven ortamı sağlanmasında oldukça etkilidir (Çatıkkaş, 2017, s. 27).

Türkiye’de iç denetim, 1994 yılında özel sektör sayesinde gündeme gelmiştir. Kamuda ise 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’yla gündeme gelmiştir. Dolayısıyla iç kontrol ve iç denetim sisteminin oluşturulması ve iç denetim kavramının bu Kanunda kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir (Okur, 2010, s. 577).

5018 sayılı Kanunun iç denetime ilişkin 63. Maddesine yer alan ifade şu şekildedir: *“İç denetim, kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir. Bu faaliyetler, idarelerin yönetim ve kontrol yapıları ile malî işlemlerinin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek yönünde sistematik, sürekli ve disiplinli bir yaklaşımla ve genel kabul görmüş standartlara uygun olarak gerçekleştirilir.”* Aynı maddede iç denetimin iç denetçiler tarafından yapılacağı da belirtilmektedir.

İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors-IIA) iç denetim için “Bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.” şeklinde bir tanım yapmıştır (Yurtsever, 2015, s. 90).

Denetim faaliyetinin “iç” olma özelliği, kurum içerisinde, yetkili merciler adına yapılıyor olmasından ileri gelmektedir. İç denetime ilişkin yapılan tanımda nesnel güvence sağlama ön plana çıkarılarak kurum içerisinde etkin bir iç denetim sisteminin mevcut olduğuna; kurumun risk yönetimi, iç kontrol sistemi ve işlem süreçlerinin başarılı bir şekilde gerçekleştiğine, elde edilen bilgilerin tam ve doğru olduğuna; varlıkların muhafaza edildiğine, faaliyetlerin etkili, ekonomik, verimli ve mevzuata uygun olarak sürdürüldüğüne ilişkin kurum içine ve dışarıya güvence verilmesidir (Şahin, 2008, s. 291).

5018 sayılı Kanunda, iç denetimin iç denetçiler tarafından yapılacağı, nasıl ve kimler tarafından yapılacağı belirtilmektedir. Buna göre disiplinli, sistematik sürekli bir yaklaşımla ve genel standartlara uygun bir şekilde, iç denetçiler tarafından yapılacak iç denetim ile kamu idarelerine değer katılacağı ve geliştirileceği ifade edilmektedir.

Yönetimin kaynakları ne düzeyde etkili, verimli ve ekonomik şekilde kullandığının, yönetim ve kontrol yapıları ile finansal işlemlerin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliği değerlendirilerek yapılacağına yer verilmiştir (Yaman, 2011, s. 26).

Söz konusu Kanununun 64. Maddesinde ise iç denetçinin görevleri şu şekilde sıralanmaktadır:

“a) Nesnel risk analizlerine dayanarak kamu idarelerinin yönetim ve kontrol yapılarını değerlendirmek.

b) Kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılması bakımından incelemeler yapmak ve önerilerde bulunmak.

c) Harcama sonrasında yasal uygunluk denetimi yapmak.

d) İdarenin harcamalarının, mali işlemlere ilişkin karar ve tasarruflarının, amaç ve politikalara, kalkınma planına, programlara, stratejik planlara ve performans programlarına uygunluğunu izlemek ve değerlendirmek.

e) Mali yönetim ve kontrol süreçlerinin sistem denetimini yapmak ve bu konularda önerilerde bulunmak.

f) Denetim sonuçları çerçevesinde iyileştirmelere yönelik önerilerde bulunmak.

g) Denetim sırasında veya denetim sonuçlarına göre soruşturma açılmasını gerektirecek bir duruma rastlandığında, ilgili idarenin en üst amirine bildirmek.

İç denetçi bu görevlerini, İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenen ve uluslararası kabul görmüş kontrol ve denetim standartlarına uygun şekilde yerine getirir.”

Dünyada iç denetim, meslek olarak 1941 yılında ABD’de kurulan ve günümüzde varlığını sürdüren İç Denetçiler Enstitüsü tarafından kurumsallaşmıştır. 1982’de kurulan ve 32 Avrupa ülkesinin iç denetim enstitülerinin bir araya geldiği Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu da iç denetim mesleğine ilişkin önemli bir yapıdır. İç denetim mesleği ile ilgili standartları bu kurumlar belirlemekte ve buna ilişkin araştırma ve toplantılar yaparak küresel iş birliği sağlamaktadır (Kiracı & Çorbacıoğlu, 2008).

Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesine göre iç denetçilerin uygulaması gereken ilkeler şu şekildedir (Yurtsever, 2009, s. 116-117):

- Dürüstlük: İç denetçinin dürüst olması güven verir ve hükümlerine uyulmasını kolaylaştırır.
- Objektiflik: İç denetçiler, çalışmalarını süresince mesleki objektiflik çerçevesinde hareket etmelidirler.
- Gizlilik: İç denetçiler, elde etmiş oldukları bilgiye ve değerine saygı göstermeli, kanuni ve mesleki açıdan zorunlu olmadıkça yetkisi dışında paylaşımda bulunmamalıdır.
- Yetkinlik: İç denetçiler, mesleklerini icra ederken gereken bilgi, yetenek ve deneyimlerinden faydalanmalıdır.

2.1.4. İç Denetimin Amacı ve Kapsamı

İç denetimin amacı, örgütün sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmesinde, personele destek olmaktır. Örgüt yöneticileri ve yönetim kurulu üyeleri de iç denetimin destek olduğu personellerdendir. İnceleme yapılan faaliyetlere ilişkin analizler, yorumlar, görüşler, tavsiye ve bilgiler sayesinde çalışanlara yardımcı olmaktadır. İç denetimin diğer bir amacı düşük maliyetlerle etkin bir kontrol sistemi kurulmasına teşvik etmektir (Özeren, 2000, s. 1).

İç denetimin kapsamıyla ilgili rehberliği Uluslararası İç Denetim Standartları yapmaktadır. Bu standarda göre, iç denetim finansal ve operasyonel bilgilerin güvenilirliği, etkinliği ve verimliliği, varlıkların korunması ve yasa, düzenleme ve sözleşmelere uyum bakımından yönetsel süreçleri, faaliyet ve dijital sistemlerin karşılaştığı riskleri değerlendirmektedir. İç denetim kurumun farklı operasyonlarından sağlanan bilgiler ve kontrollere ilişkin bilgi edinmek üzere yapıldığından yalnızca finansal tablolarla ilgili fikir edinmek için muhasebe iç kontrolünü gerçekleştiren dış denetimden farklıdır (Sabuncu, 2018, s. 782).

İç denetim faaliyetlerinin temeli güvence sağlama ve danışmanlık olmak üzere iki fonksiyona dayanmaktadır.

Güvence hizmeti kapsamında iç denetçiler, bir örgüt, faaliyet, işlev, süreç, sistem ya da başka bir faktöre ilişkin temin ettikleri kanıtları objektif olarak değerlendirerek bağımsız bir görüşe veya kanaate varırlar. Güvence görevlerinin özelliklerini ve kapsamını iç denetçi belirlemektedir (Yurtsever, 2015, s. 93).

İç denetim birimleri gerçekleştirmiş oldukları işlemlerde; iç kontrolün yeterli ve etkin olduğuna, faaliyetlerin mevzuat çerçevesinde yapıldığına, hazırlanan raporların güvenilir olduğuna, operasyonlarda verimliliğin sağlandığına, varlıkların ve kaynakların doğru kullanıldığına ilişkin üst yöneticiye, harcama yetkililerine, dış denetim birimine ve kamuoyuna makul düzeyde güvence vermektedir. İç denetim burada mutlak güvence vermeyebilir. Söz konusu güvenceye denetim işlemleri sayesinde ulaşılmakta ve her denetim faaliyeti sonrasında hazırlanacak raporla ilgili birim ya da sürece ilişkin güvence düzeyi belirtilmektedir (Güler, 2010, s. 146).

Güvence fonksiyonu kapsamında, kurumun uğrayabileceği zarar riski ortaya çıkarılarak engellenebilmektedir. Özellikle mali ve operasyonel riskler için yönetime sunulan raporlar ile söz konusu riskler azaltılabilir. İç denetim söz konusu olmadığı takdirde risklerin tespit edilmesi ve tedbir alınması büyük ölçüde azalacaktır (Yurtsever, 2009, s. 119).

İç denetim kapsamında yer alan danışmanlık hizmetleri, bilinen denetim tanımları kapsamında olmayan faaliyetler şeklinde değerlendirilse de hızlı bir değişim sürecinin olduğu günümüzde, kurumların ileride karşılaşılabileceği riskleri proaktif olarak engelleyebilmek için belirsizliklerin hakim olduğu gelecekte kurumun alacağı pozisyonun belirlenmesi, rakiplerin değerlendirilmesi ve buna göre stratejilerin oluşturulması da denetim sürecinin kapsamına girmektedir (Aslan, 2010, s. 68).

Danışmanlık fonksiyonu, yazılı anlaşmalarda yer alan resmi görevlerden daimi ya da geçici yönetim komitelerinde ya da proje ekiplerinde bulunmak gibi danışmanlık hizmet ve faaliyetlerine kadar çeşitli şekillerde olabilmektedir. Danışmanlık hizmeti, iç denetimin katma değer özelliğini arttırmaktadır. Bu hizmetler genelde güvence hizmetlerinin doğrudan sonucudur ancak tam tersi durum da söz konusu olabileceği kabul edilmektedir (Yurtsever, 2009, s. 120).

İç denetimin örgüte sağladığı yararlar (Holmes & Owermeier, 1975, s. 120):

- Eksiklikleri ve bunların düzeltilmesi için gereken işlemleri belirtilerek örgüt menfaatlerini korumak.
- Örgüt faaliyetlerinin aşamalarını geliştirmeye yardımcı olacak öneriler sunarak örgüt menfaatlerini korumak.

Denetimin hedefleri, prosedürleri, teknikleri, iş kalitesi ve hazırlayacağı rapor açısından uyması gereken ve genellikle denetim standartları olarak bağımsızlık ve mesleki yeterlilik gibi kurallar bulunmaktadır. Bu standartların amaçları ise (Özeren, 2000, s. 8);

- Tüm yönetim kademelerinin, yönetim kurullarının, kamu kuruluşlarının, dış denetim elemanlarının ve ilgili meslek örgütlerinin iç denetimin rolünü ve sorumluluklarını kavramasını sağlamak,

- İç denetim performansının ölçümlemek,

- İç denetim uygulamasının gelişmesine katkı sağlamak

2.1.5. Türkiye’de Finansal Piyasaları Düzenleyen ve Denetleyen Kamu Kurumları

2.1.5.1. Merkez Bankası

29.08.2009 tarihli TCMB Denetim Yönetmeliğinin 5. Maddesinde Bankanın işlevlerinin içerdiği hususlar aşağıda belirtilmiştir:

“a) Bankanın faaliyetinin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirerek iyileştirici önerilerde bulunmak ve Banka yönetimine Bankaya değer katma amacı güden, bağımsız ve nesnel bir güvence vermek, danışmanlık yapmak.

b) Birimlerde, şubelerde ve temsilciliklerde yürütülen süreçlerde ortaya çıkabilecek riskleri belirlemek, değerlendirmek ve alınması gerekli önlemler hususunda önerilerde bulunmak.

c) Bankanın her türlü varlığının yeterli derecede korunduğu konusunda makul güvence sağlamak.

ç) Birimlerin ve şubelerin yönetim ve kontrol süreçlerinin yeterliliği ile etkinliğini değerlendirerek nesnel güvence sağlamak.

d) Bankada yapılan her türlü işin ve işlemin; 1211 sayılı Kanuna, Banka Esas Mukavelesine, diğer ilgili mevzuata, talimatlara ve emirlere uygun yapıldığı konusunda makul güvence oluşturmak.

e) Bankanın sahip olduğu veya kullandığı bütün yazılımların, donanımların ve bilişim teknolojilerinin yeterliliği, etkinliği, bütünlüğü, sürekliliği, verimli bir şekilde kullanıldığı, izinsiz erişimlere karşı güvenilirliği, amaçlara ulaşmak için uygunluğu; bilişim sistemlerinde yer alan bütün kayıtların ve bilginin gizliliği ve bunlara erişimlerin kontrol altında tutulduğu hususlarında makul güvence sağlamak.

f) Banka personeli için suç veya kusur sayılan ve ceza gerektiren fiillerin veya hareketlerin varit olup olmadığına dair araştırma, inceleme ve soruşturma yaparak görüş oluşturmak.

g) 1211 sayılı Kanun ve diğer mevzuat gereğince Banka dışında incelenmesi uygun görülen hususları incelemek ve bunlarla ilgili görüş oluşturmak.

ğ) Denetim ve soruşturma faaliyeti dışında araştırılması istenilen konuları ya da Genel Müdürlüğe aksettirilen hususları incelemek ve bunlar hakkında görüş oluşturmak.”

Söz konusu yönetmeliğin 7. Maddesinde ise Bankanın görev ve yetkileri sıralanmaktadır. Buna göre:

“(1) Genel Müdürlük, 1211 sayılı Kanun ve diğer mevzuatın tanıdığı yetkiler ve görevler çerçevesinde Bankanın birimleri, şubeleri ve temsilcilikleri ile Banka dışı kurumlar ve kuruluşlar nezdinde denetim yapmak; inceleme ve araştırmalarda bulunmak; gerektiğinde soruşturma yapmak ve danışmanlık faaliyetinde bulunmak görev ve yetkisini haizdir.

(2) Genel Müdürlük, doğrudan Başkana bağlı olarak görev yapar ve denetim sonuçları hakkında, Başkana rapor sunar. Raporların Genel Müdürlükçe ilgili birimlere ve şubelere gönderilmesi bu duruma aykırılık teşkil etmez.

(3) Genel Müdürlük, denetim kapsamının belirlenmesinde, denetim etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde ve sonuçlarının iletilmesinde bağımsız olarak görev yapar.”

2.1.5.2.BDDK

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), bankaların kuruluş, faaliyet ve tasfiyeleri, finansal raporların düzeni, öz kaynak, likidite ve diŐer teknik hususlardaki koruyucu düzenlemeler gibi genel ve detaylı pek çok yönetmelik ve tebliŐ çıkararak sektörü ilgilendiren kısıtlayıcı ve kılavuz niteliŐinde düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeler sektörün geneli için ya da banka veya banka grupları için geçerli olabilmektedir. Ayrıca yerinde denetim ya da uzaktan gözetim Şeklinde, teknolojinin de desteği ile her türlü denetim yetkisine sahip olmakla beraber finansal yapısı bozulmuŐ bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devri ya da çalışma izinlerinin iptali gibi ağır yaptırımlar ve idari cezalar uygulama yetkisi vardır. BDDK, bankalardaki bağımsız denetim ve iç denetim usul ve esaslarına ilişkin düzenlemeler yaparak, kendisinin gerçekleştirdiği denetim haricindeki denetim yapılarının kapsamını belirlemektedir (Kartal, 2013, s. 25-26).

BDDK'nın misyonu, Bankacılık Kanununa ilişkin ve diŐer düzenlemelerde yer alan görev ve yetkiler çerçevesinde düzenleme ve denetleme kapsamına giren kurumların güvenli ve sağlam bir Şekilde bankacılık faaliyetlerini sürdürmelerini, kredi sisteminin verimli çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve çıkarlarının korunmasını sağlayarak finansal piyasaların gelişmesine ve istikrar kavuşmasına destek olmaktır (BDDK, 2016, s. 26).

BDDK'nın herhangi bir bankada yapmış olduğu denetim sonucunda (Akyazan, 2006, s. 151);

- Bankalar Kanunu'na aykırı,
- Söz konusu Kanun çerçevesinde alınan kararlara ve yapılan düzenlemelere ters düŐen,
- Bankacılık ilkelerine aykırı,
- Bankanın faaliyetlerini güvenli bir Şekilde sürdürmesini engelleyecek durumları tespit edildiğinde bankaya süre tanıyarak tespit edilen aykırılıkların ve hatalı işlemlerin düzeltilmesi ve tekrarlanmaması için gereken önlemlerin alınması uyarısında bulunur. Hatalı ve aykırı işlemlerden sorumlu çalışanlara ise cezai işlem uygulanır.

BDDK'nın amaçları Şu Şekildedir:

BDDK Stratejik Plan (2010-2012) erevesinde amaçlarını beş baŐlık altında düzenlemiŐtir (BDDK, 2012, s. 17-18):

- İdari kapasitenin geliştirilmesi,
- Esnek, etkili ve kapsamlı bir düzenleyici çerçevesinin oluşturulması,
- Finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması,
- Finansal piyasanın geliştirilmesi,
- MüŐterilerin haklarının korunması

“BDDK, denetim faaliyetlerinde etkinliğin, sürekliliğin, yeterliliğin ve denetim kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması amacıyla Risk Odaklı Denetim yaklaŐımını benimsemiŐtir. Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı, denetimin Őeklinin, kapsamının, zamanının, yoğunluğunun, denetim kaynaklarının tahsisinin ve denetim faaliyetlerinin, her bir bankanın risk profili ile iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin mevcudiyeti ve bunların yeterliliği baz alınarak Őekillendirilmesini ifade etmektedir”. (BDDK, 2012, s. 20).

2.1.5.3.SPK

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak kişilerin ekonomik kalkınmaya dahil olmasını sağlamak ve sermaye piyasasının faaliyetlerini güven, açıklık ve kararlılık içinde sürdürebilmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasını sağlamak için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yapmak üzere 1981 yılında kurulmuştur. Kurulun belirlenen hedefler doğrultusunda temel amaçları Şunlardır (www.spk.gov.tr):

- Sermaye piyasaları ve kurumlarının iŐleyiŐ kurallarını belirlemek,
- Sermaye piyasasından fon temin eden kurumların belli kurallar çerçevesinde en iyi Şekilde faydalanmalarını sağlamak,
- Piyasaya yatırımda bulunan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak,
- Sermaye piyasasında faaliyetlerin adil ve etkin bir Şekilde gerçekleşmesini sağlamak.

Kurulun görevleri ilgili kanunda şu şekilde ifade edilmektedir:

“a) Bu Kanun ile verilen görevler ile bu Kanunun emrettiği uygulamaların yerine getirilmesini ve öngörölen neticelerin sağlanmasını teminen gerekli olan iş ve işlemleri yapmak

b) Kamunun zamanında, yeterli ve doğru olarak aydınlatılmasını sağlamak amacıyla genel ve özel nitelikte kararlar almak

c) Bu Kanun kapsamına giren kurum ve ortaklıkların bağımsız denetim, derecelendirme, değerleme ve bilgi sistemleri denetimi faaliyetine ilişkin şartları ve çalışma esaslarını belirlemek ve bu şartları taşıyanları listeler hâlinde ilan etmek

ç) Finansal istikrar ve ulusal veya uluslararası mevzuatın gereklerinin sağlanması amacıyla diğer finansal düzenleyici ve denetleyici kurumlarla her türlü iş birliğini yapmak ve bilgi alışverişinde bulunmak

d) Sermaye piyasalarında düzenleme ve denetimle yetkili muadili yabancı kurumlar ile sermaye piyasalarıyla ilgili olarak karşılıklılık ve mesleki sırrın korunması ilkeleri çerçevesinde karşılıklı bilgi alışverişinde bulunulmasına ve belge taleplerinin karşılanmasına, yabancı ölkelerdeki sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye’deki merkez, şube veya ortaklıkları ile yazılı bir sözleşme çerçevesinde dışarıdan hizmet aldıkları kurumlarda denetim yapılmasına ve gerekli idari tedbirlerin alınmasına, bu kapsamda yürütölecek faaliyetlere ilişkin masrafların paylaşımına yönelik ikili veya çok taraflı mutabakat zabıtları imzalamak ve sermaye piyasalarıyla ilgili her türlü iş birliğini yapmak

e) Sermaye piyasasının gelişmesini teminen yeni sermaye piyasası kurumlarına ve araçlarına ilişkin usul ve esasları düzenlemek ve bunları denetlemek

f) Halka açık ortaklıklarda görev alacaklar, sermaye piyasası kurumlarının yönetici ve diğer çalışanlarının mesleki eğitimi, mesleki yeterliliği ve mesleki ehliyetlerini gösterir sertifika verilmesine ilişkin esasları belirlemek, bu amaçlarla merkez veya şirket kurmak ve bunların faaliyet usul ve esaslarını belirlemek

g) Sermaye piyasasında yatırımcı ve tasarruf sahiplerine yönelik olarak yatırım tavsiyesinde bulunacak kişiler ve kuruluşların uyacakları ilke ve esasları belirlemek

- ğ) Kamuyu Aydınlatma Platformunun işletim ve çalışma esasları ile bu Kanun kapsamında Kurula yapılacak bildirim ve başvuruların usul ve esaslarını belirlemek
- h) Sermaye piyasası kurumlarının, halka açık şirketlerin, borsaların ve öz düzenleyici kuruluşların bilgi sistemlerinin işletimine ve bu Kanun çerçevesindeki denetimine ilişkin usul ve esasları belirlemek
- ı) Yerli veya yabancı akademisyen veya uygulamacılardan oluşan çalışma gruplarına veya kişilere, mevcut veya gelecekteki düzenleme tercihlerinde esas teşkil etmek üzere sermaye piyasalarına ilişkin ulusal veya uluslararası nitelikli bilimsel araştırmalar yaptırmak
- i) Kurulun üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar, mali, iktisadi ve mesleki teşekküller ile Türkiye'nin doğrudan üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılmak, bu kuruluşlarla ortak projeler geliştirmek ve projelerine katkıda bulunmak
- j) Kurulun görev alanı ile ilgili uluslararası kuruluşlara, mali, iktisadi ve mesleki teşekküllere üye olmak...”

2.1.5.4.TMSF

Mevduat sigorta sistemi, finansal sisteme ilişkin nispeten daha az bilgiye sahip küçük tasarruf sahiplerinin, bankalara ya da tasarruf kuruluşlarına yatırmış oldukları mevduatlarının bir kısmının veya tamamının teminat altına alınmasını amaçlayan bir sigorta sistemidir. Bu sistem ayrıca ekonomide ve finansal piyasalarda oluşabilecek krizlerden etkilenen bankaların sorumluluklarını yerine getirememesi riskini mevduat sigortalarına devrederek, bankacılık piyasasına olan güvenin zarar görmesini engellemektedir. Makro düzeyde değerlendirildiğinde ise mevduat sigortası, tasarruf sahiplerinin panikleyerek bankacılık sisteminden çıkmalarını engelleyerek finansal sistemde istikrarın sağlanmasına katkı sağlar (Ayzit, 2004, s. 4).

25 Mart 2006 tarih ve 26119 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Teşkilat Yönetmeliği” ile Fonun idari ve hukuki yapısına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre TMSF, Kanun ve ilgili diğer mevzuat kapsamında belirlenen görevleri yerine getirmek için kurulmuş olan kamu tüzel

kişiliğine sahip, idari ve mali açıdan özerk bir kuruluştur (İslamoğlu & Şanlı , 2013, s. 281).

5411 sayılı Kanununun 122. Maddesine göre Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun (TMSF) görevleri şu şekildedir:

“a) Fon Kurulu kararlarının uygulanmasını sağlamak.

b) Fonun insan kaynakları politikalarını belirlemek.

c) Yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası malî, iktisadî ve meslekî teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak.

d) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak

...”

İlgili kanuna göre TMSF görevini bağımsız bir şekilde yerine getirmektedir. Fon tarafından alınan kararlar yerindelik denetimine tabi tutulamaz ve hiçbir organ, makam veya kişi Fon Kurulunun kararlarına emir ve talimatla etkileyemez.

2.2. İç Kontrol Sistemi

2.2.1. İç Kontrol Sistemi ve Önemi

Kontrol en genel tanımıyla, planlanan hedeflere ne düzeyde ulaşıldığını incelemektedir. Kontrol işlemleri yönetimin bir fonksiyonudur ve yönetim için yapılmaktadır. Muhasebede denetim ve kontrol kavramları genellikle birbirleri yerine kullanılmaktadır. Hatta kontrol ile muhasebe, denetim ile de muhasebe denetimi (bağımsız dış denetim) ifade edilmeye çalışılmaktadır. Ancak kontrol kavramı, işlem ve kayıtların yapıldığı anda gerçekleşir ve süreklilik göstermektedir. Ayrıca örgütün uyum ve tepki gösterme kabiliyetini arttırmayı ve koordinasyonu geliştirmeyi hedeflemektedir. Denetim kavramı ise geçmiş ve mevcut faaliyetlerin etkinliğini değerlendirmekte ve bunu önceden belirlenmiş olan amaçlara yönlendirmektedir. Denetim iş sürecinden ayrıdır ve bu işlemi bağımsız kurmay görevi olan çalışanlar gerçekleştirmektedir (Ersoy M. , 2019, s. 27).

İç kontrol ilk olarak 1970’lerde ABD’de Watergate savcısının konuya dikkat çekmesi ile gündeme gelmiştir. Watergate araştırmaları ile 1977’de iç kontrolün esas alındığı

“Yabancı Yolsuzluk Kanunu” yürürlüğe girmiş ve 1980’lerde kontrol ortamının ve iç kontrol sürecinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Daha sonra 1985’te Hileli Mali Raporlama’ya ilişkin “Treadway Komisyonu” olarak bilinen Ulusal Komisyon kurulmuş ve kontrol ortamıyla davranış ve yetki standartlarına dikkat çekilerek, iç kontrol kavramı üzerinde ortak ve geniş bir çerçeve oluşturulması gerektiğine dair destekleyici kurumlara seslenen “Hileli Mali Raporlama” yayımlanmıştır. Ve sonuç olarak “Destekleyici Kurumlar Komitesi” COSO oluşturulmuştur (Erözbağ, 2018, s. 58).

5018 sayılı Kanun’un 55. Maddesinde iç kontrol için *“idarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünüdür”* şeklinde bir tanım yapılmıştır.

Gelişen ekonomik ilişkiler sayesinde işletmeler büyümüş ve faaliyetleriyle beraber değer hareketlerinin sayısı ve karmaşıklığı artmış böylece işletmelerin faaliyetlerini doğrudan kontrol etme imkanı zorlaşmıştır. Bu olumsuz gelişmenin etkisi ancak etkin bir iç kontrol sisteminin kurulması ile giderilebilir. İç kontrol, amaçlara ve hedeflere ulaşabilmek için işletme tarafından belirlenen politikalar ile uygulanan usul ve yöntemlerin tümünü ifade etmektedir (Aksoy, 2005, s. 139).

Örgüt yapılarında ve faaliyetlerinde olduğu gibi yönetim fonksiyonlarından olan “kontrol” fonksiyonunda da birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Buna göre kontrol, birkaç kişinin değil profesyonel ekiplerin gerçekleştirdiği, sınırlı sayıda değil belli dönemlerde sürekli olarak yapılan bir süreç haline dönüşmüştür. Söz konusu bu kontrol fonksiyonu ise örgüt tarafından oluşturulan iç kontrol sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Tuna & Memiş, 2007, s. 3).

İç kontrol sistemi ilk olarak ABD’de bulunan beş meslek kuruluşunun kurmuş olduğu Treadway Komisyonu olarak da ifade edilen COSO (The Committee of Sponsoring Organization) tarafından ortaya çıkarılmıştır.

İç kontrol, standartlaşmış süreçlerin desteği ile operasyonların etkinliğini ve verimliliğini arttırmaktadır. Kontroller herhangi bir kurumda süreç ve görevlerin tanımı, kuralların düzenlenmesi dolayısıyla etkinliğin ve verimliliğin artırılmasında katma değer sağlamaktadır. Ayrıca örgütlerin büyümesi sonucunda varlıkların korunması sistemsel bir problem yaratacağından kontrol işlemleri sayesinde bu varlıkların korunması sağlanır (Uzun, 2009, s. 61).

İç kontrolün işletmeye sağladığı faydalar şunlardır (Öndeş, 2000, s. 82):

- İşletmenin amaçlarına ulaşabilmesi için personelin belirlenen politikalara ve kurallara uyumunu sağlar.
- İşletme faaliyetlerinin etkili ve verimli olması için güvenilir bilgi üretilmesini sağlar.
- İşletme faaliyetlerinde kayıp ve artıkların en aza indirilmesini sağlar.
- İşletmenin fiziki varlıklarının çalınmasını, kaybolmasını, amacı dışında kullanılmasını engellemektedir.

2.2.2. İç Kontrol Sisteminin Özellikleri

Şirket varlıklarını korumak ve muhtemel kayıpları engellemek, muhasebe verilerini doğru ve güvenilir kılmak, faaliyetlerin etkinliğini arttırmak ve yönetim ilkelerine uyumu özendirmek ve amaçlara ulaşmayı sağlamak için kurumun örgütsel yapısı, kullanılan yöntemler ve ölçüleri ifade eden iç kontrol uygulamalarına, bazı belgelerde, işlemlerde birden çok kişinin onayının gerekli olması, görev paylaşımı ve kontrol hesapları yapılması, özel şifrelerden faydalanılması ve dosyaların yedeklenmesi işlemleri örnek olarak verilebilir (Akarkarasu, 2000, s. 17).

İç kontrolün özellikleri şunlardır (BÜMKO, 2006, s. 4):

- İç kontrol işlemleri, sürekli ve sistematik olarak yönetimin sorumluluğunda gerçekleştirilir.
- İç kontrol düzenlemelerinde riskli alanlara öncelik verilir.
- İç kontrol işlemlerinde yer alan tüm görevliler sorumluluk almış olur.
- Finansal olan ya da olmayan tüm işlemler iç kontrol kapsamına girmektedir.
- İç kontrol sistemi en az senede bir defa değerlendirilir ve gereken önlemler alınır.

- İç kontrol işlemlerinde ve düzenlemelerinde finansal yönetim ilkelerinden olan mevzuata uygunluk, saydamlık, hesap verebilirlik, ekonomiklik, etkinlik ve etkililik gibi faktörler göz önünde bulundurulur.

Kurum içerisinde zamanla misyon, personel yapısı veya uygulanan muhasebe standartları gibi farklı konularda değişiklikler ve farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu durum sistemin etkinliğinin yeniden test edilmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla iç kontrol sisteminin dinamik bir yapı olduğu söylenebilir (Akışık, 2005, s. 91).

2.2.3. İç Kontrol Sisteminin Amaçları

İşletmelerin ya da örgütlerin amaçları çalışan kişilere göre farklılık göstermekte ve iç kontrol farkı şekillerde değerlendirilmektedir. İç kontrol muhasebeciler tarafından organizasyon planı ve belirlemiş oldukları amaçlara ulaşmada kullanılan yöntem ve ölçüler olarak kabul edilmektedir. Bu ölçüler; varlıkların korunması, doğru ve güvenilir muhasebe bilgilerinin elde edilmesi, verimliliğin artırılması ve yönetim ilkelerine sadakati sağlamaktır. Bahsi geçen ölçülerden ilk ikisi muhasebe kontrolleri olarak ifade edilir ve muhasebeciler açısından oldukça önemlidir, geriye kalan ikisi ise daha çok yönetim tarafından dikkate alınan yönetsel kontrollerdir (Doyrangöl, 2002, s. 37).

İç kontrol sistemi işletmelerin amaçlarına ulaşmasında makul bir güvence sağlamaktadır. Sistemde yer alan insan unsuru nedeniyle herhangi bir garanti verilememektedir. Karar sürecindeki kişilerin yapacağı yanlışlar, çalışanların hataları veya kontrol mekanizmalarına kasten zarar verilmesi tam bir güvence verilememesine neden olmaktadır (Sabuncu, 2017, s. 169).

İç kontrol sisteminde, amaçlar belirlenmeden kontrol işlemlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmek imkansızdır. Diğer bir ifadeyle, öncelikle amaçlar belirlenmeli sonrasında ise bu amaçlara yönelik kontrol faaliyetleri ile politikalar belirlenmelidir. Dolayısıyla iç kontrol sisteminin amaçları genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılabilir (Sabuncu, 2017, s. 167).

İşletme yönetiminin tasarladığı ve güvence sağlaması amaçlanan iç kontrol sisteminin genel amaçları şu şekildedir (Hatunoğlu, Koca, & Kılılı, 2012, s. 174):

- İşletme aktifindeki varlıkları korumak,

- İşletmenin muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak,
- İşletme faaliyetlerinin verimlilik ve politikalarla paralellliğini sağlamak,
- Kaynakların etkin kullanımını sağlamak,
- İşletmenin hedef ve amaçlarını gerçekleştirmesini sağlamak,
- Yönetimin denetimini sağlamak,
- Muhasebe denetimini sağlamak.

Özel amaçları belirlemeden önce ilk olarak işlem grupları bölümler olarak, şirket fonksiyonlarına, finansal tablolar sınıflamasına ya da işlem döngülerine göre bölümlendirilmelidir. Sonrasında ise yapılan bu bölümlendirmeler kapsamında, genel kontrol amaçları özel kontrol amaçları haline getirilir. Dönüştürülen bu amaçlar son olarak amaçlara ulaşabilmek için usul ve yöntemlere dönüştürülür (Sabuncu, 2017, s. 167).

2.2.4. İç Kontrol Sisteminin Unsurları

İç kontrol sisteminde; kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izleme bileşenlerinden oluşan ve tüm dünyada yaygın olarak kabul gören COSO modeli esas alınmaktadır.

2.2.4.1.Kontrol Ortamı

İç kontrol sisteminin eksiksiz olarak var olabilmesi kontrol ortamına bağlıdır. Kontrol ortamı, iç kontrol sisteminin kalitesi üzerinde oldukça etkili olmakla beraber disiplin sağlayarak iç kontrolün temelini oluşturmaktadır. Ayrıca stratejilerin ve amaçların belirlenmesinde etkilidir ve kontrol işlemlerini yapılandırmaktadır. Kontrol ortamı iç kontrolün diğer bileşenlerinin temelini oluşturmaktadır. Kişisel ve mesleki dürüstlük, yönetimin ve çalışanların ahlaki değerleri, personelin nitelikli olmasının önemsenmesi, üst yönetimin iç kontrole bakışı, örgüt yapısı, insan kaynakları kontrol ortamı üzerine etkili olmaktadır (Akyel, 2010, s. 86-87).

Kontrol ortamı, bir kurumun geçmişinden ve kültüründen etkilenen, çalışanlarda kontrol bilinci oluşturan bütün faktörlerdir. Bu faktörler ise şunlardır (Çömlekçi, ve diğerleri, 2004, s. 61):

- Dürüstlük ve ahlaki değerler,
- Uzmanlığa önem verilmesi,
- Yönetim kurulu ya da denetim komitesinin katılımı,
- Yönetim felsefesi ve faaliyet yaklaşımı,
- Kurumsal yapı,
- Görev ve sorumluluk verme şekilleri,
- İnsan kaynakları uygulamalarıdır.

Örgütün varlıklarını korumak, amaç ve hedeflere ulaşılmasına destek olmak, örgütsel faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini arttırmak gibi amaçları olan iç kontrol için sağlam bir kontrol ortamının varlığı mecburidir. Güçlü kontrol ortamına sahip kurumların denetim riski düşüktür. Denetim riski, örgütteki denetim işlemlerinin kapsam ve süresi ile denetime tabi tutulacak birimlerin ve denetim maliyetlerinin belirlenmesinde belirleyicidir (Güner, 2010, s. 191).

2.2.4.2.Risk Değerleme

Risk, örgütlerin amaçlarını ve stratejik hedeflerini gerçekleştirmesine, görevlerini yerine getirmesine engel teşkil edecek ya da beklenmeyen zararlara neden olabilecek durumlar olarak tanımlanabilir. Örgüt, ilgili mevzuat, stratejik plan ve faaliyet programında yer alan amaç ve hedeflere ulaşabilmek için iç ve dış kaynaklı riskleri değerlendirerek kontrol sistemleri tasarlar ve böylece bu riskleri makul düzeyde tutmaya çalışır. Ayrıca bu sistemi düzenli olarak kontrol eder (Bozkurt M. , 2010, s. 134).

Risk değerlemesi için üç ana işlem yapılmış olmalıdır (Çömlekçi, ve diğerleri, 2004, s. 63):

- Amaçların belirlenmesi,
- Risklerin ortaya çıkarılması ve analiz edilmesi,
- Değişim yönetimi.

Günümüzde işletmelerin yaşadığı iflas, şirketin gerilemesi ve hileli işlemler gibi olumsuzluklar işletmedeki risklerin tespit edilmesinin, değerlendirilmesinin ve

bunların engellenmesinin oldukça önemli olduğunu göstermiştir. İş hayatındaki riskler belirlenmeli ve yönetim ile önlenmelidir. Söz konusu işletme içi riskler dışında çevresel ve etik riskler de sorun yaratabilmektedir (Dursun & Dal, 2018, s. 20).

2.2.4.3.Kontrol Faaliyetleri

Kontrol faaliyetleri genel olarak, örgüt yönetiminin hedeflerine ulaşabilmek için aldığı önlemler olarak tanımlanabilir. Bu faaliyetler, örgütün karşılaşılabileceği muhtemel riskleri etkisiz hale getirmeye odaklanmalıdır. Başka bir ifadeyle, kontrol faaliyetlerinin risk unsuruna dayandığı söylenebilir. Yönetim tarafından olası riskler tanımlanmış ve politika ve prosedürler bu çerçevede düzenlenmişse kontrol faaliyetleri yönetim sürecine dahil olmuş demektir (Akbulut, 2012, s. 179).

Kontrol faaliyetleri önleyici, düzenleyici ve tespit edici özelliktedir. Önleyici kontrol faaliyeti; istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasını engellemek üzere yapılmaktadır. Mali hizmetler biriminin gerçekleştirdiği ön mali kontrol bu kapsama girmektedir. Düzeltici kontrol faaliyeti; istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasını engellemek üzere süreç içerisindeki faaliyetlerdir. Tespit edici kontrol faaliyetleri, istenmeyen sonuçların tespit edilmesi için yapılan faaliyetlerdir. İç denetim bu türden bir işlemdir (Bozkurt M. , 2010, s. 134).

Kontrol faaliyetlerinde genelde prosedürler ve politikalar olmak üzere iki faktör yer almaktadır. İlk olarak ne yapılacağına ilişkin politika oluşturulur ve böylece prosedürlerin de temeli oluşturulmuş olur. İkinci olarak belirlenen politikalarda başarılı olabilmek için prosedürler belirlenir (Çömlekçi, ve diğerleri, 2004, s. 65).

2.2.4.4.Bilgi ve İletişim

İşletmede etkin bir bilgi ve iletişimin mevcut olması faaliyetleri ve bunların kontrolünü hayati derecede etkilemektedir. Yönetim hem kurum içi hem de kurum dışı işlemler için eksiksiz, güvenilir, doğru ve zamanında iletişim kurmak mecburiyetindedir. Hedeflere ulaşılmasında kurumun tüm kademeleri bilgiye ihtiyaç duyduğundan bilgi ve iletişim iç kontrolün genel amaçları için önemli bir yere sahiptir. İdarenin alacağı kararların niteliği sağlanan bilgilerin uygunluğu, zamanlaması, güncelliği, doğru ve elde edilebilirliği ile doğru orantılıdır (Akyel, 2010, s. 88).

Örgüt yönetiminin ihtiyacı olan bilgiler uygun bir şekilde kaydedilir, sınıflandırılır ve iç kontrole ilişkin sorumlulukların yerine getirilebileceği şekilde ve zamanda sunulur (BÜMKO, 2006, s. 6).

Yönetime sunulacak bilginin özelliği, yönetimin doğru kararlar vermesinde ve faaliyetlerinde doğrudan etkili olmaktadır. İç kontrol çerçevesinde yönetim birimine ulaşacak bilginin taşınması gereken nitelikler şunlardır (Çömlekçi, ve diğerleri, 2004, s. 65):

- Gereklilik, yönetimin ihtiyacı olan bilgi olmalıdır.
- Zamanlılık, yönetimin ihtiyacı olduğu zamanda hazır olmalıdır.
- Geçerlilik, talep edilen konu ile ilgili olmalıdır.
- Doğruluk, sunulacak bilgi doğru olmalıdır.
- Ulaşılabilirlik, bilgiye ihtiyacı olan herkes buna ulaşabilmelidir.

2.2.4.5. İzleme

İç kontrol sisteminin izlenmesi, sistemin kalitesinin değerlendirilmesi işlemlerini kapsayan izleme faaliyetleridir. Sürekli izleme faaliyetleri, düzenli gözetim faaliyetleridir ve operasyonların doğal bir parçasıdır. Özel izleme faaliyetleri ise risk değerlendirmesi ve sürekli izleme faaliyetlerinin etkinliğine göre uygulanan bir işlemdir. Yapılan izleme faaliyetlerinde iç kontrol sisteminde zayıflık veya eksiklik tespit edildiğinde bu durum hızlı bir şekilde yönetime bildirilmelidir (Erdoğan, 2009, s. 30).

İzleme; sürekli, kısmi ya da ikisinin karma uygulanması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Daimi izleme, tekrarlanan işlemlerle aynı anda yapılan birbirini takip eden süreçlerin öz değerlendirilmesi şeklinde yapılmaktadır. Kısmi izleme ise iç kontrolün etkinliğini ölçmek için belirli bir zamanda gözden geçirmek ve test etmek üzere iç denetçiler ve Sayıştay tarafından gerçekleştirilir (Bozkurt M. , 2010, s. 135).

İzleme kısmen iç kontrol faaliyetlerinin etkinliğini ve sürekliliğin sağlamakta ve bu yüzden izleme bir süreçtir. Bu süreç (Çömlekçi, ve diğerleri, 2004, s. 66):

- Kontrolü yapan personelin uygun olup olmadığının,

- Kontrol faaliyetlerinin olması gereken şekilde ve zamanda yapılıp yapılmadığının,
- Belirlenmiş olan konuda herhangi bir düzeltmenin yapılıp yapılmadığının izlenmesini içermektedir.

Sonuç olarak iç kontrol sisteminin aksayan yönleri tespit edilmeli, işleyişi değerlendirilmeli ve teknolojik gelişmelerden yararlanılarak sistem izlenmelidir. Çünkü izleme de dahil olmak üzere iç kontrolün bütün bileşenleri için iç denetim oldukça önemlidir (Kızılboğa & Özşahin, 2013, s. 226).

2.2.5. İç Kontrole İlişkin Düzenlemeler

2.2.5.1. IIA Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü'nün (IIA) öncelikli amacı, işletmelerin stratejik hedeflerini gerçekleştirmesine destek olmak için toplam etkinliği ve verimliliği sağlayan iç denetim faaliyetlerini ve birimlerini teşvik etmektir. IIA, iç denetim faaliyetlerinin ancak IIA tarafından yayımlanan İç Denetimde Uluslararası Mesleki Uygulamalar Çerçevesi (Standartlar) kapsamında, nitelikli kişiler tarafından uygulandığında, işlevini yerine getireceğine ve belirlenen stratejik hedeflere ulaşabileceğine inanmaktadır (Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü, 2009, s. 2).

İç kontrolün sisteminde iç denetçilerin oldukça önemli görev ve sorumlulukları vardır. IIA tarafından ortaya çıkarılan uluslararası iç denetim standartları iç denetçilerin sorumluluklarına ilişkin açıklamaları içermektedir (Uyar S. , 2010, s. 40).

Uluslararası İç Denetim Standartlarının amaçları şunlardır (The Institute of Internal Auditors, 2016, s. 1):

- Katma değer yaratabilen iç denetim faaliyetlerini teşvik etmek ve gerçekleştirmek için bir çerçeve oluşturmak.
- İç denetim performansının değerlendirilebileceği bir ortam yaratmak.
- Gelişmiş örgütsel süreç ve operasyonları teşvik etmek.
- Kaliteli bir iç denetim faaliyetinin standartlarını belirlemek.

Söz konusu standartlar yapısı, nitelik standartları ve performans standartları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Nitelik standartları, iç denetimi gerçekleştiren kurum veya

kişilerin niteliklerine ilişkindir. Performans standartları ise iç denetimin yapısını açıklamakta ve performansın ölçülmesinde kullanılan kalite standartlarını ifade etmektedir. Bu iki standart bütün iç denetim faaliyetlerine uygulanmak üzere oluşturulmuştur (global.theiia.org).

Yapılan düzenlemede iç kontrole ilişkin belirtilen hususlar şu şekildedir (Baskıcı, 2012, s. 43):

- Kontrol hedeflere ulaşabilmek için örgüt yönetimi tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Kontrol yönetim tarafından planlanır, örgütlenir ve yönlendirilir.
- Kontrolün, idari, yönetim ve iç kontrol gibi farklı çeşitleri vardır.
- Amaçların gerçekleştirilebilmesi için kontrol sistemi işletmedeki diğer sistemlerle entegre olmalıdır.
- Kontroller; engelleyici, tespit edici ya da yönlendirici özellikte olabilmektedir.

2.2.5.2. SEC Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Amerika Sermaye Piyasası (SEC), bağımsız dış denetçilerin denetim yaparken iç kontrol sisteminin işleyişi hakkında bilgi edinmelerini yetersiz bulmuş ve yönetimin hazırlamış olduğu iç kontrol raporunu da onaylamayı mecburi kılmıştır. Yapılan bu düzenlemede, günümüzde yaşanan küresel etkilere yol açan muhasebe ve denetim skandallarının yatırımcıların güvenini zedelemesini engellemek amacıyla, iç kontroldeki sorumluluk örgüt yönetimi ile bağımsız denetçilere yüklemiştir (Aksoy, 2005, s. 153).

SEC tarafından yayınlanan Sarbanes Oxley yasasında iç kontrole ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Bu yasada; yatırımcıların doğru bilgiler edinmesini sağlamak, haklarını korumak, işletme yönetimine daha fazla sorumluluk vermek, denetim komitesinin gözetim ve denetim sorumluluğunu arttırmak ve denetçileri işletme yönetiminden bağımsız kılmak gibi amaçlar belirlenmiştir (Uyar S. , 2010, s. 40).

İç kontrole ilişkin yapılan bu düzenleme iç kontrolü, diğerlerine göre daha dar ve yalnızca muhasebe ile ilişkili görmeye meyilli tarihsel bakış açısı ile değerlendirmektedir. Buna göre iç kontrol sisteminin amacı, mali tabloların

güvenilirliği ile bu tabloların doğruluğunun ve genel kabul gören muhasebe ilkeleri çerçevesinde oluşturulmasını sağlamaktır (Aksoy, s. 153).

2.2.5.3. INTOSIA Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Teşkilatı (INTOSAI), bilginin gelişimini ve aktarılmasını sağlamak, kamuda denetimi iyileştirmek ve üye ülkelerin ulusal olarak mesleki gücünü, itibarını ve etkilerini arttırmak üzere Yüksek Denetim Kurumları (Sayıştaylar) için kurumsal bir çerçeve oluşturmuştur. İlk Denetim Standartları ise 1992 yılında yayımlanmıştır (Balyemez, 2016, s. 8).

Kamunun sosyal ve politik amaçlar çerçevesinde hareket etmesi, kamu fonlarından faydalanması, bütçe dengesi, kamuda performans ölçümünün karmaşık olması ve kamuya hesap verme sorumluluğu gibi nedenlerle INTOSAI İç Kontrol Standartları Komitesi güncellenmiş Kamu Sektörü İçin İç kontrol Standartları Rehberi 2004 yılında kabul edilmiştir (Erdoğan, 2009, s. 100).

Bu düzenleme kapsamında iç kontrol; bir kurumun yönetiminin ve çalışanının yapmış olduğu, aşağıda belirtilen hedeflere ulaşmak üzere, işletmenin misyonunu gerçekleştirmek için makul bir güvence sağlamak üzere tasarlanan bütünleyici bir süreçtir. Bu amaçlar şunlardır (Özeren, 2004, s. 2):

- Faaliyetlerin düzenli, etik kurallara uygun, verimli, tutumlu ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi,
- Hesap verme sorumluluğunun yerine getirilmesi
- Kanun ve yönetmelikler çerçevesinde hareket edilmesi,
- Kaynakların kaybolmasının engellenmesi.

2.2.5.4. IFAC Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) yayınlamış olduğu bağımsız denetim standartlarında iç kontrol sisteminin, hesap bakiyelerinde ya da hesapların sınıflandırılmasında ve mali tabloları olumsuz etkileyecek hataların zamanında tespit etmeyi amaçladığı, iç kontrolün yetmediği durumlarda ise hata ve eksikliklerin tespit edilmesinin zorlaşacağı, diğer bir ifadeyle kontrol riski artacağı ifade edilerek; başarılı

bir iç kontrol sisteminin bile kontrol riskini bütünüyle yok edemeyeceği belirtilmiştir (Akışık, 2005, s. 96).

Bu düzenlemeye göre iç kontrol sistemi, yönetim politikalarına bağlılık, kurum varlıklarının korunması, yolsuzluk ve yanlışların engellenmesi ve ortaya çıkarılması, muhasebe bilgilerinin doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanması, mali raporların doğru, zamanında ve güvenilir bir şekilde oluşturulması gibi işletmenin verimliliğine katkıda bulunacak politika, yöntem ve uygulamaları içermektedir. Doğrudan muhasebe fonksiyonları ile ilişkili konular dışında ayrıca iç kontrol ortamı ve kontrol prosedürleri konularını da kapsamaktadır (Aksoy, 2005, s. 151).

2.2.5.5.AICPA Düzenlemeleri

Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri (AICPA), 1995'te 78 No'lu standartla iç kontrole ilişkin COSO modelinde yapılan, mali tabloların güvenilirliği, işlemlerin etkinliği, faaliyetlerin kanun ve mevzuata uygunluğu konusunda sınırlı bir güvence sağlamak üzere işletme yönetimi ya da yönetim kurulu tarafından gerçekleştirilen ve kontrolü yapılan bir yöntemdir tanımını kabul etmektedir (Akışık, 2005, s. 91).

Bu düzenlemeye göre, iç kontrol işletme yönetiminin ya da yönetim kurulunun oluşturmuş olduğu ve kontrolü yapılan bir faaliyettir. Diğer taraftan mali tabloların güvenilirliği, işletmelerin etkinliği, faaliyetlerin kanun ve yönetmelikler çerçevesinde uygulanması ve bu konularda sınırlı bir güvence verilmesi iç kontrol kapsamında değerlendirilmektedir (Aksoy, 2005, s. 153).

2.2.5.6.Basel II Düzenlemeleri

2004 yılında Bank for International Settlements tarafından yayınlanan Basel-II düzenlemesi ile mali raporlamada şeffaflık sağlamak üzere derecelendirme sistemi geliştirilmiştir. Bu düzenlemeyle beraber iç denetim ve iç kontrol olması gereken özellikler haline gelmiş ve kurumların bu birimleri oluşturmaları gerekmiştir. Basel II'de iç kontrolü etkinleştirmek için belirlenen ilkeler şunlardır (Uyar S. , 2010, s. 42);

- Yönetim iç kontrol sistemini kurulmasından ve yeterliliğinin ölçülmesinden sorumludur,
- İç kontrol sistemi, iç denetimin faaliyetlerini gerçekleştirmesine destek olmalıdır,

- İç kontrol, devamlılık göstermeli ve bağımsız olmalıdır,
- İç kontrole ilişkin yönetmelik hazırlanmalıdır,
- İç kontrol, sistemi profesyonel olarak yeterli olmalıdır,
- İç kontrol sistemi, kurumun karşılaşılabileceği muhtemel riskleri ölçmelidir,
- İç denetim bölüm başkanı, sistemin çalışmasından sorumludur, yönetim kurulu üst yönetimin iç kontrol sistemi kurmasını ve bunun her sene kontrol edilmesini sağlamalıdır,
- Denetim komitesi iç kontrol sisteminin güçlü olması için gereklidir,
- İç kontrol sistemine ilişkin işletme dışı kaynaklardan yardım alınabilir.

2.2.5.7.SPK Düzenlemeleri

SPK'nın iç kontrolle ilgili yapmış olduğu temel düzenlemeler; Seri: X, No: 16, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ, Seri: X, No: 19, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Seri: X, No: 22, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ ve Seri: X, No: 23, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğdir (Uyar S. , 2010, s. 42).

SPK tarafından çıkarılan Seri: X No: 22 numaralı tebliğin 10. Kısım 11 maddesinde iç kontrol sistemi *“işletme yönetimi ve yönetimden sorumlu kişiler ile diğer ilgili personel tarafından; işletmenin amaçlarına ulaştığına, faaliyet ve işlemlerin etkin olarak gerçekleştirildiğine, kanun ve düzenlemelere uyulduğuna dair makul bir güvence sağlamak üzere tasarlanan ve uygulanan bir sistemdir”* şeklinde tanımlanmıştır.”

Söz konusu Tebliğin 9 numaralı ekinde İç Kontrol Sisteminin unsurları (COSO bileşenleri) belirtilmiş ve bağımsız denetime tabi tutulacak örgüt yöneticilerine bu bileşenlere ilişkin sorumluluklar verilmiştir. Aynı tebliğde iç kontrol eksiklikleri olması durumunda bunun yönetime bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Balyemez, 2016, s. 20).

2.2.5.8.BDDK Düzenlemeleri

Bankacılık Kanununun 23. Maddesinde iç kontrol sistemine ilişkin sorumluluk yönetim kuruluna verilmektedir. Söz konusu madde Şu Şekildedir: “*İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin ilgili mevzuata uygun olarak tesis edilmesi, iŐlerliĐinin, uygunluğunun ve yeterliliğinin sağlanması, finansal raporlama sistemlerinin güvence altına alınması, banka içindeki yetki ve sorumlulukların belirlenmesi yönetim kurulunun sorumluluğundadır*”.

Aynı kanununun 29. Maddesinde iç sistemlere ilişkin y k ml klere deĐinilmiŐ ve bankaların karşılaştığı risklerin izlenmesi, kontrolün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve mevcut Őartlara uygun etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve bunu uygulamak zorunda oldukları belirtilmiştir.

Kanununun 30. Maddesinde kurulacak iç kontrol sistemine ilişkin temel hususlar belirtilmiştir. Bahsi geçen madde Şu Şekildedir: “*Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, i düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaŐımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve y k ml klere kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluŐturmaya zorundadır. İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalıŐacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür.*”

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik'te ise yine iç kontrole ilişkin düzenlemelere yer verilmiŐ ve yönetmeliğin 9. maddesinde iç kontrol sistemlerinin amacı; bankaların varlıklarını korumak, faaliyetlerinin etkin, verimli, Kanuna ve ilgili mevzuata, banka politikalarına ve bankacılık teamüllerine uygun Şekilde sürdürülmesini, muhasebe ve mali raporlama sisteminin güvenilir kılınmasını, bilgilerin zamanında temin edilmesini sağlamak olarak ifade edilmektedir.

2.2.5.9. 5018 Kapsamında Yapılan Düzenlemeler

Özel sektörde oldukça yaygın olan iç kontrol günümüzde kamuda da yaygınlaşmaya başlamıştır. Avrupa Birliği (AB) adaylık sürecinde kamuda hesap verebilirliğin ve mali şeffaflığın önem kazanması sebebiyle iç kontrol sisteminin kurulması zorunlu hale gelmiş ve böylece iç denetim sistemine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 5018 sayılı kanun kapsamında iç kontrole ilişkin tanıma çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilmiştir (Uyar S. , 2010, s. 44). Bu kanunun 56. maddesinde iç kontrolün amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

“a) Kamu gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesini,

b) Kamu idarelerinin kanunlara ve diğer düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermesini,

c) Her türlü malî karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesini,

d) Karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir rapor ve bilgi edinilmesini,

e) (Değişik: 22/12/2005-5436/10 md.) Varlıkların kötüye kullanılması ve israfını önlemek ve kayıplara karşı korunmasını, sağlamaktır”.

Aynı Kanununun 57. maddesinde, yeterli ve etkili bir kontrol sistemi için; mesleki ve dürüst yönetim anlayışının geçerli olması, finansal yetki ve sorumlulukların kalifiye yöneticilere ve çalışanlara verilmesi, belirlenen standartlara uyulması, mevzuata göre hareket edilmesi, kapsamlı bir yönetim anlayışı ve gerekli çalışma ortamının ve şeffaflığın sağlanması için ilgili ve diğer yöneticilerin görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde gerekli önlemleri alması gerektiği belirtilmektedir.

2.2.5.10. Teni TTK Kapsamında Yapılan Düzenlemeler

2012 yılında uygulanmaya başlanan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) “iç kontrol” ifadesi yer almamakta, “iç denetim” ifadesi ise iki madde kullanılmaktadır. TTK kapsamındaki işletmelerin kontrol sistemlerine ilişkin ikincil mevzuat düzenlemeleri genelde “bağımsız denetim” ile ilgili düzenlemelerde yer almaktadır (Balyemez, 2016, s. 26).

Kanunun 366. maddesinin 2. fıkrasında, “Yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulatmak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir.” hükmü yer almaktadır.

Kanun’un gerekçesinde iç denetim “şirket içerisindeki çeşitli komiteler, özellikle halka açık şirketlerde denetim komitesi veya müfettişler aracılığıyla yapılan veya holdinglerde bütün topluluğu kapsar şekilde yapılan denetimler” şeklinde ifade edilmektedir. Kabul gören düşünceye göre bu iç denetim sisteminden “İç Kontrol Sistemi”, uygulayacak kurumdan ise “şirketin iş ve işlemlerinin denetlenmesine ilişkin örgüt olarak iç denetim birimi” anlaşılmalıdır (Balyemez, 2016, s. 27).

2.2.6. İç Kontrol Modelleri

2.2.6.1.COSO Modeli

Treadway Komisyonu olarak bilinen COSO, ABD’de yer alan beş meslek kuruluşu (Amerika Muhasebe Derneği, Amerika Mali Müşavirler Enstitüsü, Uluslararası Finansal Yöneticiler Birliği, Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü, İç Denetçiler Enstitüsü) tarafından oluşturulmuştur. İşletmelerin ve diğer kurumların sahte finansal tablolar oluşturmalarının nedenlerini ortaya çıkarmak ve bunu en aza indirmek üzere 1985’te kurulan COSO modelinde iç kontrol etkinleştirilerek amaçların gerçekleştirilmesinde araç olarak belirlenmiş ve çalışmalarda daha çok bu konuya odaklanılmıştır (Türedi & Karakaya , 2015, s. 68).

COSO tarafından yayınlanan İç Kontrol Entegre Çerçevesine göre örgütün hedeflerini gerçekleştirmesine ve risk yönetimine destek olan iç kontrol sistemi (Hasanefendioğlu & Uzel, 2007, s. 210);

- Üst yönetim ve diğer çalışanların eylemlerinden etkilenen,
- Kurumun ihtiyaçları çerçevesinde ayarlanabilen,
- Kurum varlıklarının korunması,
- Günlük faaliyetlerde verimliliğin arttırılması,
- Raporların güvenilirliği,

- İşlemlerin iç ve dış mevzuata uygun olması konularında üst yönetime makul bir güvence sunmak için tasarlanmış bir süreçtir.

COSO modeli, risk odaklı olması ve mali olmayan süreçleri de kapsadığından bu yönüyle diğer modellerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu model farklı bölümlerin ihtiyaçlarının giderilmesinde ortak bir yapı oluşturarak bütüncül bir yaklaşım sağlamaktadır (Topçu, 2013, s. 10).

Bu çalışmada iç kontrol sistemi COSO modeli kapsamında incelendiğinden model burada kısaca anlatılmıştır. Çalışmanın genelinde detaylı bilgiler verilmiştir.

2.2.6.2.eSAC Modeli

Electronic Systems Assurance and Control (eSAC), örgütlerde bilgisayar ortamında gerçekleştirilen işlemlerin (e-business) neden olacağı risklere ilişkindir. Bu model, üst düzey örgüt yöneticilerinin ve denetçilerinin elektronik sistemlerin yol açacağı riskleri anlamalarını, değerlendirmelerini ve kontrol etmelerini sağlamak için 2001 yılında ortaya çıkarılmıştır (Aksoy, 2005, s. 144).

COSO ile aynı amaçlara sahip eSAC modelinde sistemin kurulması yöneticilerin sorumluluğunda iken etkin bir şekilde işlemesi münhasıran iç denetçilerdedir. Bu yüzden iç denetçiler finans ve muhasebede olduğu kadar bilgisayar sistemleri denetimi konusunda da uzman olmalıdırlar (Akışık, 2005, s. 94).

2.2.6.3.COBİT Modeli

1996 yılından beri kullanılan bu model, kurumların kullandığı yazılımların neden olduğu riskleri kontrol etmek üzere ortaya geliştirilmiştir. Bu modele göre sistemin kurulması ve etkin bir şekilde çalıştırılması yöneticilerin sorumluluğundadır. Bağımsız ve iç denetçiler ise kurumdan sorumludur. Sistem, kurumun bilgi işlem teknolojisi ile tüm işletmeyi kapsamaktadır ve güvenilir mali raporlama, faaliyet etkinliği, mevzuata uygunluk, bilgilerin gizliliği gibi amaçlara sahiptir (Dabbaoğlu, 2009, s. 111).

Cobit, yöneticinin kontrol ihtiyacı, teknik konular ve iş riskleri arasındaki boşlukları birleştirmeye yardımcı olan yönetim çatısı ve destekleyici araçlardır. Bu model sayesinde, kurumda bilgi teknolojisinin kontrolü için şeffaf politikalar geliştirilebilir. Bilgi teknolojilerinin işletme ihtiyaçlarını giderebilmesi için yönetim tarafından COBİT modeli oluşturulmaktadır. Söz konusu model, işletmenin ihtiyaçları arasındaki

bağlantıyı sağlar, bilgi teknolojileri işlemlerini kabul görmüş bir süreç modeli olarak örgütler, ana bilgi teknolojisi kaynaklarını tamamlar, işletme kontrol hedeflerini açıklar (Uzunay, 2007, s. 4).

2.2.6.4.SysTrust Modeli

System Trust (SysTrust), 1999'da AICPA ve Kanadalı Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (CICA) tarafından, elektronik ortamda üretilen bilgilerin güvenliğini sağlamak amacıyla ortaya çıkarılmıştır (Akışık, 2005, s. 99).

SysTrust Modelinde güvenilir finansal raporlama yapılması ve yönetimin hedefleri gerçekleştirme başarısı olmak üzere iki amaç bulunmaktadır. Yönetimin belirlediği hedeflere ulaşma, diğer modellerde yer alan faaliyetlerin etkinliği, yasa ve yönetmeliklere uygunluk amaçları ile bağlantılıdır. Zira yasa ve yönetmeliklere uygun etkin faaliyetlerle hedeflere ulaşmak daha kolay olmaktadır (Aksoy, 2005, s. 148).

SysTrust modelinde iç kontrolün etkin çalışması yalnızca dış denetçilerin sorumluluğundadır (Akışık, 2005, s. 94).

2.3.İç Denetim ve İç Kontrol İlişkisi

İç kontrolün yeterliliğinin değerlendirilmesinde iç denetime ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bu iki kavram birbirinden farklı fakat tamamlayıcı özelliktedirler. İç kontroller kurumsallaşmanın en önemli unsurlarındandır. Örgüt içerisinde yapılan kontrollerin yerindeliği ve yeterliliği iç denetim faaliyeti ile belirlenmektedir (Uzun, 2009, s. 62).

İç kontrol sistemini etkin olması, inceleme dışında tutulan kayıt ve işlemlerin hata ve eksikliklerini azaltmakta böylece denetimin kalitesini arttırmaktadır. Bu sistemin etkinliği denetim riskini azaltmakta, personelin görevini yerine getirmesinde ve hedeflere ulaşılmasında oldukça etkili olmaktadır. Dolayısıyla bir işletmedeki iç kontrol sistemi denetim ile yakından ilişkilidir (Aksoy, 2005, s. 41).

İç denetim, iç kontrollerin değerlendirilmesinde ve buna ilişkin öneri, tedbir ve tavsiyelerin yönetime sunulmasında danışmanlık görevi gören bir kavramdır. Bu kapsamda iç kontrol ve iç denetimin birbirinin ayrılmaz parçası olduğu söylenebilir. Aralarındaki çok yakın bir ilişki olmasına rağmen bu kavramlar birbirlerinin yerine

kullanılmamalıdır. İç denetim ilgili mevzuatta belirtildiği şekilde iç kontrol sisteminin bir unsuru olarak görülmelidir. (Erözbağ, 2018, s. 116).

İdareciler, iç kontrollerin kalitesine ilişkin düzenlenen periyodik raporlar aracılığıyla bilgi edinebilir. Bu bilgileri ayrıca iç kontrol sisteminin bir unsuru olarak oluşturulan iç denetim biriminin raporlarından da temin edebilirler. Diğer bir ifadeyle iç denetim, iç kontrole ilişkin yönetme gerekli bilgileri sağlar, değerlendirme ve önerilerde bulunur. Fakat tüm bunlara rağmen iç denetim iç kontrolün ikamesi olarak görülemez (Özeren, 2000, s. 5).

İç denetim, bir örgütteki iç kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek üzere yapılan çalışmalardır. Dolayısıyla iç denetim kısmen iç kontrol içerisinde kısmen de iç kontrol dışında bir işlev olarak görülmektedir. Bu iki kavram arasındaki en önemli farklarından biri de iç kontrol süreçleri ile ilgili standartları Maliye Bakanlığının, iç denetimle ilgili olanları ise İç Denetim Koordinasyon Kurulunun belirlemesidir (Çevikbaş, 2011, s. 52).

2.4. Teftiş Kavramı ve Denetimle İlişkisi

Teftiş, bir şeyin aslını ya da faaliyetlerin doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini tespit etmek üzere yapılan bir inceleme olarak ifade edilebilir. Teftiş kavramı denetime göre daha dar kapsamlıdır. Denetim genele yönelik bir uygulamayken, teftiş daha ziyade özel durumlar için geçerlidir. Bu durum uygunluk denetimini olarak adlandırılır ve bir alanda uygulanacak olan standartlar belirlenmektedir. Dolayısıyla teftiş, ne düzeyde buna uyum sağlandığını tespit etmek üzere yapılmaktadır (Başpınar, 2004, s. 36).

Teftiş kavramı için yapılan diğer bir tanıma göre denetim, soruşturma, araştırma ve inceleme işlemlerini kapsayan, yöneticilere karar sürecinde gerekli bilgileri sağlayan, politikaların ve prosedürlerin geliştirilmesi için öneride bulunan ve yönetsel tedbir alma amaçları açısından örgütlerin programlarını ve çalışmalarını değerlendiren, inceleme, araştırma ve analiz etme işlevlerini üstlenen bir kavramdır. Buna göre teftişin amaçları şu şekilde sıralanabilir (Alıcı, 2016, s. 190):

- Olgulara dayanan analitik bilgiler sunma,
- Hukuka uygunluğu izleme,

- Performansı ölçme,
- Faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirmek,
- Sahtecilik, israf, kötüye kullanma ve yönetimin başarısızlığı gibi söylemleri incelemek.

Teftiş, denetimden ayrı bir kavramdır ve farklı fonksiyonlara sahiptir. Tüm dünyada genelde denetim için tanımlama yapılmış, mesleki bir işlem ve disiplin olarak kabul edilerek teftiştten ayrılmıştır. Zira İngilizcede teftiş (inspection) ve denetim (audit) farklı şekilde ifade edilmektedir. AB ülkelerinde teftiş, ülkemizde gündelik kullanımda soruşturma olarak tanımlanan fakat idari olarak şikayetlerin ve suç teşkil eden davranışların incelenmesi, araştırılması ve raporlanması faaliyeti ya da uzmanlık gerektiren bir alan ya da faaliyetin uygunluğuna, niteliğine ilişkin değerlendirmeleri gerçekleştirmek üzere kurum haricinde yürütülen faaliyetlerdir. Dolayısıyla teftişi yapacak kişilerin özel nitelikleri, yetki ve uzmanlığı olmalıdır (Örenay, 2012, s. 93-94).

Teftiş ifadesi, 5018 sayılı Kanunun yalnızca 75. ve 77. Maddelerinde yer almaktadır. Bu maddelere göre olağanüstü durumlarda Maliye ve İçişleri Bakanlıkları mevzuata uygunluk açısından teftiş yetkisine sahiptir. Bu Kanunda denetim kelimesinin 94 farklı yerde teftiş kelimesinin ise yalnızca dört yerde geçiyor olması denetim anlayışını ortaya koymaktadır. Fakat söz konusu Kanunda iç denetim sistemi ile mevcut teftiş-denetim sistemi arasındaki ilişkinin tanımlanmamış olması iç denetim ve teftiş kavramlarının birbirlerinin alternatifi olarak görülmesine yol açmıştır. Ancak bu görüşün aksine iç denetim ve teftiş birbirini tamamlayıcı unsurlar olarak değerlendirilmelidir (Gürkan, 2009, s. 128).

Denetim ve teftiş kavramları resmi literatürde bile hemen hemen aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak günlük hayatta birbirinin yerine kullanılan bazen kontrol ve daha kapsamlı olarak araştırma, inceleme sözcükleri ile bütünleşmiş teftiş ve denetim kelimeleri, aslında tam olarak aynı şeyi ifade etmemektedir. Bu iki kavram mesleki olarak karşılaştırıldığında bazı ince farklılıkların olduğu görülmektedir. Bunlar (Yücel, 2009, s. 51-53):

- Teftiş kelimesi, denetime kıyasla insan faktörünü daha fazla çağrıştırmaktadır. Bazı denetimler gerekli bilgi ve belgeler elde edildikten sonra uzaktan yapılabilir ancak teftiş yerinde yapılan bir işlemdir.
- Teftiş, geleneksel resmi kullanımda kamudan kamuya yönelik, denetim ise kamudan özele yönelik işlemler için kullanılmaktadır.
- Teftiş kelimesi, kamu çalışanlarının kişisel karar ve işlemlerinin kanunu aşan bir denetime, yerindelik denetimine tabi tutulabilmesini de kendiliğinden ifade etmektedir.
- Teftiş, mesleki ve genel kullanımına göre devlet teşkilatındaki en üst yönetici adına yapılan bir işlem, denetim ise her düzey yönetici ile ilişkilendirilen bir işlem olarak algılanmaktadır.
- Teftiş kelimesi günümüzde, denetim mesleğini yapanların faaliyetlerini tanımlamaktayken, kural olarak, yönetici pozisyonundaki amirler tarafından yapılan denetimler için bu kavram genelde kullanılmamaktadır.

Teftiş denetimle benzerlik gösteren ve genelde soruşturma ağırlıklı, suçun ve suçlunun ortaya çıkarılması, işlem odaklı, sürekli ve sistematik olmayacak şekilde gerçekleştirilen faaliyetleri ifade etmektedir (Candan, 2007, s. 9). Denetim ise bağımsız, sistematik ve düzenli olarak yapılan, hata ve suçlu tespit etmekten ziyade faaliyetlerin etkinliğinin artırılması amacıyla gerçekleştirildiğı için bu yönüyle teftiş ve kontrol kavramlarından farklılık göstermektedir (a.g.e. s.18).

Ülkemizde teftiş ve denetim hususunda ikili bir sistem mevcuttur. Yani pek çok kamu kurumunda hem teftiş hem iç denetim birimi yer almaktadır. Bir idarede aynı kapsama giren bir işin birden çok birim tarafından yürütülmesi olanaksızdır. Herhangi bir bakanlıkta iki tane personel genel müdürü olamayacağı gibi aynı alan ve birimlere yönelik iki ayrı denetim organı da olmamalıdır. Aksi bir durumun varlığı yani iki farklı denetim veya teftiş biriminin mevcut olması kaynak israfına da sebep olmaktadır (Güler, 2010, s. 149).

Kanun ve ilgili mevzuat çerçevesinde disiplin ve ceza soruşurmaları ile kurum dışındaki iş yeri, mükellef ya da üçüncü kişi ve kuruluşlara yönelik inceleme, denetleme ve soruşturma faaliyetleri iç denetimin kapsamına girmemektedir. Söz

konusu faaliyetler uzmanlık gerektirmekte ve kamuda bunlar için birimler oluşturulmalıdır. Kanuni bir düzenleme ile iç denetim birimi ve teftiş kurulları arasında görev ayrıştırması yapılarak birbirlerini tamamlayıcı şekilde çalışmalarını sağlayabilir (Güler, 2010, s. 150).

Amaç ve yöntemler açısından ayrıştırılması gereken denetim, teftiş, soruşturma, inceleme gibi görevlerin başarılı bir şekilde işleyebilmesi doğru kullanılmalarına bağlıdır. Bu konuda belirsizliğin olması teftiş ve denetim işlemlerinin etkisini kaybetmesine neden olacaktır. Siyasi otorite ve denetim görevinde bulunanlar bu konuda değişimi desteklediklerine göre, denetimin etkin hale getirilmesi ve mesleğin uluslararası standartlara kavuşturulması için çalışmalar yapılmalı ve iç denetimi güçsüzleştirecek görev çakışmalarının önüne geçilmelidir (Örenay, 2012, s. 94).

1957 yılında yasalaşan Türk Ticaret Kanunu ile özel sektör işletmelerinin denetim kurulları oluşturması zorunluluk haline gelmiştir. Kamuda ise bu durum Cumhuriyet kurulduğundan beri uygunluk ve sistem denetimi olarak yapılmaktadır. Ancak günümüzde denetimde performans denetimi ne çıkmaya başlamıştır. Ülkemizde 2007 yılında yasalaşan 5018 sayılı Kanun ile klasik denetim ve teftiş anlayışı geride bırakılarak kamuda performans, verimlilik anlayışı ön plana çıkmıştır (Çankaya, Dinç , & Kara , 2012, s. 49).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE FİNANS PİYASASI İÇ DENETİMİNDE ÇİFT BAŞLILIK: İÇ KONTROL VE İÇ DENETİM UYGULAMASI

3.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın bu kısmında iç kontrol ve iç denetim birimlerinde görev yapan/yapmış meslek mensuplarının görüşleri alınarak iç kontrol ve iç denetim ilişkisini ortaya koyulmuş ve uygulanabilirlikleri hakkında genel görüşlerin neler olduğunu tespit edilmiştir. İç kontrol ve iç denetim işletme yapısında ne anlama geldiği, nasıl uygulandığı ve uygulama sonuçlarının neler olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Ülke ekonomilerinin gelişmesinde finans piyasaları önemli bir role sahiptir. Finansal kurumlarda yapılan iç kontrol ve iç denetim de bu piyasaların başarısında etkili olmaktadır. Bu iki kavramın net bir şekilde tanımlanması yararlı olacaktır.

3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Yöntemi

Çalışmanın örneklemini, Türkiye finans piyasası iç denetiminde çift başlılık; iç kontrol ve iç denetim uygulaması hakkında çalışmaya katkı sağlayabilecek on bir kişiden oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak derinlemesine mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Mülakat formu ilgili kişilere sunularak cevaplanması istenmiştir. Her katılımcının cevabı ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

3.3. Araştırma Bulguları

Veri toplama yöntemi olan derinlemesine mülakat uygulamasının sonucunda elde edilmiş yanıtlar aşağıda yer almaktadır. Örnekleme dahil olan her bir katılımcının sorulara verdiği cevaplar akabinde yazar tarafından genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

3.4. Sorular, Cevaplar, Genel Değerlendirmeler

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara yöneltilen sorular, katılımcıların verdiği cevaplar ve genel değerlendirmeler ile çözüm önerileri yer almaktadır.

Soru 1- İç denetim ve iç kontrol kavramlarını mesleki tecrübenize dayanarak kendi ifadeleriniz ile nasıl tanımlarsınız?

Cevaplar 1

- İç denetim kurumlara değer katmak için tesis edilen bağımsız ve objektif olarak yerine getirilen güvence ve danışmanlık hizmetidir. İç kontrol kurumların faaliyetlerini etkin şekilde gerçekleştirmesi için oluşturulmuş kontrol sisteminin bütünüdür.
- İç denetim belirlenen kuralların yapılıp yapılmadığı veya yapılış şekillerinin kontrol edildiği yöntemlerdir. İç kontrol şube içerisinde banka genel kurallarının uygulanması ve kurumun belirlemiş olduğu prensiplerin şube içinde hayata geçirilmesini sağlayan faaliyetlerin tümüdür.
- İç denetim, kurumun iş süreçlerinde karşılaşması muhtemel riskleri önlemeye, gerçekleşti ise tespit etmeye ve sonucunda ortaya çıkması olası maliyetlerin belli bir güvence kapsamında değerlendirilmesidir. İç kontrol ise, belli bir güvence sağlamak adına süreçlerin iyileştirilmesi ve kurumun hedeflerine ulaşması için gerçekleştirilen süreçlerdir.
- İç denetim uygulamaların belirli bir zaman aralığında geriye dönük; politika ve süreçlerin anlık olarak denetlenmesidir. Çoğunlukla geriye dönük olarak tespit edicidir. İç kontrol uygulamaların belirli risk kriterlerine göre anlık olarak kontrol edilmesidir. Ayrıca politika ve prosedürler de yayınlanma aşamasında kontrol edilir. Anlık olarak riskleri ve hatalı uygulamaları önleyicidir.

- İç denetim, bir kurumun faaliyetlerine değer katma amacı güden bağımsız ve objektif güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç kontrol, bir kurumun faaliyetlerinin yasal uygulamalara, kurumun iç düzenlemelerine ve hedeflerine uygun şekilde yerine getirilip getirilmediğini test etmeye yönelik faaliyetlerdir.
- İç denetim kurumun risk yönetimi, iç kontrol faaliyetleri ve süreçlerin yeterliliğinin değerlendirilmesi ve gelişimi için önerilerde bulunulmasıdır. İç kontrol kurumun faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sürdürebilmesi ve varlıklarının korunması için kurum içi politika ve ilgili mevzuata bağlı olarak kontrol edilmesi sürecidir.
- İç kontrol risklerin azaltılması, varlıkların korunması, raporların doğruluğu, sistemsel tasarımların güvenilirliği için tasarımların bütünüdür. İç denetim ise bu iç kontrollerin çalışması ve değerlendirmesini yaparak üst yönetime bilgi sağlamaktır. İç kontrol sürekli olmalı ve makul güvence vermelidir. Denetim ise belirli periyotlarla yapılmakta, geçmişe yönelik gerçekleştirilmektedir.
- İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacıyla; risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkin ve verimli çalışmasına yönelik bağımsız ve tarafsız bir güvence ve danışmanlık verme faaliyetidir. İç Kontrol ise; bir kurumun yönetim kurulu ve üst yönetimi dahil olmak üzere tüm çalışanlarının iş süreçleri ve faaliyetler üzerindeki riskleri yönetmek ve hedeflere ulaşmak için aldıkları tedbirlerin tamamıdır.
- İç denetim, bir kurumun hedeflerine ulaşması için, iç kontrol, risk yönetimi, uyum ve yönetim faaliyetlerinin etkinliği, yeterliliği ve uyumluluğu hakkında, sistemsel ve disiplinli bir şekilde, güvence ve danışmanlık sağlayan bağımsız ve tarafsız bir faaliyetler bütünüdür. İç kontrol, bir kurumun tüm prosedürleri, kültürü, organizasyon yapısı, iş yapış şekli, sistemleri, süreçleri, uygulamaları, personeli, yönetimin yaklaşımı ve felsefi gibi o kurumu oluşturan tüm unsurlardan etkilenen ve bu unsurları etkileyen faaliyetlerdir.
- İç kontrol, özellikle finans sektöründe birim yapılanması olarak bilinse de temelde bir sistemdir. İç kontrol bir organizasyonda riskleri yönetmek için işletilen kontrollerin tümüdür. İç kontrol sistemi ise risk odaklı, yönetimin sorumlu olduğu, organizasyondaki tüm çalışanların işlettiği bir sistemdir. İşlemleri gerçekleştirirken ve

gerçekleştirdikten sonra yapılması gereken kontroller, düzenleyici dokümanlar, süreçler, prosedürler ve kullanılan sistemler de buna dahildir. Yönetimin ve bizzat süreç sahiplerinin uyguladığı bir sistemdir. İç denetim ise bu sistemin değerlendirilmesidir. Kurum içerisinde yer alan, bağımsız bir organizasyon yapılanmasında olan iç denetim birimi tarafından iç kontrol sisteminin değerlendirilmesidir.

- İç kontrol icranın ve ikinci hatta yer alan ekiplerin riskleri bertaraf etmek ve yönetmek için kurduğu sistemdir. İç denetim, icrayı ve ikinci hatta yer alan ekipleri yani iç kontrol ortamını bağımsız ve objektif olarak gözden geçirerek yönetim kuruluna bağımsız ve objektif olarak bir güvence sağlar. Ayrıca gerektiğinde danışmanlık hizmeti de sağlar.

Değerlendirme

Mülakata katılanların, iç denetim ve iç kontrol kavramlarını tanımlama ve iki tanımı birbirinden ayırma konusunda sergiledikleri yaklaşımı genel olarak şöyle ifade edebiliriz. İç kontrol; kurumların faaliyetlerini etkin bir şekilde, kalite ve verimliliği ön planda tutarken aynı zamanda hata ve risklerden mümkün olduğunca uzak bir şekilde sürdürmeleri için süreçlerin tasarımı ve çalıştırılmasına yönelik kontroller içerirken iç denetim ise; hem bu sistemin etkinliğini ve sağlıklı çalışıp çalışmadığını hem de belirlenen kuralların tam olarak uygulanıp uygulanmadığının kontrol edilmesidir. Bir başka ayırım noktası ise iç kontrol anlık riskler açısından süreklilik içeren bir kontrol ve bir süreç denetimi iken iç denetim geriye dönük belli bir zaman dilimi içinde süreçlerin nasıl çalıştığının ve işlerin nasıl yapıldığının denetlenmesi ve ortaya çıkan eksikliklerin düzeltme danışmanlığının sunulmasıdır. Bu tanımlamalardan hareketle iç kontrol bir tasarım ve test süreci olarak tanımlanabilirken, iç denetim bir tespit ve değerlendirme faaliyeti olarak ifade etmek mümkündür.

Soru 2- İç denetim ve iç kontrol birimlerini yetki ve görev alanları bakımından değerlendiriniz.

Cevaplar 2

- Kontrollerin test edilmesi anlamında benzer yetki ve görevleri bulunmaktadır. Ancak iç denetimin sahip olduğu inceleme/soruşturma faaliyeti kapsamı genişletmektedir.
- İç kontrol şubenin aslında rutin faaliyetlerinin tümü iken iç denetim örneklem usulü veya örnek olay üzerinde yapılan aksiyonlardır. Yetki ve görev alanları birbirinden farklılık göstermektedir.
- Kanunen görev tanımları tam olarak ayrılmış olsa da pratikte bu farklılığı çok net görememekteyiz. İç kontrol daha dar kapsamlı denetim, geliştirme ve incelemeler yapar iken, iç denetim mahiyeti gereği – soruşturma dahil- daha kapsamlı bir yetki alanına sahiptir. Zaman zaman iki birimin yetki ve görev çakışması olmaktadır. Kanaatimce bankacılık kanunundan kaynaklı yasal yükümlülükler olmasa birçok bankanın iki birimi birleştirebileceğini düşünmekteyim
- Her iki fonksiyon da riskleri kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. İç kontrol fonksiyonunda anlık kontroller varken, iç denetim geriye dönük olarak incelemeler yapar. İç denetim ayrıca iç kontrol faaliyetlerini de denetler.
- İç denetim ve iç kontrol birimlerinin yetki ve görevlerinin temel olarak birbirine yakınsadığını söyleyebiliriz. Söz konusu yetki ve roller kurumların faaliyet alanlarına göre yasal düzenlemeler sonucu farklılaşmış olabilir. Örneğin, finansal kuruluşlar açısından iç denetimin ve iç kontrolün rolleri ve sorumlulukları bazı farklılıklar taşır. Söz konusu yetki ve sorumluluklar zaman zaman kurumun kendi iç uygulamaları açısından da farklılaşabilir. Örneğin, bazı kurumlar kendi kalite kontrol ekiplerini kurarken bazı kurumlar ise bu faaliyetleri iç kontrol ekiplerine yaptırabilir. Benzer şekilde finansal kuruluşlarda -özellikle de bankalarda- inceleme ve soruşturma temel olarak iç denetimin görevleri arasında yer almaktadır.
- İç kontrol biriminin görevi kurumun faaliyetlerinin, hedef ve ilkelerine, yönetimin belirlediği politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde, mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesinin sağlanması; iç kontrol faaliyetlerinin bu amaç doğrultusunda tasarlanması, geliştirilmesi, uygulanması, yönetilmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve sonuçlarının yönetim kademelerine raporlanması; iç kontrol sisteminin yasal düzenlemelere, kurum hedef, strateji ve politikalarına, uluslararası normlara uygun bir şekilde geliştirilmesi

ve iç kontrol faaliyetlerinin yönetim kurulu adına, diğer görev, yetki ve sorumluluklar ile birlikte bağımsız bir şekilde aksamadan yürütülmesi şeklinde ifade edilebilir. İç denetim birimi iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere kurumun tüm faaliyetlerinin ve iş süreçlerinin risk esaslı bir yaklaşımla denetlenmesinden sorumludur. Herhangi bir kısıtlama olmaksızın kurumun tüm faaliyetlerini, tüm organizasyon birimlerini ve bunlarda yer alan hesapları, kayıtları, belgeleri, personeli ve kurum güvenliğini etkileyebilecek diğer tüm hususları dönemsel ve riske dayalı olarak inceler ve denetler, eksiklik, hata ve suiistimalleri ortaya çıkarır, bunların yeniden ortaya çıkmasının önlenmesine ve kurum kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunur. Kısacası iç kontrol birimi iç kontrol sisteminin kurulmasından ve yürütülmesinden sorumlu iken, iç denetim bu sistemin işleyişini denetler. Ayrıca iç denetim yetki anlamında soruşturma yapma yetkisine sahiptir.

- İç denetim iç kontrolün faaliyetlerini de kapsar ve değerlendirir fakat iç kontrol bir iç denetim değildir. İç kontrol faaliyetlerin amaçlara, politikalara ve yasalara uygunluğunu sağlar. İç denetim iç kontrolün faaliyetlerini de değerlendirir. İç kontrol inceleme soruşturma ya da daha özel ve gizli alanlara dair değerlendirme yapamaz. İç denetim yönetim kuruluna bağlı olarak bütün alanlarda inceleme ve denetim yapma hakkına sahiptir.
- İç denetim ve iç kontrol birimleri yetki ve görev alanları bakımından büyük ölçüde benzerdir. Bir kurumun tüm birimleri, şubeleri ve iştirakleri hem iç denetim birimi hem de iç kontrol birimi tarafından faaliyetleri kapsamına alınabilir. İç denetimin ayrıca güvence verme görevleri kapsamında iç kontrol birimini de denetleme yetkisi bulunmaktadır.
- İç denetim birimi, bağımsız ve tarafsız bir şekilde güvence faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Tüm icraî birimlerden bağımsız olarak tüm inceleme yetkilerine sahip bir şekilde konumlandırılmıştır. İç kontrol birimi, icraî birimlerden bağımsız ve tarafsız bir şekilde konumlandırılmış olup kontrol ve danışmanlık faaliyetleri gerçekleştirmektedir.
- İç kontrol birimi, yönetim kurulu ve tüm çalışanlar ile birlikte etkin bir iç kontrol sistemi ve kontrol kültürü oluşturulmasından sorumludur. Tüm faaliyetlerin etkin bir

iç kontrol sistemi ile yürütülmesine dönük kontrollerin tasarlanması, politika ve prosedürler ile süreç ve sistemlerin etkin kontrollerle işletilecek şekilde tesis edilmesine katkıda bulunmak faaliyetlerini icra eder. İç denetim ise iç kontrol sisteminin yeterliliğini ve etkinliğini değerlendirir, güvence ve danışmanlık verir. Kurumun tüm faaliyetlerini risk yönetimi ve iç kontrol açısından değerlendirir. İç denetim faaliyeti belirli bir program, kapsam ve amaç dahilinde yürütülür. İç denetim, günlük operasyonların içerisinde yer almaz. Her iki birim çalışanları da iç kontrol ve denetim faaliyetleri dışında görevlendirilemezler, banka organizasyon şemasında doğrudan yönetim kuruluna bağlı çalışırlar.

- İç denetim birimleri doğrudan yönetim kuruluna ya da yönetim kurulunun iç denetim sorumluluğunu devrettiği komitelere bağlıdır. Yetkileri; denetimleri yürütürken şirket içindeki tüm bilgiye erişebilirler, denetimi kısıtlayıcı durumların yönetim kuruluna raporlanması. Sorumluluklar; objektiflik, etik kurallara uygun davranmak, mesleki bilgi ve becerilerini sürekli geliştirmek, gizlilik – denetim sırasında elde edilen bilgilerin gizliliğini korumak, yıllık denetim planını tamamlamak ve yönetim kurulu tarafından talep edilen tüm diğer çalışmalarını yürütmek. İç kontrol birimleri ikinci seviyede yer alan ve birinci hatta bulunan iş birimlerini iç kontrol ortamının güçlendirilmesi için destekleyen ekiplerdir. İç kontrol faaliyetlerinin bir bölümünü birinci seviyede yer alan iş birimleri bir bölümünü ise ikinci seviyede yer alan iç kontrol birimi gerçekleştirir. İç denetim birimleri her iki birimin de etkinliğini değerlendirir ve güvence hizmeti sağlar.

Değerlendirme

İç kontrol ve iç denetimi yetki ve görev alanları bakımından karşılaştığımızda; yetki ve görev alanlarında bir karmaşıklık var gibi görünse de aslında amaçlar yönünden net olarak anlaşılabilir nitelikte ayrıma tabi tutulabilmektedir. Bu kapsamda iç kontrol kurumların faaliyetlerinin etkinliği ve risklerinin kontrol altında tutulmasına yönelik sistemlerin geliştirilmesi ve bu sistemlerin sağlıklı çalışıp çalışmadığının ve etkinliğinin test edilmesi ve yürütülmesinin sağlanması gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. İç denetim ise bu sistemin işleyişini iç kontrol faaliyetlerini de kapsayacak şekilde değerlendirir, eksiklik, hata ve suiistimalleri ortaya çıkarır, bunların ortadan kaldırılmasına ve yeniden ortaya çıkmasının önlenmesine yönelik görüş ve önerilerde bulunur. Ayrıca iç denetim yetki anlamında iç kontrolden farklı

olarak inceleme ve soruşturma yapma yetkisine de sahip olmasından dolayı daha geniş kapsamlı bir görev ve yetki alanına sahiptir denilebilir.

Soru 3- İç denetim ve iç kontrol birimlerini kontrol ve denetim yöntem ve süreçleri açısından karşılaştırabilir misiniz?

Cevaplar 3

- İç kontrol, kurumlardaki kontrollerin etkin, verimli ve yeterli olup olmadığını test ederken, iç denetim altına iç kontrol ortamını da alan geniş bir alana odaklanmaktadır. Kontrol ve denetim yöntemleri açısından benzer uygulamaları bulunmaktadır.
- İç kontrol genel şube aksiyonlarının şube amiri tarafından ve yetkilisi tarafından tüm işlemlerde denetim yapmak iken iç denetim ise belli zamanlı veya zamansız yapılan anlık kontrolü ifade etmektedir. İç kontrol aslında şube içerisinde akış esnasında kuralların tümünün uygulanma modeli iken iç denetim ise uygulamaların doğru yapılıp yapılmadığını denetlemektedir.
- Kullandıkları yöntemler açısından çok farklılaştıklarını düşünmüyorum. Raporlama da kullanılan veriler, bilgi teknolojileri yöntemleri ve teknikler açısından benzerlik göstermektedir. İç kontrol daha dar kapsamlı kontroller gerçekleştirdiğinden daha hızlı olabilmektedir ama yaptığı kontroller daha operasyonel kalabilmektedir. İç denetim ise mali analizden soruşturmaya kadar son derece geniş bir kapsama alanına sahiptir. Bu da süreçlerin daha yavaş ilerlemesine yol açabilmektedir.
- İç denetim fonksiyonu, denetim esnasında uygulamaları seçtiği örneklemeler üzerinden geriye dönük olarak inceler. İç kontrol işlem anında belirlediği kriterlerin onay akışlarında yer alarak işlemlerin iç ve dış mevzuata uygunluğunu kontrol eder. İşlem bazlı denetim ve kontroller farklılaşsa da süreç ve politikalara yönelik iç denetim ve kontrol faaliyetleri birbirine benzerlik göstermektedir. Her iki faaliyet de riskleri minimize etmeyi amaçlamaktadır.
- İç denetim ve iç kontrol ekipleri benzer sistemsel alt yapılardan faydalanabilir ancak görev alanlarındaki nüanslar gereği iş süreçlerinin farklı olması kaçınılmazdır. Bir iç denetim görevinde belirli bir dönem için denetlenen birimin faaliyetlerinin iç ve dış düzenlemelere, kurumun stratejisi ile uyumuna, etkinlik ve verimliliğine yönelik

denetim prosedürleri uygulanır. Bu durum doğası gereği faaliyetlerin üzerinden belli bir dönem geçmesini gerekli kılarken bazen de henüz hiç başlanılmamış bir faaliyete ilişkin stratejik değerlendirmeler yapılmasını gerektirebilir. Bir iç kontrol görevinde ise kontrol edilen birime ilişkin iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi, mevcut kontrollerin tasarımının yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi, tasarımı yeterli olan bir kontrolün etkin olup olmadığının test edilmesi gerekir. Ayrıca hiç düşünülmemiş bir kontrolün eksikliğine vurgu yapılabilir. Bu anlamda iç kontrol faaliyetlerini kontrollerin etkinliğinin ve yeterliliğinin değerlendirilmesine yönelik bir görev olarak tanımlayabiliriz. Bu anlamda bir iç kontrol faaliyetinin, kontrolün niteliğine göre bazen işlem gerçekleştikten hemen sonra, bazen ertesi gün bazen de biraz daha uzun zaman sonra test edilmesi gerekebilir. Ancak bu zaman her şekilde iç denetim için uygulanan denetim aralığından daha kısa olmalıdır. İç kontrolün daha kısa aralıklarla uygulanma gereksiniminin, iç kontrol ekiplerinin kurulmasının ana noktalarından birisi olarak dile getirebiliriz.

• ---

• Süreç olarak iki birimin tamamen aynı olduğunu düşünüyorum. Kapsam hazırlama, verileri toplama, denetimi gerçekleştirme vs. Fakat iç kontrol özellikle bankalarda süreç tasarımı ve danışmanlık konularında aktif olmaktadır. İç denetim ekipleri danışmanlık ve süreç tasarımı konularında çok fazla dahil olmamaktadır.

• İç denetim birimi faaliyetlerini bir önceki denetim döneminden cari döneme kadar geçen süre içerisinde yapılan işlemler arasından seçtiği önemli bir örneklem sayısı ile denetlemekte ve yapılan hata ve eksiklikleri raporlamaktadır. Ayrıca suistimal, fraud vb olaylarda da inceleme ve soruşturma görev ve yetkisi bulunmaktadır. İç kontrol birimi ise, çok geçmişe gitmeden, yakın bir dönemde yapılan işlemlerden yine örneklem seçerek kontrol faaliyetini gerçekleştirmektedir. Ancak iç kontrol birimi tespit ettiği hata veya noksanların nasıl düzeltilmesi gerektiği ve tekrar etmesinin önlenmesi için süreçler veya sistemler üzerine otomatik veya manuel kontrollerin tasarlanmasını sağlamaktadır.

• Mevcut deneyimime göre tüm kontrol ve denetim yaklaşımları birbirine benzerdir. İç denetim, iç kontrolden farklı olarak soruşturma faaliyetleri de yapmaktadır.

- İç kontrol birimi aslında bir denetim birimi değildir, bu şekilde isimlendirilmemeli ve yapılandırılmamalıdır. İç Kontrol birimi, kurum içerisinde iç kontrol sisteminin ve kontrol kültürünün oluşturulması, kontrollerin tasarlanması ve planlanması faaliyetlerinde bulunur. İç kontrol birimi öncelikle iş birimlerinin süreçler ve işlemler gerçekleştirilirken kendi kontrollerini etkin ve yeterli bir şekilde gerçekleştireceği bir sistemin oluşturulması için çalışmalar yapar. Bunun dışında izleme, inceleme ve kontrol faaliyetlerinde bulunur. İç denetim ise iç kontrol birimi tarafından oluşturulmasına katkı sağlanan iç kontrol sisteminin etkinliğini değerlendirir. Mutabakat yapılması, yetkilerin incelenmesi, kayıtların kontrolü, politika ve prosedürlerin değerlendirilmesi, belge incelemeleri, fiziki varlıkların denetlenmesi gibi denetim faaliyetlerini örneklem ve bilgi teknolojilerinden yararlanarak gerçekleştirir.

- İç denetim birimleri risklilik durumuna göre süreçleri geriye dönük olarak belli sıklıkta denetler. Örneğin risk durumuna göre bir ödeme süreci her yıl denetlenirken insan kaynakları eğitim süreci 3 yılda bir denetlenebilir. Denetim sürecinde mutabakat, yeniden hesaplama, süreç walkthrough gibi denetim testleri uygulanır ve belli bir döneme (örneğin ilgili yıl ya da son 2 yıl gibi) odaklanılır. Yapılan testlerde seçilen örnekler de ilgili denetim döneminden seçilir. İç kontrol birimleri yürüttükleri kontrol faaliyetleri günlük, aylık, 3 aylık ya da yıllık şeklinde olabilir. Risklerin erken tespiti ve önlenmesi için oluşturulan pek çok önleyici ve tespit edici nitelikteki kontrolü kapsar. Denetim gibi belli bir döneme ait fotoğraf çekmez.

Değerlendirme

İç denetim ve iç kontrol birimlerini kontrol ve denetim yöntem ve süreçleri açısından karşılaştırıldığında öne çıkan hususlar şu şekilde belirtilmiştir. İç kontrol denetim sisteminin etkin, verimli ve yeterli olup olmadığını test ederken, iç denetim altına iç kontrol ortamını da içine alan geniş bir alana odaklanmaktadır. Bir başka ifade ile iç kontrol akış esnasında kuralların tümünün uygulanma modeli iken iç denetim ise uygulamaların doğru yapılıp yapılmadığını denetlemektedir. Bu farklılık iki sistem arasında zamansal bir farklılığın da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü İç denetim birimi faaliyetlerini bir önceki denetim döneminden cari döneme kadar geçen süre içerisinde yapılan işlemler arasından seçtiği önemli bir örneklem sayısı ile

denetleyerek yapılan hata ve eksiklikleri raporlarken iç kontrol ise çok geçmişe gitmeden, yakın bir dönemde yapılan işlemlerden yine örneklem seçerek veya işlem anında belirlediği kriterlerin onay akışlarında yer alarak işlemlerin iç ve dış mevzuata uygunluğunu kontrol eder. İç kontrol iç denetim gibi belli bir döneme ait fotoğraf çekmek yerine sistemin sağlıklı çalışıp çalışmadığına odaklanmaktadır. Ancak denetim fonksiyonu doğası gereği iç denetim için de bazen faaliyetlerin üzerinden belli bir dönem geçmesini gerekli kılar. Ancak bu zaman her şekilde iç denetim için uygulanan denetim aralığından daha kısa olmalıdır. Her iki alandaki kontrol ve denetim yaklaşımları birbirine benzer olmakla birlikte iç denetim, iç kontrolden farklı olarak soruşturma faaliyetleri de yapmaktadır.

Soru 4- Kuruluşlarda iç kontrol ve iç denetim birimleri ayrı ayrı olmalı mıdır?

Tartışınız

Cevaplar 4

- Yönetmelik gereği bankalarda ayrı olmak durumundadır. Ancak bu ayrım birçok taraf açısından anlaşılammamaktadır. Mükerrer iş yapıldığı hissi yoğun olarak oluşmakta, birim elemanları dahi iç kontrol ve iç denetimi ayırt edememektedir. Bir bütün olarak tek başlı bir yönetim düşünülebilir.
- İç kontrol ve denetim ayrı ayrı yapılmalıdır nedeni ise iç kontrol akış iken iç denetim akışın doğru olup olmadığını araştırmaktır. Bu çerçevede bakıldığında ikisinin ayrı uzmanlık alanlarının olması gerekmektedir. İç kontrol uygulama iç denetim ise uygulamanın nasıl yapıldığını ifade etmektedir. İkisinin ayrı ayrı başlıkta değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Aynı çatı altında görev tanımları iyi belirlenmiş şekilde yeniden yapılandırılmasında fayda olduğunu düşünmekteyim. Dolayısı ile birleştirilmeleri verimsizliğe yol açmaz. Aksine çift başlılığı ve mükerrer işlemleri önler.
- İç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin ayrı veya birleşik olarak konumlandırılması kurumun büyüklüğü, bulunduğu sektör, yasal düzenlemeler ve iş modellerine göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de bankacılık kanunu gereği bankacılık sektöründe iç kontrol ve iç denetim fonksiyonlarının ayrı ayrı konumlandırılması gerekmektedir.

Bazı iş modellerinde iç kontrol fonksiyonları departmanların içerisinde işlemi yapan kişilerden farklı kişilere yaptırılabilirdi gibi farklı sektörlerde iç kontrol ve iç denetimin tek çatı altında yapıldığı uygulamalar da görülebilir.

- İç kontrol ve iç denetim ekiplerinin yasal düzenlemeler gereği ayrı ayrı kurulması zorunlu olabilir. Bunun dışında söz konusu ekiplerin ayrışması, kurumların faaliyet alanlarına ya da ölçeklerine göre değişebilir. Örneğin, holding düzeyinde faaliyet gösteren bir kuruluş herhangi bir yasal düzenleme olmasa dahi faaliyetlerinin ve finansal hacminin büyüklüğü, gerçekleştirilen işlemlerin karmaşıklığı ve faaliyetlerine ilişkin doğal risklerin varlığına bağlı olarak farklı ekipler halinde süreçlerini ayrıştırabilir. Nispeten küçük bir kuruluş ise sadece bir iç denetim ekibi kurarak bu ekipler aracılığıyla tüm kontrol ve denetim faaliyetlerini yerine getirmek isteyebilir. Ancak finansal olarak büyüyen ya da büyüme hedefleri olan, işlemleri karmaşık ve çeşitli riskler barındıran kurumların söz konusu ekipleri ayrıştırmasının yerinde olacağı söylenebilir. Örneğin, 5 şubeli bir hazır giyim firması ilk etapta merkez ofisinde 1-2 kişiden oluşan ve denetim ile iç kontrol süreçlerini gerçekleştiren tek bir ekip düşünülebilir. Söz konusu firma eğer e-ticaret alanına da giriş yapacaksa ve internet üzerinden de satış yapmayı planlıyorsa sistemsel bir alt yapı kurması, müşteri iletişimini sanal ortam üzerinden yürütebilmesi ve finansal olarak farklı modeller düşünmesi gerekecek, daha önce hiç düşünmediği iş sürekliliği, siber saldırı gibi riskleri de hesaba katmak durumunda kalacaktır. Böyle bir durumda 1-2 kişilik bir ekibin dönem dönem mağazaları ziyaret etmesi, zaman zaman giderleri kontrol etmesi, zaman zaman da faaliyetleri denetmesi gibi rutin ve dönemsel denetim-kontrol faaliyetleri söz konusu firma için yeterli olmayacaktır. Bu firmanın büyüme hedeflerine paralel olarak öncelikle denetim-iç kontrol ekibindeki kişi sayısını arttırması, sonrasında ise ekipleri ayırarak faaliyetlerin sağlıklı yürütülebilmesi açısından anahtar niteliği taşıyan kontrollerin söz konusu işlemleri gerçekleştirenlerden bağımsız kişilerce kontrol edilmesini sağlamak üzere ayrı bir iç kontrol ekibi kurması, kısa dönemde maliyet artışı gibi görünse de uzun dönemde firmanın menfaatine olacaktır. Özetle, teknolojinin geldiği nokta itibariyle işlem hızının artması ve işlem çeşitliliği ile karmaşıklığının yükselmesi nedeniyle söz konusu ekiplerin ayrıştırılmasının yerinde olacağı söylenebilir. Söz konusu ayrışmadaki en kritik nokta ise bu ekiplerin görev ve sorumluluklarının net olarak tanımlanmasıdır.

- İç kontrol birimi iç kontrol sistemini kuran ve bunun yürütülmesinden sorumlu olduğundan bu sistemin bağımsız bir göz ile geçirilmesi gerektiğinden ayrı ayrı olmasının daha faydalı olacağını düşünüyorum.
- Bence ayrı olmamalı fakat yasalar sebebiyle ayrı olmak zorunda. Bir birim olarak birleştirilebilse hem kaynak kullanımı hem de verimlilik açısından daha faydalı olacağını düşünüyorum.
- Görev, yetki ve sorumlulukları net bir şekilde ayrılmış olmak şartı ile iç kontrol ve iç denetim birimlerinin ayrı ayrı olması daha sağlıklı olacaktır. Çünkü yukarıdaki maddede belirttiğimiz üzere yöntemleri benzer olsa da çıktı ve sonuçları bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Ancak ayrı birimler olmakla birlikte aynı çatı altında (aynı üst yöneticiye bağlı olarak) faaliyet göstermeleri de iş birliği açısından faydalı olacaktır.
- İç kontrol birimleri, güvence faaliyeti sağlamadığından, ilgili kurumun tüm süreçlerinde gerçekleştirilen değişikliklerin ve gelişmelerin içinde danışmanlık rolü ile yer alabilmekte ve iş birimleri ile daha sıkı iş/yönlendirme/danışmanlık ilişkisine sahip olmaktadır. İç kontrol ortamında katkıları zaafiyetler ortaya çıkmadan sağlanmaktadır. İç denetim birimi ise bağımsızlık tereddütleri nedeniyle faaliyetlere müdahil olmamakta, zaafiyetleri ortaya çıktıktan sonra tespit etmektedir. Bu nedenle iç kontrol önleyici; iç denetim ise tespit edici bir fonksiyon icra etmektedir. Sonuç olarak her ikisinin de varlığı önemlidir.
- Uluslararası uygulamalarda genel olarak İç kontrol birimi gibi bir uygulama olmasa da ülkemizde ilgili mevzuat ayrı ayrı iç denetim ve iç kontrol birimleri kurulmasını zorunlu tutmaktadır. Bu anlamda iki ayrı birim olması zorunludur. Ancak pratikte iç kontrol birimi şeklinde bir yapılanmanın gereksiz olduğu kanaatindeyim. İç Kontrol, yönetim ve tüm organizasyon (her bir personel) tarafından oluşturulması ve sürdürülmesi gereken bir süreçtir. Bir birimin sorumluluğunda olan ve bu birim çalışanları tarafından sürdürülecek bir faaliyet değildir. İç kontrol birimi uygulamalarına baktığımızda, denetim faaliyetlerine girdiği ve hatta iç denetim birimi ile denetim faaliyetlerini paylaştığı hatalı örnekler görülmektedir.
- İç kontrol biriminin etkinliği de iç denetim birimi tarafından denetlenmekte ve yönetim kuruluna güvence sağlanmaktadır. Bu açıdan ikinci hatta yer alan iç kontrol

birimi ile üçüncü hatta yer alan iç denetim birimi ayrı ayrı örgütlenmelidir. Burada esas karmaşa yaratan konu iç kontrol sistemi, iç kontrol faaliyetleri ve iç kontrol birimi kavramlarıdır. İç kontrol sistemini kurmak ve işletmek icra kurulunun ana görevlerindedir. Bu sistem içerisinde gerek şirket düzeyinde gerekse süreçler bazında pek çok kontrol faaliyeti vardır. Bu kontrollerin sadece iç kontrol birimi tarafından yürütülmesi beklenemez. Birinci hatta yer alan ekipler işlerini tek seferde ve doğru şekilde yapmak için kontrollerini de uygularlar. Burada iç kontrol biriminden beklenmesi gereken iş birimlerini kontrolleri tasarlarlarken desteklemeleri ve yol göstermeleri olabilir. Zaman zaman da bu kontrollerin etkin çalışıp çalışmadığını test edebilirler. COSO'da iç kontrol sistemi tanımlanmıştır ancak ayrı bir birim kurulması gibi bir anlam çıkmamaktadır. Türkiye'de bankacılık sektörü iç sistemler mevzuatı çalışmaları sırasında ortaya atılmış ve tüm bankalarda aslında iç denetime benzer şekilde çalışan birimler kurulmuştur. Avrupa'da Solvency II mevzuatında da böyle bir birimden bahsedilmez yalnızca iç kontrol sistemi üzerinde durulur.

Değerlendirme

“Kuruluşlarda iç kontrol ve iç denetim birimleri ayrı ayrı olmalı mıdır?” sorusuna katılımcıların farklı görüşlere sahip olduğu görülmektedir. İlgili birimlerin ayrı birimler olması gerektiğini düşünenlerin yanında ayrı olmasına gerek olmadığını veya ayrı olması gerektiğini ancak bunun için bazı gerekliliklerin olduğunu düşünenler de vardır. İlgili birimlerin ayrı olması gerektiğini düşünenler; bu faaliyetlerin ayrı ayrı alanları kapsadığını, iç kontrol akış iken iç denetimin bu akışın doğru olup olmadığını araştırmak olduğunu belirtmişlerdir. İç kontrol birimi iç kontrol sistemini kuran ve bunun yürütülmesinden sorumlu olduğundan bu sistemin bağımsız bir göz ile geçirilmesi gerektiğinden ayrı ayrı olması fayda sağlayacaktır. Bu yönleri ile iç kontrol önleyici; iç denetim ise tespit edici bir fonksiyon icra etmektedir. Sonuç olarak her ikisinin de varlığı önemlidir. Ayrı birimler olması yönünde görüş belirtenler içerisinde bir adım daha ilerisi olarak pratikte iç kontrol birimi şeklinde bir yapılanmanın gereksiz olduğunu düşünenler de vardır. Bu görüş iç kontrol, yönetim ve tüm organizasyon (her bir personel) tarafından oluşturulması ve sürdürülmesi gereken bir süreçtir demektedir ve durumu iç kontrol birimi uygulamalarına baktığımızda, denetim faaliyetlerine girdiği ve hatta iç denetim birimi ile denetim faaliyetlerini paylaştığı hatalı örnekler görülmektedir şeklinde ifade etmektedir. İlgili birimlerin tek birim

olması gerektiğini düşünenler; bu birimler ayrı birimler halinde faaliyetini sürdürürken ikisi arasındaki ayrımın birçok taraf açısından anlaşılmadığı ve mükerrer iş yapıldığı hissini yoğun olarak oluşturduğu, birim elemanlarının dahi iç kontrol ve iç denetimi ayırt edemedikleri belirtilmiştir. Bu birimler tek birim olarak birleştirilebilse hem kaynak kullanımı hem de verimlilik açısından daha faydalı olacağı da düşünülmektedir. Ayrı olmakla birlikte bunun için bazı gerekliliklerin olduğunu düşünenler; İç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin ayrı veya birleşik olarak konumlandırılması kurumun büyüklüğü, bulunduğu sektör, yasal düzenlemeler ve iş modellerine göre farklılık göstermektedir diyerek teknolojinin geldiği nokta itibariyle işlem hızının artması ve işlem çeşitliliği ile karmaşıklığının yükselmesi nedeniyle söz konusu ekiplerin ayrıştırılmasının yerinde olacağı kanaatinden hareketle söz konusu ayrışmadaki en kritik noktanın bu ekiplerin görev ve sorumluluklarının net olarak tanımlanmasını bir gereklilik olarak ortaya koymuşlardır. Bu grup altında toplayabileceğimiz görüşler genel olarak bu iki birimin birleştirilmesinden veya birinin kaldırılmasından ziyade aynı çatı altında görev tanımları iyi belirlenmiş şekilde yeniden yapılandırılmasında fayda olduğunu düşünmektedirler, görev, yetki ve sorumlulukları net bir şekilde ayrılmış olmak şartı ile iç kontrol ve iç denetim birimlerinin ayrı ayrı olmasının daha sağlıklı olacağını düşünmektedirler. Ayrı birimler olmakla birlikte aynı çatı altında (aynı üst yöneticiye bağlı olarak) faaliyet göstermeleri iş birliği açısından da faydalı görülmüştür.

Soru 5- İç denetim ve iç kontrolün ayrı birimler tarafından yürütülmesi çift başlılığa neden oluyor mu?

Cevaplar 5

- Görev alanları net şekilde belirlenmesi durumunda çift başlılık oluşmayacaktır. Ancak gri alanların giderilmemesi durumunda iş birimleri tarafından mükerrer iş yapıldığı hissi oluşacaktır.
- Bilakis uzmanlık alanlarını geliştirmiş oluyor. İç denetim ve iç kontrol farklı birimler olduğunu düşünüyorum. İkisini birbirinden ayrı düşünmemiz gerekiyor ama birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak düşünebiliriz.
- Kesinlikle, birimler burada çatışma olmaması adına iş bölümü yapmaktadır.

- İç kontrol fonksiyonu literatürde ikinci seviye savunma hattı ve denetim faaliyetleri de üçüncü seviye savunma hattı olarak ifade edilmektedir. İkinci seviye ve üçüncü seviye görev tanımı, yetki ve sorumluluklar ilgililer tarafından net anlaşılmazsa mükerrer kontrollere sebep olabilir. Denetim ve kontrol icrai faaliyetler olmadıkları için kararlarda çift başlılık olacağını söyleyemeyiz. Ancak her iki ekip de aynı alanlara odaklanırsa verimsiz iş modeli ile karşılaşılabilir.
- İç denetim ve iç kontrol ekiplerinin ayrı birimler tarafından yürütülmesi, uygun tanımlanmış görev tanımları olması durumunda çift başlılığa sebebiyet vermeyecektir. Ancak bazı kurumlarda iç kontrol ekiplerinin, iç denetim kökenli kişilerden oluşması ve ekiplerin ayrıştırılmasının sonradan yapılması gibi nedenlerle ekiplerin birbiri ile benzer işler yapması ya da yapmaya çalışması gibi sorunların da yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu tartışmaların büyük ölçekli kurumlar için çoğu zaman bir danışman firma rehberliğinde çözülmesine çalışıldığını da söyleyebiliriz.
- İç denetim ve iç kontrol fonksiyonları ayrı olduğundan ayrı birimler tarafından yürütülmesi çift başlılığa sebep olmaz. Ancak iç kontrol ve iç denetim sürekli birbiri ile karıştırılan, farkın çok bilinmediği terimler olması nedeniyle ayrı birimlerin olmasının gereksiz olduğuna dair bir kanaat mevcuttur.
- Banka özelinde konuşursak çift başlılığa sebep olduğunu düşünüyorum. Şube ve birim denetimlerinde aynı iş olarak yapılıyor izlenimi vermekte. Danışmanlık olarak da aynı bakış açısından iki kez işlem yapılıyor.
- Görev, yetki ve sorumlulukları net bir şekilde ayrılmış kurumlarda çift başlılığa neden olmaz. Çünkü yaptıkları faaliyetler aynı değil, birbirini destekleyen ve tamamlayan faaliyetlerdir.
- Her iki birim arasındaki iletişime ve iş birliğine bağlıdır. Bunlar zayıfsa çatışmalara ve kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olur. Eğer güçlü ise ortaya çıkan sinerji ile, kurum, her iki birimin ayrı ayrı oluşturacakları katkıdan çok daha yüksek seviyede katma değer elde edecektir. Dolayısı ile bu iki birimin diğer iç sistemler birimleri ile bütünsel bir yaklaşımla hareket etmesi gerekir.

- Her ne kadar iç kontrol birimi için farklı görev tanımları ve kontrollerin tasarlanması gibi faaliyetler öngörülse de pratikte iç kontrol birimlerinin denetim faaliyetleri icra etmesi, İç kontrol birimlerinin çalışanlarına iç denetçi vb. unvanlar verilmesi gibi sebeplerle denetimde çift başlılığa sebep olduğu kanaatindeyim.
- İç kontrol biriminin etkinliği de iç denetim birimi tarafından denetlendiğinden bir çift başlılığa neden olmaz. İç denetim gerek birinci hatta gerekse ikinci hatta yürütülen kontrol faaliyetlerinin etkinliğini denetler ve iç kontrol sisteminin güçlendirilmesine yönelik varsa tavsiyelerini sunar.

Değerlendirme

Araştırma konumuzun özetini ortaya koyar nitelikteki “İç denetim ve iç kontrolün ayrı birimler tarafından yürütülmesi çift başlılığa neden oluyor mu?” şeklindeki final sorumuza verilen cevaplardan ulaştığımız genel kanı ise; icrai faaliyetler olmadığı için kararlarda yönetsel sorun yaratacak bir çift başlılık olmasa da belli bir düzeyde çift başlılık ve görev alanlarında kesişme olduğu, ayrıca gri alanlar nedeniyle çift başlılık algısının oluşabildiği, mükerrer iş ve kontroller yapılma, verimsizlik gibi durumların ortaya çıktığı belirtilmiş, görev, yetki ve sorumlulukların net bir şekilde ayrılmış ve iyi tanımlanmış olmasına ve bu birimler arasındaki iletişim ve işbirliğinin önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu kanatın ortadan kaldırılabilmesi için iç kontrol ve iç denetim terimlerinin birbiri ile karıştırılan terimler olması nedeniyle tanımlarının iyi yapılması ve farklarının net olarak ortaya koyulması gerekliliği de ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Finansal piyasalar günümüzde ülke ekonomileri için oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Zira finansal piyasalar sayesinde finansal faaliyetlerde bulunan örgütler arasındaki rekabet artar, faizlerde düşüş yaşanır ve borçlanma maliyetleri azalır.

Finansal piyasalar bu denli önemli bir fonksiyona sahipken, denetimi de o düzeyde ciddi bir konudur. Ulusal ve küresel denetim standartlarının sağlıklı bir şekilde uygulanmadığı piyasalarda manipülasyon ve asimetric bilgi sorunu ortaya çıkabilmektedir. Yatırımcının haklarının korunacağı bir güven ortamının sağlanamaması, tasarrufların piyasaya girişini güçleştirecek ve sistemin sağlıklı bir şekilde işleyişini engelleyecektir.

Finansal piyasalarda gerçekleştirilen iç denetim, kurum faaliyetlerinin etkinliğini arttıran ve katma değer sağlayan bağımsız bir güvence ve danışmanlık sağlayan işlemlerdir. İç denetim birimi, politika ve prosedürlere uyum ve kontrolü sağlayan ve buna ilişkin görüş bildiren bağımsız bir birimdir.

Örgütlenmelerin yaygınlaşması ve farklı sektörlerde bulunulması birtakım sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Söz konusu sorunların tespit edilmesi ve çözüm bulunması iç denetim faaliyetinin en önemli fonksiyonlarından biridir. Başarılı bir iç denetim sistemi, hedeflere ulaşmayı kolaylaştırır, kaynakların verimli kullanılmasını sağlar ve hileleri engeller.

İç kontrol ise genel olarak örgüt faaliyetlerinin belirlenen hedefler yönünde düzenli ve verimli gerçekleşmesini sağlamak üzere politikalara doğrultusunda hareket edilmesini, varlıkların korunmasını, yanlış ve hileli işlemlerin engellenmesini, muhasebe kayıtlarının tam ve geçerli olmasını, mali bilgilerin olması gereken zamanda

hazırlanmasını ifade etmektedir. İç kontrol ve iç denetim birbirinden farklı kavramlar olarak gözüke de iç denetim, iç kontrolün etkin işleminde rol oynamaktadır. İç denetim, iç kontrolün başarılı olup olmadığını ortaya koymakta ve sistemin güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. İç denetim iç kontrolün işleyişine ilişkin yönetime gerekli bilgileri sunarak sistemin iyileştirilmesine katkıda bulunur.

Çalışma kapsamında yapılan mülakatta elde edilen sonuçlara bakıldığında iç denetim ve iç kontrol kavramlarının birbirinden farklı olduğu ancak bazı noktalarda kesiştikleri görülmektedir. Yönetimsel açıdan bir sorun yaratmayan bu durum, bazı konuların netleştirilmemiş olmasından dolayı çift başlılığa yol açıyor gibi gözükmektedir. Ayrıca iş ve kontrollerin tekrarlanması ve verimsizliğin ortaya çıkması gibi sorunlara neden olabilmektedir. Bu sorunların giderilmesi, iç denetim ve iç kontrol işlemlerinin görev, yetki ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesine ve birimler arasında güçlü bir iletişim ve iş birliği kurulmasına bağlıdır. İç denetim ve iç kontrol kavramlarının birbirinden farklı ancak tamamlayıcı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. (2003, 12 24). T.C. Resmi Gazete.
- Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(36), 188-198.
- Akarkarasu, N. (2000). Halka Açık Şirketlerde İç Denetim ve Denetim Kurullarının Etkinleştirilmesi İçin Öneriler. *Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü*. İstanbul.
- Akbulut, E. (2012, Mayıs). İşletmelerde İç kontrol Sisteminin Etkinliğinin İncelenmesi ve Trakya Bölgesindeki Ayçiçek Yağı Sektöründe Bir Araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 174-187.
- Akışık, O. (2005, Ocak). İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri. *Muhasebe ve Denetime Bakış*(14), 89-102.
- Aksoy, T. (2005, Temmuz-Ağustos-Eylül). Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol ve İç kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme. *Mali Çözüm Dergisi*(72), 132-164.
- Akyazan, A. E. (2006). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Bankalara El Koyma ve Denetleme Yetkisi. *TBB Dergisi*(63), 146-172.
- Akyel, R. (2010). Türkiye'de İç Kontrol Kavramı, Unsurları ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 83-98.
- Alıcı, O. V. (2016, Temmuz). Kamu Yönetiminde İç Denetim Mekanizmasının Reorganizasyonu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 185-200.

- Arabacı, H. (2018). Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 25-42.
- Arslan, İ. (2007). Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(18), 49-66.
- Arslan, M. C. (2014). *Büyükşehir Belediyelerinin İç Denetim Uygulamaları*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.
- Aslan, B. (2010, Nisan). Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim. *Sayıştay Dergisi*, 21(77), 63-86.
- Ayzit, M. (2004, Mayıs). Dünya'da ve Türkiye'de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. Ankara.
- Bağcı, E. (2020). Türkiye'de Sermaye Piyasasının Gelişimi ve Yabancı Sermaye Hareketleri. *Güncel İktisat Çalışmaları*, 33-53.
- Balkan, F. G. (2020). Finansal Holding Kuruluşu Bünyesindeki Sigorta Şirketlerinin İç Denetim Sonuçlarının Hakim Şirket Yönetim Anlayışına Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balyemez, A. S. (2016, Aralık). Türkiye'de Özel Sektör ve Kamu İdareleri İç Kontrol Sistemlerinin Mevzuat Yükümlülükleri Açısından Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), 1-70.
- Baskıcı, Ç. (2012). İç Kontrol Sisteminin Kurumsal Yönetim Anlayışındaki Yeri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Başpınar, A. (2004, Mayıs-Ağustos). Türkiye'de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. *Maliye Dergisi*(146), 35-62.
- BDDK. (2012). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu*.
- BDDK. (2016). *BDDK Faaliyet Raporu 2016*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- Bozkurt, M. (2010, Temmuz-Ağustos-Eylül). İyi Mali Yönetimin Gerçekleştirilmesinde İç Kontrol ve Denetimi. *Dış Denetim*(1), 131-138.

- Bozkurt, P. (2013). Denetim Kavramı ve Denetim Anlayışındaki Gelişmeler. *Denetim*(12), 56-62.
- BÜMKO. (2006). *Üst Yöneticiler İçin İç kontrol ve İç Denetim Rehberi*. Ankara.
- Candan, E. (2007). *Türk Bütçe Sisteminde Performans Denetimi*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Cangürel, O. (2012). *Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği: Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Cengiz, D. (2003, Nisan). Finansal Holding Şirketler ve Sermaye Piyasası Mevzuatında Konuya İlişkin Yapılabilecek Düzenleme Önerileri. *Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü*. Ankara.
- Coşkun, M. (2003). Finansal Sistem Açısından Bireysel Emeklilik. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 87-101.
- Çankaya, F., Dinç , E., & Kara , M. (2012, Ocak-Haziran). İç Denetimin Başarısını Etkileyen Denetim Türleri: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Üzerinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28, 47-67.
- Çatıkkaş, Ö. (2017). *Sigortacılık Sektöründe İç Denetim*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Çelik, T., & Kaplan, M. (2007). Türk Sigortacılık Sektöründe Kararlılık ve Yoğunlaşma İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(4), 69-82.
- Çevikbaş, R. (2011, Haziran-Eylül). Türkiye'de İç Denetim Kurumu. *Türk İdare Dergisi*(471-472), 47-67.
- Çömlekçi, F., Yılandı, M., Erdoğan , N., Önce, S., Selimoğlu, S. K., & Kaya, E. (2004). *Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz*. (F. Çömlekçi, Dü.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Dabbaoğlu, K. (2009). İç Kontrol Sistemi. *Journal of Qafqaz University*(26), 109-115.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). *Sermaye Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.

- Doyrangöl, N. C. (2002, Temmuz-Ağustos-Eylül). İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi. *Mali Çözüm*, 12(60), 33-42.
- Dursun, G. D., & Dal, B. G. (2018). İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Belirlenmesi ve Bir Tekstil İşletmesinde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 1(1), 17-26.
- Erdoğan, S. (2009, Ocak). İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi. *Devlet Planlama Teşkilatı Planlama Uzmanlığı TEzi*. Ankara.
- Erözbağ, S. (2018). *İç Kontrol ve Risk Yönetimi Ekseninde Denetim Yönetimi*. Ankara: Aski Genel Müdürlüğü.
- Ersoy, E. (2012, Ocak-Haziran). Reel Sektörün Finansmanında Sermaye Piyasalarının Rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(39), 69-91.
- Ersoy, E., & Ünlü, U. (2016). Tezgahüstü Türev Piyasa İşlemleri. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 143-162.
- Ersoy, M. (2019). *Katılım Bankalarında İç Kontrol*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Ertekin, Y. (2004). Çağdaş Yönetim ve Denetim. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 55-67.
- Fadılloğlu, T. (1993). Türkiye'de Kalkınma Bankaları ile Yatırım Bankalarının Fonksiyonları ve Organizasyon Yapıları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü.
- Fidan, A. (2014, İlkbahar). Analitik ve Sistematik Açından, Denetim Kavramına Etik ve Evrensel Yaklaşım. *Kent Akademisi*, 7(1), 1-8.
- global.theiia.org. (tarih yok). *IIA Uluslararası İç Denetim Standartları*. 11 20, 2021 tarihinde https://global.theiia.org/translations/PublicDocuments/Standards_2011_Turkish.pdf adresinden alındı
- Güler, C. (2010, Temmuz-Ağustos-Eylül). Kamuda Yeni Denetim Sistemi: İç Denetim. *Dış Denetim*, 145-153.

- Gülkaya, G. S., & Adanacioğlu, H. (2016). Hayvancılıkta Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasaları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 22(2), 77-86.
- Gümüş, S. (2014). *Bankacılıkta Pazarlama* (1 b.). İstanbul: Hiperlink.
- Güner, M. F. (2010). Kontrol Ortamının Değerlendirilmesi: Bir Kamu İdaresinde Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(46), 189-198.
- Gürkan, N. Z. (2009). Türk Kamu Mali Yönetiminde İç Denetim ve İ Denetim Algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Isparta.
- Gürsoy, B. (2016). Varlık Kiralama Şirketlerinin Hukuki Niteliği, Faaliyetleri ve Kurumlar Vergisi Muafiyet Şartları. *Vergi Raporu*(199), 29-39.
- Hasanefendioğlu, B., & Uzel, M. (2007, Mayıs-Haziran). COSO Alaaddin'in Sihirli Lambası Mı? (Tüm Yönleriyle COSO Bazlı İç Kontrol Sistemi). *Mali zm Dergisi*(141), 209-226.
- Hatunoğlu, Z., Koca, N., & Kılılı, M. (2012). İ Kontrolün Muhasebe Sistemindeki Hata ve Hilelerin nlenmesindeki Rolü zerine Bir Alan alışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 169-189.
- Holmes, A. W., & Owermeier, W. S. (1975). *Muhasebe Denetimi Standartları ve Yöntemleri* (8 b.). (O. Göktürk, ev.) Bilimsel Yayınlar Derneği.
- İslamoğlu, M., & Şanlı, D. (2013). Mevduat Sigorta Sistemi ve Bankacılık Sektöründe Rekabet zerine Etkileri. *C.. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 271-290.
- Kahyaoğlu, S. B. (2016). Finansal Piyasalarda Denetim. A. Gündoğdu (D.) içinde, *Finansal Piyasalar ve Kurumlar* (s. 211-268). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karabulut, R., & Solak, B. (2012). Finansal Sistemin Küreselleşme Serüveni. *Küresel Değişim ve Demokratikleşme* (s. 1078-1085). Malatya: Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II.
- Karahanğlu, İ. (2015, Aralık). Türkiye'deki Kalkınma Bankalarının Sermaye Yeeterlilik Rasyolarının Markov Zincirleri Yöntemi ile Tahmin Edilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 1236-1246.

- Kartal, F. (2013, Nisan). Türkiye'de Kamu ve Özel Sektörde İç Denetim Uygulamaları. *Maliye Finans Yazıları*, 27(99), 8-36.
- Kaygısız, T. A. (2008, Aralık). Tezgaüstü (OTC) Türev İşlemlerin Merkezi Takası. *SPK Yeterlilik Etüdü*.
- Kıracı, M., & Çorbacıoğlu, S. (2008). Kamu Bankalarında İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması: Ziraat Bankası Teftiş Kurulunda Yaşanan Örgütsel , Teknik ve Kültürel Değişim. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 331-349.
- Kızılboga, R., & Özşahin, F. (2013). Etkin Bir İç Kontrol Sisteminin İç Denetim Faaliyetine ve İç Denetçilere Katkısı. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 220-236.
- Koç, S., Bağcı, A., & Işık, K. C. (2016). Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performansları Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Ölçeği (2002-2012). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-256.
- Korkmaz, T., Çevik, E. İ., & Uygurtürk, İ. (2017). Spot ve Vadeli Piyasalar Arasında Risk Durumunda Nedensellik İlişkisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 737-755.
- Kuluçlu, E. (2006). Yönetimin Denetiminden Denetimin Yönetimine. *Sayıştay Dergisi*(63), 3-37.
- muratyayinlari.com. (tarih yok). Sermaye Piyasası Hukuku. 11 10, 2021 tarihinde <https://muratyayinlari.com/storage/catalogs/0102955001519807509.pdf> adresinden alındı
- Okur, Y. (2010, Ocak-Haziran). Türkiye'de Teftiş ve İç Denetim: Kavramlar, Beklentiler ve Hayatla Yüzleşme. *Maliye Dergisi*(158), 570-586.
- (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Ömürbek, N., & Altın, F. G. (2008). Sigortacılık Sektöründe Bilgi Teknolojilerinin Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 105-127.

- Öndeş, T. (2000). Kobi'lerde Verimliliğin Artması İçin İç Kontrol Sisteminin Kurulması ve Yürütülmesi ile İlgili. *Muhasebe ve Denetim Bakış*(2), 79-85.
- Örenay, H. (2012). Teftiş ve Denetim Kavramları ve Denetiminin Yeniden Yapılanması. *Denetim*(9), 92-94.
- Özdemir, H. S. (2000, Şubat-Mart). Türleri ve Fonksiyonları Bakımından "Denetim" Kavramı. *Vergi Raporu*(45), 48-56.
- Özeren, B. (2000, Ağustos). İç Denetim, Standartları ve Mesleğin Yeni Açılımları. *Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi*.
- Özeren, B. (2004, Haziran). INTOSAI Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi.
- Öztürk, N., Barışık, S., & Darıcı, H. K. (2010). Gelişmekte Olan Piyasalarda Finansal Derinleşme ve Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 95-119.
- Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 85-108.
- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2011, Temmuz). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405.
- Rodoplu, G. (1996). 2000'li Yıllara Doğru Türk Sermaye Piyasası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 63-75.
- Sabuncu, B. (2017). İşletmelerde İç Denetim ve İç Kontrol İlişkisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 161-174.
- Sabuncu, B. (2018). İç Denetim Anlayışındaki Değişiklikler ve Gelişmeler. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(Özel Sayı), 779-789.
- Sağlam, M. H. (tarih yok). Sermaye Piyasaları ve Yatırım Araçları. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Salttürk, O. (2021). *Portföy Yönetim Şirketleri*. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği.

Sayım, F. (tarih yok). Finansal Holding Şirketleri. 11 10, 2021 tarihinde http://www.dt-audit.com/dosyalar/Egitim/Sermaye%20Piyasas%C4%B1,%20Bankac%C4%B1%20Sigortac%C4%B1%20Ve%20Ozel%20Emeklilik%20Mevzuati/BDDK_16.pdf adresinden alındı

Selimler, H., & Kale, S. (2018, Aralık). Banka ve Finansal Kurumların Krediler ve Sorunlu Krediler Açısından Karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 274-295.

Sermaya Piyasası Kurulu. (2019). Dar Kapsamlı Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Meslek Kuralları. *Lisanslama Sınavları Çalışma Notları*.

Sermaye Piyasası Kanunu. (2012).

Sermaye Piyasası Kurulu. (2019). spl.com.tr. *Yatırım Kuruluşları*.

Sunay, N. A. (2012). Finansal Holding Şirketleri (Avrupa Birliği ve Amerikan Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak). *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, Ü. (2008, Aralık). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda İç Denetim Sistemi. *KMU İİBF Dergisi*, 10(15), 289-302.

Şenel, C., & Şekeroğlu, S. (2019). Yatırım ve Kalkınma Bankalarının Etkinliklerinin VZA Yöntemiyle Analizi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 565-580.

TCMB. (2014). Finansal İstikrar ve Türkiye'de Finansal Sistem. *Bülten*(34).

TCMB. (2015). *Finansal İstikrar Türkiye'de Finansal İstikrar Gelişmeleri*. 11 1, 2021 tarihinde [www.tcmb.gov.tr:
https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/dc3570d0-3eeb-4393-9c4d-75d7e066c5f2/TCMB_KITAPCIK_2014.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-dc3570d0-3eeb-4393-9c4d-75d7e066c5f2-m5lk2Kv#:~:text=Finansal%20sistemin%20temel%20unsurlar%C4%B1%20ise,olumsuz%20y%C3%B6](http://www.tcmb.gov.tr:75d7e066c5f2/TCMB_KITAPCIK_2014.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-dc3570d0-3eeb-4393-9c4d-75d7e066c5f2-m5lk2Kv#:~:text=Finansal%20sistemin%20temel%20unsurlar%C4%B1%20ise,olumsuz%20y%C3%B6) adresinden alındı

- The Institute of Internal Auditors. (2016). International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing (Standards).
- Tiryaki, G. (2012). *Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri (1990-2010 Türkiye Tecrübesi Işığında)*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- TKKB. (tarih yok). Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır? <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> adresinden alındı
- Topçu, M. K. (2013, Ekim-Aralık). Kamuda İç Kontrol Sisteminin COSO Modeli Bağlamında Taşrada Uygulanabilirliği: İhalelerde Uygulanmasına Yönelik İki Vaka Analizi. *Sayıştay Dergisi*(91), 5-31.
- TSPAKB. (2012). Yatırım Kuruluşlarının Faaliyetleri. https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/3_araci_kurumlar_2012.pdf adresinden alındı
- Tuna, A. K., & Memiş, M. Ü. (2007). İç Denetimin Yönetim Fonksiyonlarının Yerine Getirilmesindeki Rolü. *Muhasebe ve Finans Dergisi*(15), 1-14.
- Turgutlu, E., Kök, R., & Kasman, A. (2007). Türk Sigortacılık Şirketlerinde Etkinlik: Deterministik ve Şans Kısıtlı Veri Zarflama Analizi. *İşletme İktisat ve Finans*, 22(251), 85-102.
- Türedi, H., & Karakaya , G. (2015). COSO İç Kontrol Modeli ve Kontrol Ortamı. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 52(602), 67-76.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2011, Nisan). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.
- Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü. (2009). *IIA Pozisyon Raporu: İç Denetim Faaliyeti / Birimi İçin Gereken Kaynakların Temininde İç Denetimin Rolü*.
- Uslu, N. Ç. (2002). Finansal Sistemin Gelişiminin Reel Ekonomi Üzerine Olası Etkisi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 105-116.
- Uyar, F. (2004, Mayıs). Türev Araçların İşlem Gördüğü Tezgah Üstü Piyasaların Düzenlenmesi. *SPK Yeterlilik Etüdü*.

- Uyar, S. (2010). UFRS Uygulamalarında İç Kontrol Sisteminin Etkisi ve Önemi. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 37-60.
- Uzun, A. K. (2009). Kamu Yönetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Yaklaşımı. *Denetim*(3), 59-65.
- Uzunay, V. (2007). COBIT (Control Objectives for Information and related Technology). Ankara: İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi.
- VOB. (2012, Ekim). Türev Araçlar Lisanslama Rehberi. İzmir.
- www.spk.gov.tr.* (tarih yok). 11 10, 2021 tarihinde <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/253> adresinden alındı
- www.spk.gov.tr.* (tarih yok). 11 15, 2021 tarihinde <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Index/0/0https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Index/0/0> adresinden alındı
- www.vakifyatirim.com.tr.* (tarih yok). 11 03, 2021 tarihinde <https://www.vakifyatirim.com.tr/files/sermayearaclari-borsavepiyasa-bilgileri.pdf> adresinden alındı
- Yalta, Y. (2020). *acikders.tuba.gov.tr.* 11 4, 2021 tarihinde https://acikders.tuba.gov.tr/pluginfile.php/4395/mod_resource/content/1/bolum04-finansalpiyasa-%28s1%2C1%29.pdf adresinden alındı
- Yaman, A. (2011). Geleneksel Teftiş ile İç Denetim Modelinin Fonksiyonel Açından Değerlendirilmesi. *Denetim*(6), 24-28.
- Yayla, M., & Kaya, Y. T. (2005). *Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*. BDDK.
- Yetiz, F. (2008). Finansal Sistemin Yapısı, Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Türk Finans Sistemi. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, O. (2020). Finansal Sisteme Teorik Bir Yaklaşım ve Türkiye'de Finansal Sistem. *Journal of International Banking Economy and Management Studies*, 3(2), 74-86.

Yılmaz, Ö. (2018). *Banka Dışı Finansal Kurumlar ve Muhasebe Uygulamaları (Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri)*. İstanbul: Finansal Kurumlar Birliği.

Yurtsever, G. (2009). *Teftişten İç Denetime Banka Müfettişliği*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

Yurtsever, G. (2015). İç Denetim Fonksiyonları ve Katma Değeri. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 52(602), 89-101.

Yücel, B. (2009, Temmuz-Aralık). Amaç ve Unsurları Bakımından Maliye Teftiş Kurulu Uygulamalarında Klasik Anlamda Teftiş. *Maliye Dergisi*(157), 47-64.